

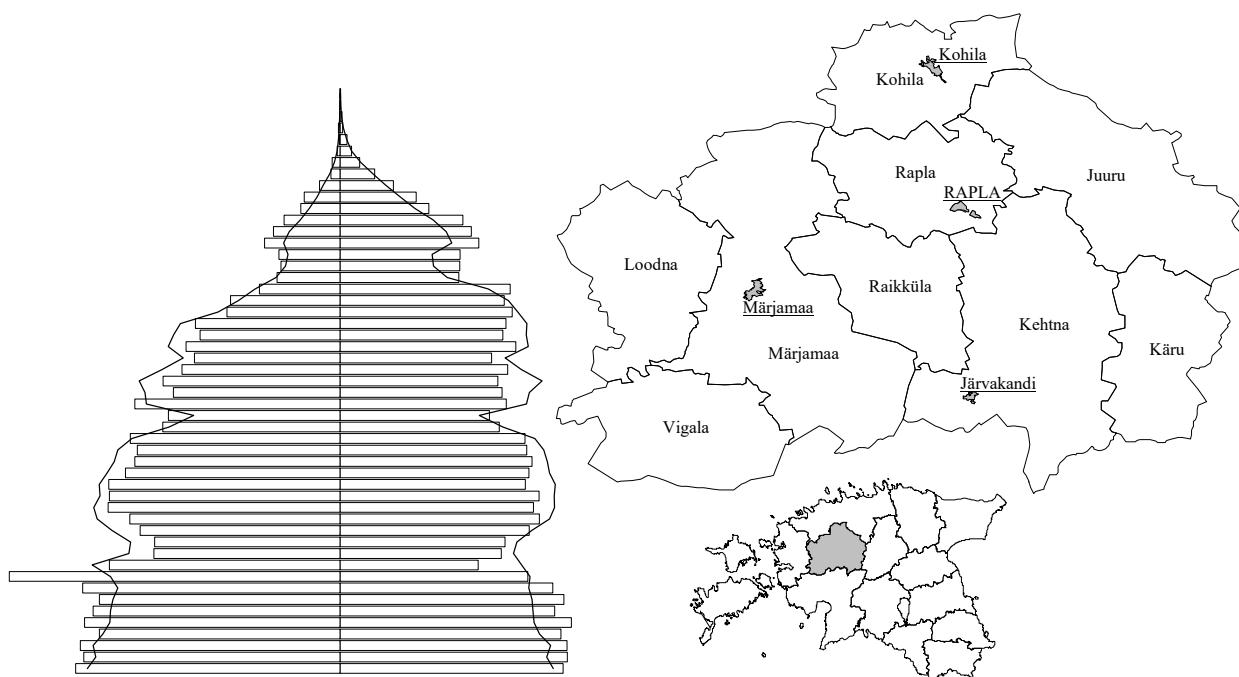
EESTI RAHVASTIKUSTATISTIKA
POPULATION STATISTICS OF ESTONIA

RAHVASTIKU ÜHTLUSARVUTATUD
SÜNDMUS- JA LOENDUSSTATISTIKA

REVIEWED POPULATION VITAL AND
CENSUS STATISTICS

Raplamaa 1965-1990

Kalev Katus Allan Puur Asta Põldma

Tallinn 2005

EESTI KÕRGKOOIIDEVAHELINE DEMOUURINGUTE KESKUS
ESTONIAN INTERUNIVERSITY POPULATION RESEARCH CENTRE

**RAHVASTIKU ÜHTLUSARVUTATUD
SÜNDMUS- JA LOENDUSSTATISTIKA**

**REVIEWED POPULATION VITAL AND
CENSUS STATISTICS**

Raplamaa 1965-1990

Kalev Katus Allan Puur Asta Põldma

RU Sari C Nr 16

Tallinn 2005

© Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus
Estonian Interuniversity Population Research Centre

Kogumikku täiendab diskett Raplamaa rahvastikuarengut kajastavate joonisfailidega, © Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus.

The issue is accompanied by the diskette with charts on demographic development of Raplamaa population, © Estonian Interuniversity Population Research Centre.

ISBN 9985-820-86-X

EESTI KÕRGKOOIIDEVAHELINE DEMOUURINGUTE KESKUS
ESTONIAN INTERUNIVERSITY POPULATION RESEARCH CENTRE
Postkast 3012, Tallinn 10504, Eesti

Kogumikus esitatud arvandmed on elektrooniliselt *Lotus*- või *ASCII*-formaadis. Soovijail palun pöörduda Eesti Kõrgkoolidevahelise Demouuringute Keskuse poole.

Data tables presented in the issue are available in Lotus or ASCII format from Estonian Interuniversity Population Research Centre.

EESSÕNA

Huvi tõus Eesti rahvastikuarengu vastu vene aja lõpupoole põrkus päris lihtsategi eesmärkide seadmisel andmestiku ebaadekvaatsusele. Mõistagi oli iseseisvuse taastamiseni esmatakistuseks rahvastikuteabe raske kättesaadavus ja avaldamisvõimaluse pea täielik puudumine. Sellistes oludes kippus suure osa ametnike ja isegi teadlaskonna hulgas levima arusaam, et salastatus kujutab endast peamist või koguni ainukest rahvastikuandmestikuga seotud probleemi. Sügisel 1991 võõrvõimu keelud kadusid ja selgus, et tegelikult on Eesti Statistikaametis leidaolev andmestik äärmiselt puudulik kogu vene aja lõikes ning olemasolev pisku vajab sihiteadlikku korrastustööd. Läbivaks, arvatavalt peamureks üldse oli sõjajärgse rahvastikuteabe ebapiisav võrreldavus ajas ja ruumis, mis aastakümnete jooksul kuhjununa on Eesti andmestiku madala kvaliteedi põhjuseks tänini ning sageli välistab koguni rutiinsete analüüsivõtete kasutamise.

Andmevõrreldavust pärssinud asjaolud — olgu omaette või koostoiminult — moodustavad kopsaka sasipuntra: sagedasti muudetud andmemääratluste ja arvutusvõtete kirjeldus on leebelt öeldes puudulik ning rakendamisaeg selgepiirilisel fikseerimata; Moskvas teostatud arvutuste metodoloogia ja meetodika on reeglina hoopis teadmata, sest tollase (ja nüüd prügimäele saadetud) kirjavahetuse tõendusel pole kohalikel ametnikel enama kui arvutustulemusi õigeaks tunnistanud kaaskirja vastu huvi jagunud; väiksemate haldusüksuste suunas liikudes kahaneb andmemahht hüppeliselt, mistõttu omavalitsuste rahvastikustatistika on päris auklik ega ühti pealegi asjaomaste Eesti koondnäitajatega; statistilise territoriaalüksuse põhimõtet pole järgitud ja halduspiiride vähegi olulisem muutus on katkestanud rahvastikunäitajate aegread; andmeallikate kooskasutamine piirdub sündmus- ja loendusstatistika haruharvade ühilduskatsetega, küsitlusstatistika puudub aga täielikult. Esitatud lühiloetelu ja palju muud sarnast viitab eelkõige suure hulga töö tegematajätmisele ja poleminu-asi mentaliteedile. Kaudselt oli selline tööstiil muidugi võõrvõimu poolt soositud, kuigi mitte ka otse nõutud. Igatahes on viie aastakümne kuhjuvtulemusena meil sõna otseses mõttes oblastile või asumaale, mitte iseseisvale Euroopa riigile kohane rahvastikustatistika.

Eesti Demograafia Assotsiatsiooni koondunud teadlaskond vaagis rahvastikustatistika olukorda päris põhjalikult. Arupidamiste loogilise tulemusena sündis otsus korrastada Eesti sõjajärgne rahvastikustatistika viisil, et kujuneks varasema ajaperioodiga ühilduv andmetervik. Mitmesuunaliste tööde korraldamine ja teostus, mille ühisnimeks on kinnistunud *Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programm*, on jäänud peamiselt Eesti Kõrgkoolidevahelisse Demouuringute Keskusse koondunud rahvastikuteadlaste kanda. Programmi teostusviisi ja -kiiruse on pannud korrastustööde suur ulatus rippuma majandusvõimalusist ning koostöö laabumisest asjaomaste riigiasutustega. Mõistagi oli kõnealune Programm läbivaks arutlusaineks Valitsuse Isikuandmenõukogus kogu tolle andmekorraldusreformile suunatud ekspertkogu tööaja vältel. Poolehoidvaid seisukohti jagati seal ja on öeldud omajagu ka edaspidi, kuid tööde ladus kulgemine on ikka jäänud mõne ametkonna oskuse või koguni soovimatuse taha käsitleda Programmi laiemaid eesmärke iseseisva riigi ja selle institutsioonide loomupärase ülesandena. Siiski, seoses Maailma Rahvastiku- ja Arengukonverentsi ettevalmistusega Kairos pidas Isikuandmenõukogu tarvilikuks oma võimaluste piires alustada Programmi paari osaprojekti rahastamist. Tänapäevaks on Programmi raamis ilmunud paarkümmend rahvastikustatistilist kogumikku (EKDK RU, Sari C). Äratehtud töö on avaldatust mahukam, mille hulgas väärib esiletõstmist 1989 aasta loendusandmestiku korrastamine ja uuskodeerimine. Ka käesolev kogumik tugineb suurel määral nimetatud tulemusel.

Programmi ühe koostisosana algas töö Eesti sündmus- ja loendusstatistika ühtlusarvutustega 1995 aastal, kuid seiskus koos teiste sedalaadi ettevõtmistega, kui kippus taastuma omaaegset informaatilist mõttelaadi kandvate ametnike otsuspädevus riigiandmekorralduses. Neile mõjus, ja

mõjuvad õigusega tänini, andmevõrreldavust ja -kvaliteeti eesmärgistavad ühtlusarvutused ametkondliku elupuu saagimisenä. Ajuti tugevnes ka arusaam, et omavalitsuse andmetarvidus on tema omamure, mis polnud kuidagi kooskõlas Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmi lähtealustega. Enesestmõistetavalt tugineb viimane vastupidist loogikat kandvale riigiandmekorralduse üldpõhimõttele, mille järgi keskvoimu ülesanne on kindlustada iga omavalitsuslik haldusüksus ühtse riigistatistilise andmekogumiga, ning muuhulgas, tagada sedaviisi võrreldavus teiste sarnaste üksuste, kogu Eesti ja välisriikide suhtes. Programmi tabas uus seisak minister Katrin Saksa jõulisel initsiatiivil, kelle püüdeks oli pikaajaliste rahvastikustatistiliste tööde põhimõtteline asendamine päevakajaliste "uuringute", *resp* arvamuskäsitluste korraldamisega, millelt loodeti hetkepoliitilist kasu lõigata. Paraku ei toeta Programmi sihiseadet ka viimase rahvaloenduse (2000) seni kontrollimata andmekvaliteet ja sealt tõukuv (paratamatu) soov äärmuseni lihtsustatud andmesilumismõtete kasutamisele ning andmekaitse sildi taha varjuv ärihuvi tung valdkonda.

Raplamaa kogumik on maakonna sündmus- ja loendusstatistika ühtlusarvutuste sarja neljateistkümnes ja omasuguste seas viimane raamat ning järgib enesestmõistetavalt nii sisult kui esituslaadilt varemilmunud. Väärrib meenutamist, et projekti alguses kutsuti kogumiku mahu ja struktuuri määramiseks ellu tööseminar, mille istungid toimusid pea üheksa kuu vältel. Nendel arupidamistel etendasid olulist osa maakonna asjatundjad, kes valisid enimsobivad isikutunnuste ja näitajate kombinatsioonid, muidugi olemasoleva andmekogumi poolt asetatud jääkade piirangute raamis. Töö teostajate meelehärmiks kasvatas seminar esitamisele kuuluva andmemahu lõpuks enam kui kolmekordseks. Muuseas on see paista loendusandmestiku uustöötuse esituslaadis, kus tabelite arv numeratsiooniga hoopis kokku ei lange: pea igat valdkonda esindab kaks või paaril juhul enamgi arvtabelit. Kuivõrd kogumiku kasutajad on eelkõige ikka asjaomaste omavalitsuste ja maakonna rahvas, kaalus nendepoolne argumenteeritud soov üles rahastamise ja plaanitud tööaja poolt seatud tingimused. Küll on iga raamatu mahu ja sisu kasvades nihkunud Projekti teostus pikema aja peale.

Kogumik esitab Raplamaa rahvastiku ühtlusarvutatud sündmus- ja loendusstatistika 1965-1990. Sündmusstatistiline andmestik on antud näitajate kaudu, mis allusid korrastamisele kogu ajavahemikku hõlmava aegreana. Kõik uusrekkendused tuginevad Eesti rahvaarvu ja vanuskoostise varasemale ühtlusarvutusele. Loendusstatistika vallast on tervikuna uustöödeldud 1989 aasta andmestik ja tulemus esitatud maakonnakeskse standardtabelite komplektina. Varasemate loenduste andmevalik järgib nimetatud tabelikogumit: esitatud on kõik võrreldavad ja väikeerisusega, kõrvale jäetud võrreldamatu struktuuriga arvandmed. Ka 1979 aasta loendusandmestik on teatud piirangutega uustöödeldav, seevõrra on vastavaid arvtabeleid hulga rohkem kui kahe varasema loenduse kohta, mil tuli piirduda vaid omaaegse töötlustulemuse koondamise ja ühtlustamisega. Kus iganes võimalik, on valla/linna andmestik esitatud vastava maakonna statistikaga võrdväärses mahus, millist põhimõtet täies ulatuses oli võimalik rakendada 1989 aasta tabelkomplekti puhul. Kogumiku algusosa sisaldab lühikest ülevaadet Raplamaa rahvastikuarengust rõhuasetusega ajavahemikule 1965-1990 ning selgitusi andmedefinitsioonide ja piirumutuste kohta. Trükitud materjali täiendab maakonna rahvastikuarengut kajastav elektrooniline jooniskomplekt.

Raplamaa rahvastikukogumiku valmimisele on aidanud kaasa palju asjalikke inimesi, kellele kuulub autorite siiras tänu. Maakonnasarja väljakujundamisel oli asendamatu Taimi Parve entusiasm, kes muuhulgas selgitas oma pikaajalise töökogemuse varal rahvastikuandmete kasutamissuundi väljaspool keskasutusi. Tolle tööetapi teiseks võtmeisikuks oli Piret Luik Kesk-Eesti Statistikast, kelle hingel lasub paljuski kogumiku mitmekordne maht võrreldes esialgu plaanituga. Käesoleva rahvastikukogumiku loendusandmete uustöötuse ja ühtlusarvutused viisid läbi Kalev Katus ja Allan Puur, keda andmeesituse ja kujunduse osas toetas Teet Pungas. Kogumiku ülevaate tekstid kirjutasis Kalev Katus, Allan Puur ja Asta Põldma ning jooniskomplekti koostas Teet Pungas.

Rahvastiku loendus- ja sündmusstatistilised ühtlusarvutused toimusid algusfaasis pikka aega ning korduvate rahastamispauside ajal uuesti Eesti Kõrgkoolidevahelise Demouuringute Keskuse vahendite arvel ning loodud andmekogud on käesoleva kogumiku tarvis mõistagi kasutada olnud. Nende hulgas väärrib esiletõstmist korrastatud loendusandmestik, mille eelneva teostuseta oleks töö- ja ajakulu koguni mitmekordselt suurem. Kogumiku andmevaliku ja esituslaadi seisukohalt tuleb

oluliseks pidada Laulasmaa seminari (1993), samuti nimetatud ettevõtmisest tõe saanud ja tänaseks tihenendud andmekorralduslikke mõttevahetusi rea rahvusvaheliste teadusprojektide ja konverentside käigus, mille rahaline toetus pärineb mitmest eri allikast. ÜRO arenguprogramm kaasrahastas, koostöös Eesti Säästva Arengu Sihtasutusega, andmekasutusseminari maakonna arenguplaanijatele (Põltsamaa 1999), mis andis olulist tagasisidet rahvastikuandmestiku olemasolust ning tarvidusest maakonna ja omavalitsuste lõikes. Kogumiku koostamisele on kaasa aidanud sihtteema 0132703s05 *Eesti rahvastikuareng: sajandilõpu pööre ja ühiskonna taastevõime* ning Eesti Teadusfondi granti nr. 5981 raamis teostatud analüütilised tööd, samuti Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmi kahe teise osaprojekti, Eesti Rahvastiku Andmepanga ja Sünniandmepanga teave. Kogumik poleks saanud teostuda ilma Valitsuse Isikuandmenõukogu poolt algatatud rahalise toeta. Eelarvevahendite kasutamine toimus Statistikaameti kaudu.

Kalev Katus

FOREWORD

The advancement of demographic studies in Estonia in the middle of the 1980s was obstructed by the inadequacy of population data, even in the case of simple analyses. Limited availability of population data and restrictions on publication were the major obstacles to research until the restoration of Estonian independence. The secrecy of state statistics contributed to the general spread of the view, among decision-makers but also within the research community, that problems concerning population data were mostly, or even exclusively, caused by the lack of availability. Following the cessation of imposed restrictions in 1991, it became apparent that the population data for the whole period of Russian rule in Estonia were heavily deficient. Up to the present day, the major complication regarding data has been extremely poor comparability in terms of time and space, which necessitates extensive efforts even before routine analytical techniques can be applied.

During the period of Russian rule, data comparability was violated in multiple ways — applied definitions, calculation methods as well as their operation periods were not properly documented; judging from relevant correspondence, the methods of calculation performed by Moscow have been of low interest to Statistics Estonia, and therefore, the corresponding information is locally unavailable; sub-national data have been very sparse or virtually non-existent when moving to smaller units. Moreover, regional data often fail to make up the totals for the whole country; the concept of administrative rather than statistical territorial units has been applied, which, under frequent administrative transfers, disrupts the time series; vital and census statistics were kept isolated from each other and the third major source of population data — sample surveys — was ignored as a part of official statistics. Taken together, the above-mentioned deficiencies were the principal reasons for the discontinuity of national statistics in the country.

Since the lifting of restrictions, the scientific community has addressed the state of population statistics and expressed their serious concerns. Discussions held in the Estonian Demographic Association resulted in the conclusion that the consistency and quality of population statistics for the period of dependence does not meet the needs of an independent nation. The major direction of quality improvement of post-war population data, which can be undertaken in the current circumstances, are harmonisation and recalculation for the purpose of achieving consistency in time and space, in particular bridging the gap between the present and the statistics of the pre-war independence period. Various tasks aimed at the harmonisation of all major data sources over a 50-year period have been brought together under the *Programme for Estonian Population Data Comparability*.

So far the realisation of the Programme has mainly relied on the efforts of scientists at the Estonian Interuniversity Population Research Centre. Due to the scale of the tasks, the fulfillment of the Programme, and the tempo of its progress in particular, are dependent on the availability of funding and the cooperation of relevant government institutions. Understandably, the Programme has been monitored by the Governmental Commission for Population and Social Statistics during the entire period of its operation. Despite expressions of support, progress has been stymied by the unwillingness of certain agencies to consider the more general objectives of the Programme to be among the fundamental tasks of the national statistical system. Nevertheless, in the framework of the preparations for the Cairo Conference on Population and Development, the Governmental Commission allocated its support to a few sub-projects of the Programme. The results have been published in several volumes (EKDK RU, Series C), and have included the harmonised regional time series of age structures, life tables, infant mortality, and the inventory of historical sources on Estonian population. The work accomplished under the initiative of the research community has been

of a much wider range, particularly with respect to the retrieval of the 1989 census microdata by means of consistency-checking, evaluation, harmonisation and documentation. Among other applications, a noticeable part of the current publication builds upon the previous effort.

Given the urgent need for population data at a municipal level, the Governmental Commission for Population and Social Statistics considered the Programme's sub-project *Reviewed Population Census and Vital Statistics* for support. The Project started at the beginning of 1995 but, together with other undertakings of its kind, was halted when the lobby of old Soviet-type computing personnel, featuring strong profit-orientation under the new conditions, regained its decision-making authority. Not surprisingly, this interest group regards quality and comparability orientation in statistics as unnecessary spending. Additionally, the idea arose to leave the responsibility for population data issues to the municipalities, thus dissolving the national statistical system. Understandably, the Programme's emphasis on the key principle — local communities should be provided centrally with basic statistical information which they could compare with that of other communities, and with national figures as well as data for other countries — was in clear conflict with the expressed ideas. The Programme again came to a halt under the ministership of Katrin Saks, who attempted to replace the Programme with short-term studies, relying largely on public opinion polls. Unfortunately, the advancement of the Programme is also hampered by the low implementation quality of the recent population census and the resulting inclination of the Statistical Office towards oversimplified data manipulation, and infiltration of business interests, disguised by the rhetoric of data protection.

This volume on Raplamaa county is the fourteenth in the series of the *Reviewed Population Census and Vital Statistics*, following in its content and format the earlier publications. It should be kept in mind that, to develop the series, at the launching stage of the Project a set of workshops were carried out involving specialists of local authorities as principal data users. Their input was rather important in defining the scope and structure of the series, and, causing a certain amount of embarrassment to those responsible for its implementation, the recommendations resulted in an almost threefold increase in the size of the volume. This development is, among others, reflected in the list of census tables where the original numeration has been supplemented by a parallel one. However, as the principal data users are the local authorities, the well-argued needs of county/municipality partners outweighed the constraints of the planned budget and time schedule. With the increase of amount and contents of each volume, the work of the Project as a whole has understandably been spread over a longer period.

This volume presents vital and census statistics for Raplamaa county 1965-1990. Vital statistics include indicators which could be subjected to recalculation, resulting in a consistent time series covering the whole period. All the data presented are consistent with the population and age structures, harmonised for the referred period. Regarding census statistics, the 1989 microdata has been newly processed to produce a set of regional standard tabulations covering all municipalities. When prepared for all counties, the set will provide the 1989 national census publication. The data for earlier censuses follows the same standard set, including all the comparable data and discarding non-comparable tabulations. Due to access to microdata, the 1979 census is noticeably better represented than two earlier censuses, for which only aggregate tabulations were available. Whenever possible, the data on municipalities are presented in an amount and detail equal to that available on a county level. In full scale this principle could be followed with respect to the 1989 census. In addition to tables, the volume discusses relevant statistical concepts and definitions and administrative transfers as well as presenting a short overview on population development in Raplamaa. The volume is accompanied by a diskette including a series of computerised graphs to illustrate the main features of the county population.

The authors are indebted to the competent contribution of many people. Indispensable has been the insight of Ms. Taimi Parve, who carefully considered the applications of the data from the viewpoint of local needs. The persistence of Ms. Piret Luik from the Kesk-Eesti Statistical Bureau was the primary factor in such an expansion of the volume. The processing of the census data was

performed by Kalev Katus and Allan Puur, assisted by Teet Pungas. The overview of applied concepts and definitions, as well as of demographic developments in Raplamaa county, were prepared by Kalev Katus, Allan Puur and Asta Põldma. Teet Pungas composed the set of graphs.

The Estonian Interuniversity Population Research Centre provided the *Programme for Estonian Population Data Comparability* with financial support at the beginning stage as well as during the repeated interruptions in regular funding. Results of this decade-long work have been made available to the Project. Particularly important has been access to the 1989 census microdata, which has saved a considerable amount of time and resources required for the accomplishment of the volume. Encouragement for the publication as well as the Project outline date back to the Seminar of Baltic Population Statisticians at Laulasmaa (1993). Also important have been discussions held in the framework of several international research activities, supported from various sources. The UN Development Programme, together with the Estonian Foundation for Sustainable Development, has provided support for a specialised workshop for county and municipal planning officers; the workshop was organised to provide feedback on the availability and application of regional population information. The volume has benefitted from the results under research theme 0132703s05 and analyses in the framework of Estonian Science Foundation grant No.5981, as well as information from Estonian Population Databank and Estonian Birth Register, two other sub-projects under the national data harmonisation programme. The preparation of this volume has relied on funding initiated by the Governmental Commission for Population and Social Statistics. The budget allocation was channeled via Statistics Estonia.

Kalev Katus

SISUKORD

1. RAPLAMAA RAHVASTIKUARENGU PÕHIJONED 1965-1990	XIII
1.1. Rahvastikutaaste	XIV
1.2. Sünnimus	XIX
1.3. Suremus	XXII
1.4. Abielu ja perekond	XXV
1.5. Ränne ja paiksus	XXVII
1.6. Rahvastiku vananemine	XXXI
1.7. Rahvus ja keel	XXXIV
1.8. Haridus	XXXVII
1.9. Majandustegevus	XXXIX
1.10. Eluase	XLI
2. ANDMEALLIKAD JA MÄÄRATLUSED	XLV
2.1. Sünnimusstatistika	XLV
2.1.1. Rahvastikusünnimused	XLV
2.1.2. Iive ja rahvaarv	LII
2.1.3. Sünnimus- ja iibekordajad	LVI
2.2. Loendusstatistika	LVII
3. ANDMEESITUS	LXII
4. PIIRIMUUTUSED	LXIV
5. MAAHALDUSÜKSUSTE RAHVASTIK LOENDUSAASTATEL 1959-1989	LXIX
6. VIITED	LXXVIII
7. JOONISFAILIDE NIMEKIRI	LXXXI

TABELID

SÜNNIMUSSTATISTIKA	1
Tabel 1. Rahvaarv ja muutuskomponendid 1965-1990	3
Tabel 2. Rahvastikusünnimused 1965-1990	8
Tabel 3. Rahvastiku sünnimuskordajad 1965-1990	12
Tabel 4. Rahvastiku sovanuskoostis 1965-1990	14
Tabel 5. Rahvastiku sovanuskoostis 1965-1990	21
LOENDUSSTATISTIKA	22
RAHVALOENDUS 15.01.1959	22
Tabel 1A. Rahvastiku sovanuskoostis 1959	23
Tabel 2. Rahvastiku perekonnaseis 1959	25
Tabel 3. Rahvastiku haridus 1959	31
Tabel 5. Rahvastiku rahvus 1959	31

RAHVALOENDUS 15.01.1970	33
Tabel 1. Rahvastiku soovanuskoostis 1970	34
Tabel 1A. Rahvastiku soovanuskoostis 1970	35
Tabel 2. Rahvastiku perekonnaseis 1970	36
Tabel 3. Rahvastiku haridus 1970	39
Tabel 5A. Rahvastiku rahvus 1970	45
Tabel 8. Rahvastiku põhitegevus 1970	46
RAHVALOENDUS 17.01.1979	51
Tabel 1. Rahvastiku soovanuskoostis 1979	52
Tabel 2. Rahvastiku perekonnaseis 1979	53
Tabel 3. Rahvastiku haridus 1979	58
Tabel 4A. Rahvastiku paiksus 1979	64
Tabel 5. Rahvastiku rahvus 1979	68
Tabel 5A. Rahvastiku rahvus 1979	70
Tabel 6. Rahvastiku emakeel 1979	73
Tabel 6A. Rahvastiku eesti keele oskus 1979	80
Tabel 7. Rahvastiku lapsesus 1979	83
Tabel 7A. Rahvastiku lapsesus ema hariduseti 1979	85
Tabel 8. Rahvastiku põhitegevus 1979	86
Tabel 9A. Rahvastiku tööala (NRTAK) 1979	93
Tabel 10A. Rahvastiku amet (NRAK) 1979	99
RAHVA- JA ELUASEMELOENDUS 12.01.1989	103
Tabel 1. Rahvastiku soovanuskoostis 1989	104
Tabel 2. Rahvastiku perekonnaseis 1989	105
Tabel 3. Rahvastiku haridus 1989	110
Tabel 4. Rahvastiku põlisus 1989	115
Tabel 4A. Rahvastiku paiksus 1989	118
Tabel 5. Rahvastiku rahvus 1989	121
Tabel 5A. Rahvastiku rahvus 1989	123
Tabel 6. Rahvastiku emakeel 1989	126
Tabel 6A. Rahvastiku eesti keele oskus 1989	132
Tabel 7. Rahvastiku lapsesus 1989	136
Tabel 7A. Rahvastiku lapsesus ema hariduseti 1989	138
Tabel 8. Rahvastiku põhitegevus 1989.....	139
Tabel 9. Rahvastiku tööala (RTAK) 1989	146
Tabel 9A. Rahvastiku tööala (NRTAK) 1989	152
Tabel 10. Rahvastiku amet (RASK) 1989	158
Tabel 10A. Rahvastiku amet (NRAK) 1989	161
Tabel 11. Rahvastiku eluasemetüüp 1989	165
Tabel 12. Rahvastiku eluase: tubade arv 1989	172
Tabel 12A. Rahvastiku eluase: üldpind 1989	179
Tabel 12B. Rahvastiku eluase: elamispind 1989	186
Tabel 13. Rahvastiku eluasememugavused 1989	193
Tabel 14. Tihelioleku aste: 1-liikmene leibkond 1989	198
Tabel 14A. Tihelioleku aste: 2-liikmene leibkond 1989	204
Tabel 14B. Tihelioleku aste: 3-liikmene leibkond 1989	210
Tabel 14C. Tihelioleku aste: 4-liikmene leibkond 1989	216
Tabel 14D. Tihelioleku aste: 5+liikmene leibkond 1989	223

CONTENTS

1. DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF RAPLAMAA POPULATION 1965-1990	XIII
1.1. Population Growth	XIV
1.2. Fertility	XIX
1.3. Mortality	XXII
1.4. Marriage and Family	XXV
1.5. Migration and Residence	XXVII
1.6. Population Ageing	XXXI
1.7. Ethnicity and Language	XXXIV
1.8. Education	XXXVII
1.9. Economic Activity	XXXIX
1.10. Housing Conditions	XLI
2. DATA SOURCES AND DEFINITIONS	XLV
2.1. Vital Statistics	XLV
2.1.1. Vital Events	XLV
2.1.2. Number of Population and Population Growth	LII
2.1.3. Vital Rates	LVI
2.2. Census Statistics	LVII
3. DATA PRESENTATION	LXII
4. ADMINISTRATIVE TRANSFERS	LXIV
5. POPULATION NUMBER OF ADMINISTRATIVE UNITS IN CENSUSES 1959-1989	LXIX
6. REFERENCES	LXXVIII
7. LIST OF ELECTRONIC CHARTS	LXXXI

TABLES

VITAL STATISTICS	1
Table 1. Components of Population Change 1965-1990	3
Table 2. Vital Events 1965-1990	8
Table 3. Vital Rates 1965-1990	12
Table 4. Age Composition 1965-1990	14
Table 5. Age Composition 1965-1990	21
CENSUS STATISTICS	22
POPULATION CENSUS 15.01.1959	22
Table 1A. Age Composition 1959	23
Table 2. Marital Status 1959	25
Table 3. Educational Attainment 1959	31
Table 5. Ethnicity 1959	31

POPULATION CENSUS 15.01.1970	33
Table 1. Age Composition 1970	34
Table 1A. Age Composition 1970	35
Table 2. Marital Status 1970	36
Table 3. Educational Attainment 1970	39
Table 5A. Ethnicity 1970	45
Table 8. Main Activity 1970	46
 POPULATION CENSUS 17.01.1979	 51
Table 1. Age Composition 1979	52
Table 2. Marital Status 1979	53
Table 3. Educational Attainment 1979	58
Table 4A. Duration of Residence 1979	64
Table 5. Ethnicity 1979	68
Table 5A. Ethnicity 1979	70
Table 6. Mother Tongue 1979	73
Table 6A. Estonian Language Ability 1979	80
Table 7. Parity 1979	83
Table 7A. Parity by Education of Mother 1979	85
Table 8. Main Activity 1979	86
Table 9A. Branch of Economic Activity (SCCI) 1979	93
Table 10A. Occupation (SCCO) 1979	99
 POPULATION AND HOUSING CENSUS 12.01.1989	 103
Table 1. Age Composition 1989	104
Table 2. Marital Status 1989	105
Table 3. Educational Attainment 1989	110
Table 4. Nativity 1989	115
Table 4A. Duration of Residence 1989	118
Table 5. Ethnicity 1989	121
Table 5A. Ethnicity 1989	123
Table 6. Mother Tongue 1989	126
Table 6A. Estonian Language Ability 1989	132
Table 7. Parity 1989	136
Table 7A. Parity by Education of Mother 1989	138
Table 8. Main Activity 1989	139
Table 9. Branch of Economic Activity (ISIC) 1989	146
Table 9A. Branch of Economic Activity (SCCI) 1989	152
Table 10. Occupation (ISCO) 1989	158
Table 10A. Occupation (SCCO) 1989	161
Table 11. Dwelling type 1989	165
Table 12. Housing Conditions: Number of Rooms 1989	172
Table 12A. Housing Conditions: Total Floor Area 1989	179
Table 12B. Housing Conditions: Living Floor Area 1989	186
Table 13. Dwelling Utilities 1989	193
Table 14. Degree of Crowding: 1-Person Household 1989	198
Table 14A. Degree of Crowding: 2-Person Household 1989	204
Table 14B. Degree of Crowding: 3-Person Household 1989	210
Table 14C. Degree of Crowding: 4-Person Household 1989	216
Table 14D. Degree of Crowding: 5+Person Household 1989	223

SISSEJUHATUS

1. RAPLAMAA RAHVASTIKUARENGU PÕHIJONED 1965-1990

Käesolev kogumik esitab sõjajärgse rahvastikustatistika ühtlusarvutuste esimese ja ajaliselt hilisema poole 1965-1990, sedavõrd polnud esialgse kava kohaselt üldistavat tekstiosa väljaandesse plaanitud. Erinevalt tabelosast, mis praktilisteks eesmärkideks mõelduna moodustab omaette tarvitatava terviku, saab Raplamaa rahvastikulooline käsitlus olulist täiendust, kui kogu sõjajärgne rahvastikustatistika on varasema ajajärguga kokku viidud ning läbi analüüsitud. Ometi oli maakonnainimeste kindel tahe näha väljaandes ka tekstilis-pildilist ülevaadet, millist soovi alljärgnev püüabki täita. Mõistagi on kogumiku poolt hõlmatud ajavahemik 1965-1990 demograafiliseks käsitluseks lühikesevõitu, kuid annab siiski välja põlvkonnamõõdu, tehes rahvastikuarengulised järeldused põhimõtteliselt võimalikuks. Samuti on tegemist vahetult nüüdisajaga haakuva, ehk teisisõnu, tänaste suundumuste lähtepunktiks oleva andmestikuga. Nimetatud asjaolud lubavad eeldada, et järgnev kirjeldus suudab enam-vähem haarata lähimineviku rahvastikuarengu põhitrende ega ole liialt mõjutatud mitmesugustest võnkelaadsetest nn konjunktuurmuutustest demograafilistes suundumustes.

Järgneva teksti, kuid ka ülejäänud kogumikuosade puhul on mõistlik tähele panna, et tegemist pole analüütilise väljaande, vaid ennekõike standardtabelite esitusega. Viimase tunnusjooneks on iga rahvastikuprotsessi ja -seisundi tasakaalustatud, kõikvõimalikesse seostesse mittelaskuv ja seevõrra lihtsustatud käsitlusviis. Vastavuses öelduga oleks liialt pretensioonikas teha panus toimunud arengu põhjuste analüüsile, pigem on rõhk asetatud Raplamaa rahvastikuarengu põhisuundumuste esiletoomisele ühe põlvkonna kestel, mõnevõrra ka teiste maakondade ja kogu Eesti arengujoontega paralleele tõmmates. Arvatavalt sobib siinne tekstiosa sissejuhatuseks ametnikule, kes seni pole osanud demograafilistele näitarvudele õiget rakendust leida ega rahvastikuandmeid otsustusprotsessis kasutada, sooviks seda aga põhimõtteliselt teha küll. Tekstiosa ülevaatlikkuse huvides on selles ära toodud näputäis arvjooniseid, peamiselt kogumikuga kaasasolevast joonisfailide komplektist.

Oma koht on käesoleval rahvastikuarengu ülevaatel siiski täita, sest vene ajal oli rahvastikuandmete avaldamine — isegi pildi kujul — rangete reeglite poolt ohjatud kui mitte suisa keelatud. Eesti kohta tervikuna aeg-ajalt mõni tsenseeritud ülevaade siiski ilmus, kuid maakonna rahvastikuarengust on ka artikli mahuga tõsisemad käsitlused peaaegu olematud. Küll on aga enne suurt sõda tehtud siinolevaga samalaadset tööd. Pärast iseseisvuse kättevõitlemist pani tollane Eesti Vabariik suurt rõhku ühiskonna vajadusi teeniva andmekorralduse ülesehitamisele ning esmakordselt Eesti ajaloos üleriigilise asutusena moodustatud Statistika Keskbüroo alustas ühe ulatuslikuma projektina rahvastikustatistika korrastamist.

Nimetatud ühtlusarvutused, millest põhiosa avaldati koos 1922 aasta loendusmaterjalidega, hõlmasid kõigi kolme tolleks ajaks asetleidnud rahvaloenduse andmestikku (lisaks eelmainitule 1881 ja 1897), kuigi igaüks neist oli läbi viidud erinevalt lähtepositsioonilt. Esimene Balti provintsi loendus vastandus mõneti Vene impeeriumi keskvoimule, rõhutades andmekorralduslikult kohalikku erikorda. Teine, ülevenemaaline, vastuoksa, nivelleeris kohaliku eripära ning alles kõnealustest loendustest viimane võttis lähtekohaks rippumatu rahvusriigi ühiskonnakorraldusliku vajaduse. Nii polnud andmestiku ühtlustustöö mõistagi lihtne, kuid oli ju noore riigi üheks esmavajaduseks luua arusaam omaenda elanikkonnast ja tema arengusuundumustest. Õpetlik on tähele panna, et olukorras, kus varasemat andmestikku ei õnnestunud esitada hilisema struktuuris, nägi ühtlusarvutuste metodoloogia ette vastupidise toimimisviisi: aluseks võeti 1881 aasta loendusandmestik ja halduspiirid ning arvatati hilisemad andmed selle järgi. Igatahes suudeti lõpptulemusena tagada kõigi kolme loenduse andmevõrreldavus ja luua niimoodi kvantitatiivne alusmaterjal eelneva 40 aasta rahvastikuarengu kohta nii riigi kui maakonna tasandil.

Iseseisvusaegne loendusstatistika koos ühtlusarvutustega jõudis trükki ning samal põhjusel kui praegu — statistiliste tööde ja kujuneva andmestiku suure mahu tõttu — korraldati tookordne

avaldamine maakonnavihkude kaupa. Tänapäevase Raplamaa andmestik tuleb asjastuviselt nelja tollase maakonna vihkudest kokku panna [RSKB 1923-1924]. Lisaks sarnasele eesmärgipüstitusele seob toonaseid vihkude käesoleva väljaandega veel see asjaolu, et tabelite suure mahu tõttu ei leidnud mitte kõik tehtu äratrükimist. Muidugi lubab tänapäeva tehnika esitada materjali mitmekesisemal viisil, mida käesoleva kogumiku puhul on ka rakendatud. Samuti väärivad märkimist, et käsitusperioodi kahe viimase loenduse korrastatud Raplamaa individuaalandmestik võimaldab kavandada uustöötusi mitmesuguste tulevikus tekkivate vajaduste tarvis.

Sõjaeelsesesse aega tagasi pöördudes hoidis Statistika Keskbüroo järgmise loenduse (1934) andmestiku juba rutiinselt ajas võrreldavana ning puudus tarvidus omaette ühtlusarvutusülesande ning eraldi maakonnakogumike sarja järele [RSKB 1934-1937]. Sisulisest vaatenurgast kehtib öeldu ka 1941 aasta loenduse kohta, kuid andmeavaldamise, õigemini küll avaldamatuse määras tollal juba saksa ja järgnenud vene okupatsioonitsensuur. Siiski on üldandmestik ka maakonnaliigset arvestavalt publitseeritud, kuigi Raplamaa väljatoomine mõnevõrra raskendatud [ESK 1942]. Teiseks sõjaeelseks sisutihedaks rahvastikuandmeid kajastavaks väljaandeks oli professor Aleksander Rammuli toimetamisel ilmunud tervishoiualaste maakonnaülevaadete sari, mille käsitlemisel tuleb jällegi nelja maakonna teavet koos kasutada [Rammul 1929; 1930; 1934; 1937].

Väärivad märkimist, et rahvastikustatistika nagu ka muude valdkondade korrastamisjärgselt kättesaadavaks tehtud andmestik oli soliidseks aluseks Eesti sotsiaalteaduste arengule 1920-1930 aastatel. Ühe olulise väljundina leidis andmetervik kasutamist Tartu Ülikooli maa- ja rahvusteadlaste poolt toimetatud ning Eesti Kirjanduse Seltsi poolt kirjastatud maakonnakogumike sarjas, kus rahvastikuareng leiab loodus-geograafilise keskkonna taustal kooskõpselt teiste eluvaldkondadega. Kõnealuses sarjas jõudsid ilmuda tänapäevase Raplamaa alasid käsitlevad Läänemaa üldosa ja Pärnumaa [EKS 1926; 1938]. Sedalaadi süsteemsete ülevaadete valmimine osutus tollal võimalikuks kümnekond aastat pärast põhiliste ühtlusarvutuste teostamist. Hilisemast ajast polegi õieti leida tõsisemat sorti Raplamaa rahvastikuarengu käsitlusi. Kõige üldisemaid näitarve sisaldavad kodu-uurimuslikud väljaanded [Paidla 1991; Rapla... 1976]. Sõjasuue 1941 sündmusi ja inimkaotusi, eriti hävituspatalljonide tegevusega seonduvalt, esitab ennekõike sarja Harju-Tallinna raamatus Mart Arold [Arold 2000].

1.1. Rahvastikutaaste

Sündimuse, suremuse, rände ja mõneti kaudsemalt teiste demograafiliste protsesside koosmõju integreerivat rahvastikutaastet iseloomustab kokkuvõtlikult rahvaarv ja selle muutumine. Pikaajalises demograafilises arengus omalaadsest rahvaarvu kiirest kasvuperioodist ja järgnevast pöördest rahvaarvu kahanemisele saab asjaliku ülevaate loendusstatistika abil. Teadaolevalt toimus esimene kogu Eesti maa-ala hõlmanud rahvaloendus aastal 1881 ja sealtpeale saab rahvaarvu muutust jälgida kümnekonna loendusseisu kaudu. Seda enam, et 1922 aasta loenduse järel ühtlusarvutati kahe varasema loenduse andmestikud ajas ja ruumis võrreldavaks. Raplamaa puhul on nimetatud allika kasutamine siiski piiratud, sest omaette maakonda toona veel ei olnud. Samuti pole ühtlusarvutusi tänastes piirides korratud, mida oleks omaaegses kvaliteedis ka raske järele teha: haldusjaotus on vahepeal mitmeid kordi muutunud ning 1922 ja 1934 loenduste individuaalandmestik hävinud sõjatules.

Rahvaarvu XIX sajandi lõpu ja XX sajandi alguse üldmuutuse käsitlemisel on ennekõike abiks Harjumaa andmestik, kuivõrd suurem osa tänasest Raplamaast kuulus tollase Harjumaa alla. Loendusvahemikus 1881-1897 ulatus Harjumaa valdade ja alevite rahvaarvu kasv 6.3 protsendini — Raplamaa rahvastiku dünaamika hindamisel on mõistlik Tallinn ja Paldiski kõrvale jätta —, osundatud näitarv ületab rahvaarvu juurdekasvu kõigis teistes ühtlusarvutusega hõlmatud maakondades. Rahvastikuarengu vaatenurgast iseloomustas eelmise sajandi kaht viimast kümnendit intensiivne üleminek rahvastiku traditsiooniliselt taastetüübilt kaasaegsele, millega kaasnes rahvaarvu

pidev ja kokkuvõttes märkimisväärne kasv. Kuigi tänaste suundumuste taustal näib tollane rahvaarvu tõus kahtlemata üsna ulatuslik, tuleb seda omaeegses demograafilises kontekstis pigem tagasihoidlikuks hinnata. Nimelt toimus Eestis demograafiline üleminek nn prantsuse tüüpi kohaselt, mistõttu rahvaarvu kasv vastavas arengujärgus jäi maha kõigist Baltoskandia maadest, rääkimata idapoolsest naabrist [Chesnais 1992].

Esimene Eesti Vabariigis korraldatud rahvaloendus (1922) näitas Harjumaa valdade ja alevite rahvaarvu kasvu jätkumist, ehkki varasemaga võrreldes aeglustunud tempos. Arvates aga välja ainsa alevi Nõmme, osutub rahvaarvu muutus Harjumaa valdades XX sajandi alguskümnenditel kergelt negatiivseks.

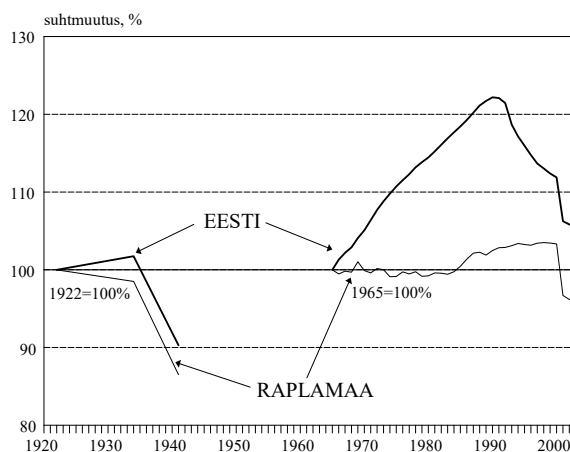
Rahvaarvu langusele aitasid kindlasti kaasa sõjasündmused ja revolutsioonisegadused, kuid samas suunas toimis ka uuele demograafilisele arengufaasile iseloomuliku null-iibelise rahvastikutaaste kujunemine ning modernse taastetüübi kinnistumisega paralleelne linnastumisprotsess. Kuivõrd tulevase Rapla maakonna alal suuremad kasvukeskused puudusid, tähendas see ühtlasi märkimisväärse osa rahvastiku suundumist kaugemale, eeskätt Tallinna.

1922 loenduse vallalõikes avaldatud andmed võimaldavad ligikaudu hinnata rahvaarvu tänase Raplamaa piires. Põhiosas maakonna praegustesse piiridesse jäävate tollaste valdade — Hageri, Inglise, Juuru, Järvakandi, Kaiu, Kabala, Kehtna, Kohila, Kuimetsa, Raikküla, Rapla, Varbola Harjumaalt, Käru ja Vahastu Järvamaalt, Haimre, Märjamaa, Sipa, Sooniste, Velise ja Vigala Läänemaalt ning Lelle Pärnumaalt — rahvaarvude liitmine annab Raplamaa tolleaegseks rahvaarvuks ligikaudu 43 tuhat hinge. Sõdadevahelist perioodi tervikuna iseloomustab tänase maakonna alal rahvaarvu stabiliseerumine, ehkki 1934 aasta loendus näitas samades valdades elanike arvu poolteise protsendi ehk ligikaudu kuuesaja inimese võrra vähem. Maakonna tollast sündimustaset ja rahvastiku vanuskoostist üldjoontes teades võib vähenemise eksimatult väljarände arvele kirjutada.

Rahvastikuprotsesside loomulikule arengule maakonnas tegi järsu lõpu geopoliitiline muutus ja Eesti sattumine NLiidu võimkonda. Esimese vene okupatsioonistaasta kaotusi kajastav rahvaloendus 1941 aasta detsembris tõdes Eesti elanikkonna kahanemist pea kümnendiku võrra. Vaid väiksem osa sellest rahvast jõudis kunagi hiljem kodumaale tagasi. Sõjaeelse haldusreformi käigus teisenenud vallapiirid ei võimalda täpset võrdlusarvu eelmise loendusega tänase Raplamaa piires esitada, aga suhtarvuliselt osutusid inimkaotused maakonnas Eesti keskmisega võrreldes pigem suuremaks. Seda seletab sõjasuvel 1941 rindejoone enam kui kuuajaline toppamajäämine keset Eestit, mis andis punavõimule mobilisatsioonide läbiviimiseks ja hävituspataljoni toimetamiseks Raplamaal rohkem aega. Rahvaarvu languse kriisilaadsele toimele viitavad mitmed iseloomulikud disproportsioonid nagu näiteks meeste tuntav üleesindatus rahvastikukaos. Rahvastiku modernse taastetüübi väljakujunemine rõhutas omalt poolt Teise maailmasõja ja kolme järjestikuse okupatsiooni, eriti sotsiaalse ümberkorralduse mõju rahvaarvule, mis sellises üksteist tugevdavas kombinatsioonis osutus mitmekordselt tõsisemaks Esimese ilmasõjaga võrreldes.

Iseseisva territoriaalsusena tekkis Raplamaa 1950 aastal Eesti halduskorraldust sovetiseerinud suurmuutuse käigus, mis likvideeris maakondliku jaotuse ning lõi asemele 39 rajooni. Tollase Raplamaa aluseks said peamiselt Harju maakonna lõunapoolsed alad. Nimetatud kujul sai Raplamaa püsida veidi vähem kui kümme aastat. Kui algas tagasikäik killustatud haldusüksuste taaskoondamisele, oli saatus Raplamaa suhtes soosiv ning jättis ta ainsana alles mitmest Kesk-Eesti uusmoodustatud rajoonikesest. Ühteliitmiste käigus laienes Raplamaa kahes laines, pärides suuri alasid 1959 aastal kaotatud Vändra rajooni põhjaosast ning 1962 aastal likvideeritud Märjamaa

Rahvaarv
Raplamaa 1922-2003

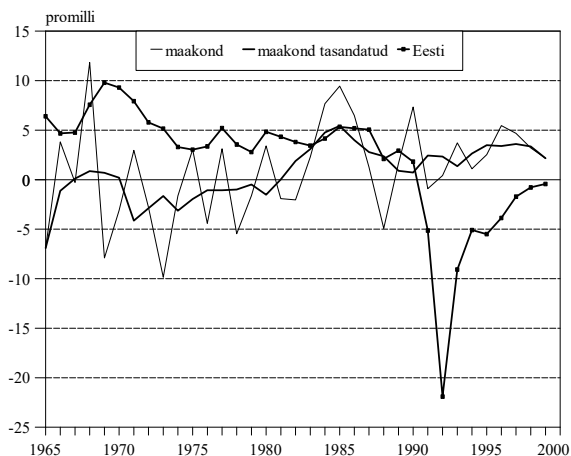
rajooni idaosast. Kuigi külanõukogu tasemel jätkusid haldusmuutused ka hilisematel aastatel, nagu ka allpool juttu tuleb, pole Raplamaa piire kogumiku käsitlusperioodil enam oluliselt muudetud. Mõistagi aitab see kaasa rahvaarvu ning teiste rahvastikunäitajate trendi aegvõrreldaval käsitlemisel.

Kogumiku käsitlusvahemikul on Raplamaa rahvaarvu iseloomustanud stabiilsus: veerandsajandi kokkuvõttes suurenes maakonna elanikkond ligikaudu tuhande inimese võrra. Demograafilise ülemineku järelperioodil on rahvaarvu stabiliseerumine ootuspärane, teisalt eristub Raplamaa üsna teravalt Eesti kogurahvastikust, mis kasvas samal perioodil ligi veerandi võrra. Lahknevuse peapõhjuseks on mõistagi asjaolu, et maakond ei kuulunud nende piirkondade hulka, kuhu suundus lõviosa Venemaalt ja teistest NLiidu regioonidest lähtunud sõjajärgsest sisserändest. Selles mõttes representeerib Raplamaa rahvaarvu teisenemine pigem põlisrahvastiku kui Eesti kogurahvastiku dünaamikat. Käsitlusperioodi raames langes elanikkonna kasv pea täielikult kaheksakümnendatesse aastatesse, kuuekümnendate teisel poolel ning seitsmekümnendatel püsis rahvaarv väikeste kõikumistega sisuliselt ühel ja samal tasemel.

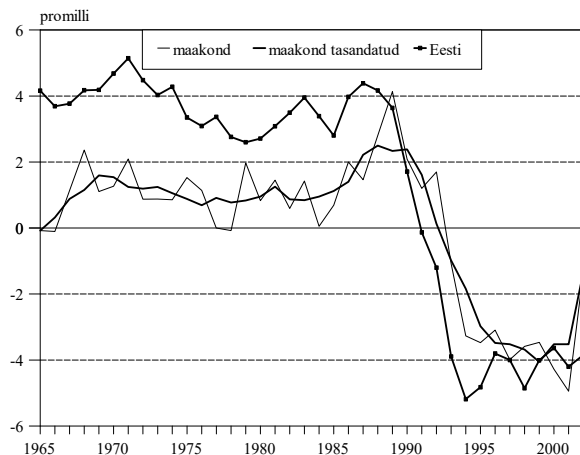
Rahvaarvu muutuskomponentide võrdlusest selgub, et rahvastikuarengu modernsele etapile tüüpiliselt on ka Raplamaa puhul dünaamilisemat rolli etendanud rändeiive. Maakonna rahvastiku loomulik iive püsis pea kogu käsitlusvahemiku jooksul plusspoolel, välja arvatud paar-kolm aastat perioodi algul ja keskpaigas. Samas on sündide ülekaal surmadest olnud reeglina tagasihoidlik, vaid kaheksakümnendate lõpul kerkis loomulik iive paariks aastaks saja isiku piirist kõrgemale. Üldine rändeintensiivsuse tõus 1960 aastate lõpul tõstis sisse- ja väljarändevoogude saldo ajutiselt positiivseks, millele järgnes juhuvõngete kokkuvõttes väljarände ülekaal seitsmekümnendatel. Edasi pöördus sisse- ja väljarände vahekord taas vastupidiseks ning demograafilise arengu küpsusfaasi jõudnud rahvastikule iseloomulikult on rändevood käsitlusperioodi kokkuvõttes Raplemaal tasakaalus. 1990 aastate algupoolel tasakaalustas positiivse rändesaldo püsimine esialgu ka sündimuse äkklangusest põhjustatud negatiivse loomuliku iive ning maakonna rahvaarv ületas neljakümne tuhande inimese piiri.

Omaette järsu hüppe tegi trendijoone lõpp-punktina graafikule kantud rahvaarv aastal 2000,

Rändeiive üldkordaja
Raplamaa 1965-2000

Loomuliku iive üldkordaja
Raplamaa 1965-2002

milline näit tugineb uue rahvaloenduse andmestikule [ESA 2001-2002]. Ilmselt pole tarvis olla asjatundja, taipamaks taolise hüppelise kahanemise — kaks ja pool tuhat inimest ehk üle kuue protsendi maakonna rahvastikust — ebareaalsust, vähemasti rahuaja tingimustes. Andmekorralduse vaatenurgast on tegemist tüüpilise vastuoksusega eri liiki andmeallikate — sündmusstatistikale toetuva loendusvahelise hinnangu ja loendustulemuse — vahel. Lahknevuse tähelepanuväärne ulatus osutab aga rahvastikuarvestuse ebatäpsusele, olgu siis esimese, teise või korraga mõlema andmeallika arvel. Vahemärkusena, taolise vastuoksuse põhjuste selgitamine sihipärase kvaliteedianaalüüsi kaudu ning lõpuks kõrvaldamine

mitmelaadsete harmoniseerimisvõtete abil moodustabki ühtlusarvutuste sisu. Igatahes rõhutab trendijoone viidatud katkestus aastatuhande vahetusel üsna piltlikult ühtlusarvutuste teravat tarvidust möödunud kümnendi rahvastikunäitajate osas. Tarviduse eiraja peab arvestama veaga, millesarnaseid võib Eesti rahvastikustatistikas leida vaid Joosepi valitsusajast ning mida tookord püüti labaste silumisvõtetega ära peita.

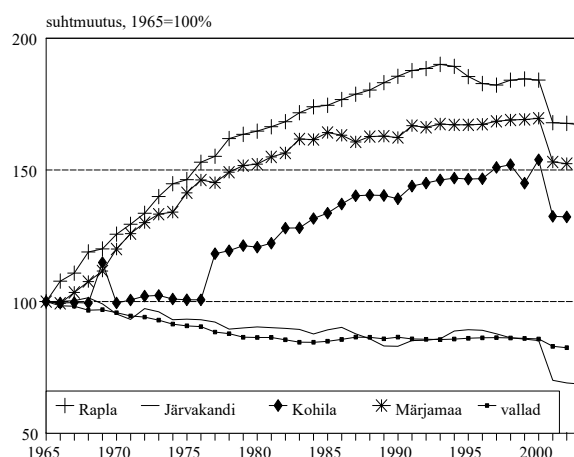
Küllalt erineva pildi saab rahvaarvu dünaamikast Raplamaa linna- ja maarahvastiku eraldikäsitlusel. Kui linnarahvastiku arvukus ja osakaal maakonnas aasta-aastalt tõusis, siis maarahvastikku iseloomustas kuni 1980 aastate algupooleni aeglane, kuid järjekindel vähenemine: käsitlusperioodi algusega võrreldes vähenes maarahvastik nelja ja poole tuhande inimese võrra. Suhtväljenduses ulatus langus 15 protsendini vaid poolteise aastakümne vältel ning aastakeskmise langus lähenes ühele protsendile. Muutuskomponentide analüüs võimaldab kinnitada, et rahvaarvu vähenemisele Raplamaa valdades on kaasa aidanud nii loomuliku kui rändeiibe valdav miinusmärgilisus. Muidugi pole surmajuhtude ülekaal sündide arvust johtunud mitte niivõrd maarahvastiku liigmadalast sündimusest või ebaoproportsionaalselt kõrgeist suremusest Raplamaal, vaid pikaajalise väljarände tõttu deformeerunud vanuskoostisest. Enam kui poole tuhande võrra langetas maarahvastiku arvu ka Kohila ja Rapla alevipiiri laiendamine ümbritsevate külanõukogude arvel. Aastatel 1983-1984 rahvaarvu langus valdades peatus, kümnendi teisel poolel näitas Raplamaa maarahvastik koguni tillukest tõusu, toetatuna mõlemast iibekomponendist.

Suhtväljenduses on linnarahvastiku arvu kasv käsitlusperioodil olnud väga kiire, ometi iseloomustab Raplamaad seniajani võrdluses teiste maakondadega tagasihoidlik linnastumisaste. Linnaelanike osakaal maakonnas piirdus käsitlusperioodi lõpul 37.9 protsendiga, millest tahapoole jäävad vaid Hiiu-, Jõgeva- ja Põlvamaa. Raplamaa madal linnastumisaste pole muidugi juhuslik, vaid seletub otseselt maakonna saamisloo ning rahvastikuarengu seaduspärasustega. Teadupärast on urbanisatsiooniprotsess seotud suhteliselt kitsapiirilise ajalõigu, demograafilise üleminekuga, mille vältel kasvavad maarahvastiku äravoolu toel endised ning tekivad uued linnad. Nagu eespool mainitud, jõudis asjaomane arengujärk Eestis enam-vähem lõpule enne Teist maailmasõda, mil tänase Raplamaa territoorium oli jagunenud nelja maakonna — Harju, Järva, Lääne ja Pärnu vahel. Kõigi nende maakondade vaatenurgast moodustas tänane Raplamaa omamoodi ääreala ega paiknenud sealkandis ka ainsatki ajaloolist linnasulat. Taoline vaheala staatus ning tugeva keskuse puudumine ulatub tagasi muistse vabadusvõitluse järgsesse aega, mil Eesti jagati Taani, Saare-Lääne ja Tartumaa piiskopkonna ning Liivi ordu vahel ning Harju — kasvõi Raikküla — tähtsus ja koht kadusid.

Eesti rahvastiku linnastumise ja linnade arengu seisukohalt olulisel perioodil — XIX sajandi lõpu- ja XX sajandi alguskümnenditel — säilis tõdetud olukord ja nii kujunes Raplamaa elanike jaoks peamiseks tõmbe-keskuseks Tallinn. Kuigi nüüdse maakonna territooriumil leidis tervelt kaheksa alevikku, ei jõudnud neist ükski 1920-1930 aastatel aleviseisuseni, linnaõigustest rääkimata. Selleni jõuti alles pärast Teist maailmasõda (1945), mil viieteistkümmne aleviku hulgas said alevistaatuse Rapla, Järvakandi, Kohila ning Märjamaa. Ülejäänud alevikud Hageri, Juuru, Lelle ja Kärü polnud tollaste otsustajate silmis “edutamist” väärt ja on jäänud tänini maa-asulateks.

Maakonnakeskus Rapla esineb küll juba Taani Hindamisraamatus, hiljem on asula tuntud ennekõike kirikupaiga ja kihelkonnakeskusena. Rapla kujunemine linnasulaks algab XIX sajandi teisel poolel, kui kirikukülla hakkas koonduma käsitöölisi ja kaupmehi. Aastal 1866 sai Rapla apteegi, 1889 haigla, sajandivahetusel rajati

Rahvaarv
Raplamaa linnasulad 1965-2003

telliseteahas, asula sai raudteeühenduse Tallinna ja Viljandiga, samuti ehitati endise asemele uus kirikuhoone. 1922 aasta rahvaloendus näitas aleviku rahvaarvuks 302 inimest, milline 1934 aastaks oli kasvanud ligi kolm korda ja ligines koos omaette arvestusüksuseks olnud raudteejaamaga tuhandele. Enne Teist maailmasõda sai asula veel keskkooli.

Kiire kasv jätkus sõjajärgsetel aastatel: 1959 aasta loendus fikseeris Rapla rahvaarvuks juba kolm tuhat inimest. Toetatuna rajoonikeskuse staatusest suurenes alevi elanikkond käsitusperioodi lõpuks enam kui kuue tuhandeni, kusjuures suhtväljenduses ületas Rapla rahvastiku kasvutempo maakonna kõiki ülejäänud haldusüksusi. Kogumiku arvtabelitest nähtub, et rahvaarvu tõus on toimunud korraga nii sisserände kui nooremapoolsest vanuskoostisest tingitud positiivse loomuliku iibe arvel. Mõlemad komponendid on püsinud plusspoolel läbi kogu perioodi. Juuresolev joonis selgitab, et kasv jätkus veel ka möödunud kümnendi algul. Rahvaarvu maksimumiks arvestati 1992-1993 aastal pisut üle kuue ja poole tuhande inimese, üheksakümnendate keskpaigast pöördus aga rahvaarv langusse. Trendijoonel lõpuosa ilmestav pea kümneprotsendine allavõnge esindab muidugi rahvastikuarvestuse täpsuse allakäiku, mitte rahvaarvu tegelikku dünaamikat.

Kohila ja Järvakandi alevi areng langeb ajaliselt enam-vähem samasse perioodi, kuid seostub tihedamini tööstuse arenguga. Kohilat on külana siiski mainitud juba XIII sajandil, kaasaja alevi kujunemises mängis olulist rolli aga paberitööstuse rajamine: aastast 1893 Kohila mõisa puupapivabrikuna, hiljem moodsa paberivabrikuna. Nagu Rapla puhul, tugevdas asula arengueeldusi paiknemine Tallinn-Viljandi raudteeliinil. Kohila rahvaarvu kasv võistles sõdadevahelisel perioodil maakonnakeskusega: aastal 1922 elas alevikus 276 inimest, järgmine loendus (1934) fikseeris rahvaarvuks juba üheksa ja poolsada. Asula areng jätkus tõusujoones ka pärast sõda ning käsitusperioodi algul ulatus Kohila elanikkond kahe ja poole tuhandeni. Nagu eespool tõdetud, aitas rahvaarvu suurendada lisaks alevirahvastiku valdavalt positiivsele loomulikule ja rändeiibe, ka asulapiiri laiendamine aastal 1976. Käsitusperioodi lõpul arvestati Kohila rahvaarvuks veidi üle kolme ja poole tuhande inimese.

Järvakandi areng on tihedasti põimunud klaasitööstusega. Klaasikoda rajati aastal 1879 Isakõnnu küla maadele, algsele pudelite ja purkide valmistamisele lisandus XIX sajandi lõpul tahvelklaasi tootmine. Käitise edenemisega kasvas ka töölisasula, suurem laienemine langeb Teise maailmasõja järgsesse aega. Kogumiku käsitusperioodi alguseks oli alevi rahvaarv ületanud kahe tuhande piiri, kuid järgnevatel aastatel on Järvakandit iseloomustanud elanike arvu aeglane, aga järjekindel kahanemistrend. Eeskätt negatiivse rändeiibe mõjul oli rahvaarv 1990 aastate alguseks alanenud 1800 piirimaile, suhtväljenduses ületas rahvastikukadu Järvakandis Raplamaa maarahvastiku vastavat suurust.

Nagu paljud Eesti alevid ja väikelinnad, on ka Märjamaa kujunenud kihelkonnakeskusena, kuhu XIX sajandi teisel poolel asusid käsitöölised ja kaupmehed, kõrtsid, poed ja apteek. 1922 aastal loendati tollases Märjamaa alevikus 191 inimest, järgmine rahvaloendus (1934) näitas asula rahvaarvuks 377 inimest. Aleviku kasvu soodustas Rapla-Virtsu raudtee valmimine kolmekümnendate algul, peale Teist maailmasõda oli Märjamaa tosin aastat koguni samanimelise rajooni keskuseks. Kuuekümnendate keskpaigaks oli asula rahvaarv ületanud kahe tuhande piiri ning kogumiku käsitusperioodil kasvas Märjamaa rahvastik veel enam kui poolteist korda ning jääb Raplamaal alla üksnes maakonnakeskusele.

Tulevikuvaatavalt on Raplamaal sarnaselt teiste maakondadega oodata rahvaarvu jätkuvat kahanemist, eeskätt 1990 aastate järsu sündimuslanguse mõjul. Linnarahvastiku kasvufaas on tänaseks seljataha jäänud, negatiivse loomuliku iibe kujunemine nii Raplas, Järvakandis, Kohilas kui Märjamaal kõneleb nende asulate rahvastikukoostises talletunud kasvupotentsiaali ammendumisest ning rahvaarvu dünaamika edasisest määratlusest eeskätt sündimuse ja suremuse arengust. Linnastumisprotsessi suhteliselt hiline algus ning asend suuremate keskuste, eeskätt Tallinna tagamaal, jätab madala urbanisatsiooniastme ka edaspidi Raplamaa püsivaks tunnusjooneks. Mõistlikul ärakasutamisel võib suurtööstuse väärmõjust rikkumata looduskeskkond aga kujuneda omalaadseks arenguresursiks.

1.2. Sündimus

Elussündide koguarvu ja sündimuse üldkordaja dünaamikat ilmestab Raplamaal kaks ülesvõnget, mis kokkuvõttes on kujundanud mõnevõrra tõusva trendijoone käsitlusperioodi vältel. Esimene võnne 1960 aastate lõpul, mis kajastub selgesti ka juuresoleval joonisel esitatud üldkordajas, esindab Eesti põlisrahvastikule iseloomulikku ning võrreldava sündimusarenguga Euroopa riikide kontekstis ainulaadset tõusu [Festy 1984; Katus 1994]. Sündimuse üldnäitajad jõudsid kõrgpunkti seitsmekümnendate algul, ületades tõusueelset taset ligi 17-18 protsendi võrra. Ülesvõnkele järgnes lühiajaline tagasilangus, kuid kaheksakümnendatel pöördusid nii üldkordaja kui sündide arv maakonnas taas tõusule. Mõlemad näitajad saavutasid uue maksimumi aastatel 1988-1990, mil maakonnas registreeriti ligi seitsesada elussündi.

Nagu lugeja mõistab, seisab üldnäitajate kujutatud liikumise taga korraka kaks tegurit, ühelt poolt sündimusprotsessi intensiivsus, teisalt aga rahvastiku vanuskoostis *resp* sünnitusealise naisrühma osakaal ja struktuur. Raplamaal on nimetatud struktuuriteguri mõju olnud Eesti kontekstis suhteliselt nõrgem ja nii langeb maakonna üldkordaja asjaomase riigikeskmisega küllalt täpselt kokku. Hoopis tugevamini kajastub vanuskoostise mõju sündimuse üldnäitajate maakonnasiseses diferentsatsiooni, eelkõige linna- ja maarahvastiku vahelises võrdluses. Käsitlusperioodi algul jäi sündimuse üldkordaja maarahvastiku eakama vanuskoostise ja sünnitusealiste madalama suhtarvu tõttu linna- rahvastiku vastavast näitavust allapoole.

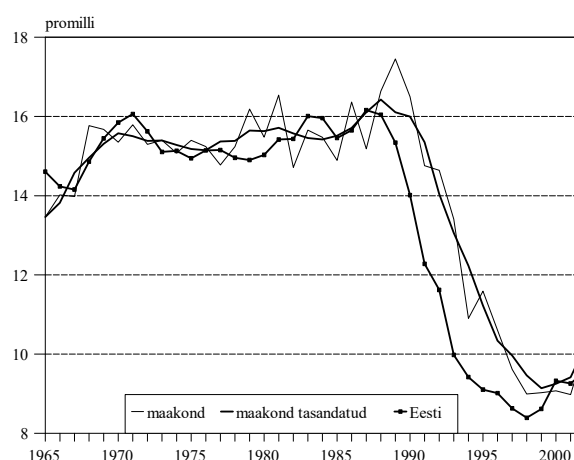
Vanuskoostise ühtlustumise tõttu pöördus asjaomane erisus kaheksakümnendatel vastupidiseks.

Sündimuse piirkondlik erisus nagu ka kirjeldatud võnked üldkordaja trendis jäävad paraku ilmselgelt alla möödunud kümnendi sügavale ning protsessi hoopis uut arengujärku peegeldavale langusele. Raplamaa rahvastikus on selle ajastus olnud veidi hilisem kui riigis tervikuna, kuid lõpptulemusena langes sündide arv ja üldkordaja käsitlusperioodi viljakamate aastatega võrreldes pea kaks korda madalamale ning viimasel viiel-kuuel aastal on maakonnas registreeritud püsivalt vähem kui nelisada sündi.

Üldkordajaga võrreldes ei sisalda sündimuse summaarkordaja endas vanuskoostise eksitavat kõrvalmõju, mistõttu sündimuse aegtrendide ja rahvusvaheliste võrdluste esitamisel on just see näitav leidnud enim kasutamist. Summaarkordaja arvutamine nõuab aga sündide jaotust ema vanuse järgi, mida veneaegne statistikorraldus rajooni ega külanõukogu kohta ette ei näinud. Elektrooniline individuaalandmestik võimaldaks seda ju tagantjärele leida, kuid asjakohane andmestik on säilinud alles 1986 aastast ülespoole ehk teisisõnu käsitlusaluse perioodi seisukohalt vaid nelja aasta kohta. Abi pakub Eesti Rahvastiku Andmepank¹, kuhu on pikaajalise ja mitmetahulise andmetöö tulemusena lülitatud juba kahe loendusvahelise perioodi 1959-1970 ja 1970-1979 sünniteave. Uustöötuse tulemused on peagi jõudmas trükki [EKDK 2005], kuid andmestik oli

Sündimuse üldkordaja

Raplamaa 1965-2002

¹ Eesti Rahvastiku Andmepank (ERA) sisaldab süstemaatiliselt korrastatud loendus-, sündmus- ja küsitlusstatistikat Eesti rahvastiku kohta. Rakendatud ühtlusarvutused võrreldavuse tagamiseks ajas ja ruumis hõlmavad määratlusi ja definitsioone, piirimuutuste mõju ja näitavude arvutusviise. Andmepanka arendab Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus [EKDK 1992a; 1992b].

käesoleva Raplamaa ühtlusarvutuse tarvis juba kasutada. Nii oli võimalik tabuleerida sündinute arv ema vanuseti 1959-1979 maakonna haldusüksuste lõikes ning arvutada summaarne sündimuskordaja.

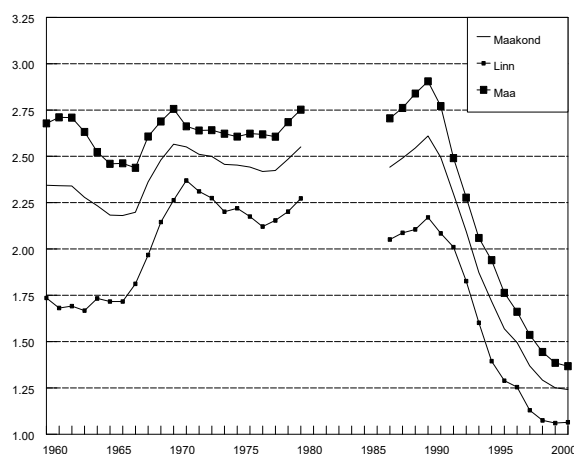
Joonis esitab Raplamaa summaarse sündimuskordaja käsitlusalusel perioodil kogu-, linna- ja maarahvastiku lõikes, võrdluseks on lisatud ka 1990 aastate kiire langusperioodi teave sama näitarvu abil. Üldisemast alustades on näha üle-Eestilise, taastepiirist madalama sündimusjärgu (tinglikult 1928-1968) lõppfaas, mille järel perioodsündimus tõusis kaheks kümnendiks taastetasemest kõrgemale. Sel ajajärgul oli Raplamaal nagu mujalgi Eestis tõus eriti suur — maakonnas koguni 0.5 summaarkordaja ühikut — just linnarahvastikus, kuid ka maarahvastikus oli tõus ilmne, mis mitte igal pool pole sellise selgusega jälgitav. Ülepea on Raplamaa linna- ja maarahvastiku sündimus olnud küllaltki sünkroonne kogu käsitlusaja vältel nagu hiljemgi. Samas on erisus kuni suure languseni püsinud märkimisväärset tasemel, kuigi maakonna linnasulatest ükski ei küündi kümne tuhande inimeseni. Väärrib märkimist, et maarahvastiku suure osakaalu tõttu ei langenud Raplamaa kogusündimus käsitlusperioodil kordagi taastetasandist allapoole.

Raplamaa esitab valdavalt põlisrahvastiku sündimuskäitumise teisenemist ning Eestis üsna olulist rolli etendanud — eriti linnasulades — välispäritolu rahvastiku panus pole eriti suur. Seevõrra on igati ootuspärane 1960 aastate lõpu sündimustõusu valitsemine käsitlusperioodi vältel ning hilisema tagasilanguse tagasihoidlik määra. Maarahvastikus viidatud tagasilangust õieti polnudki ja 1980 aastate teise poole sündimustõus, iseenesest hoopis väiksem, viis perioodnäitaja taseme 3.0 pügalale üsna lähedale. Kõnealune tõus on sarnane naabermaakonna Pärnu samalaadse arenguga. Samuti on tähelepanuvääriv linna- ja maarahvastiku sündimuse kasvav erisus langusaja lõpul. Joonisel esitatud sündimuse perioodkordaja puhul tuleb muidugi silmas pidada, et protsessi noorenemise tõttu oli Raplamaa rahvastiku tegelik kohortsündimus kuni 1980 aastate lõpuni veidi madalam, edasi aga käivitunud sündimuse vananemise najal hoopis kõrgem.

Omaette ainesena nõuab kiirpilku sündimuse soosuhe ja teiste rasedusväljundite intensiivsus, niivõrd kui viimase kohta käsitlusalusel ajavahemikul muidugi teavet jagub. Vastsündinute soosuhe on Raplamaa rahvastiku suhtelise väiksuse tõttu omajagu kõikunud (0.91-1.20), käsitlusperioodi keskmisena jääb poiss- ja tütarlaste suhtarv aga reeglipärase suhte 105:100 lähedusse. Elussündide kõrval sisaldab tabelosa ka surnultsündide aegrida — rahvastiku modernsele taastetüübile omaselt jääb nende suhtarv ühe-kahe protsendi piirimaile elussündidest arvust. Suurprobleemiks olnud abortiivsuse kohta maakonna tasandi teavet kahjuks pole.

Maakonna sündimusarengu käsitlemisel pakub sündmusstatistikale olulist täiendust loendusandmestik, sest loendusprogrammi taasilmitatud (puudus sõjajärgsetes loendustes) küsimus sünnitatud laste arvu kohta võimaldab heita tagasipilgu sündimustrendile enam kui poolsajandi vältel. Elussündinud laste arv, ehk rahvastikustatistilist terminit kasutades summaarne põlvkonnasündimuskordaja, on sisutihe näitaja, mis muu kõrval toob esile ka sündimustaseme seose rahvastikutaastega. Teatavasti on rahvaarvu kahanemise vältimiseks tarvis, et laste põlvkond oleks vähemalt sama arvukas kui vanemate, ennekõike emade kohort. Summaarse kordajaga mõõdetuna vastab taastetasandile tinglikult 2.1 elussündi keskmiselt iga naise kohta ning veidi enam eakamates rahvastikupõlvkondades, keda iseloomustas kõrgem imikusuremus. Oluline on tähele panna, et põlvkonnanaütajana ei ole kõnealune kordaja ajastustegurist mõjutatud ning võimaldab seetõttu esile tuua rahvastiku tegeliku sündimustaseme.

Summaarne sündimuskordaja
Raplamaa 1965-2002

Peegeldades demograafilise ülemineku varast ajastust ja pereplaanimise kasutuselevõttu üheaegselt rahvastikuarengu pioneerriikidega Põhja- ja Lääne-Euroopas, iseloomustab juba XX sajandi alguskümnendil sündinud Eesti naispõlvkondi tervikuna üsna taastetasandi lähedale langenud sündimus. Raplamaa vastavates põlvkondades oli sündimus riigikeskmisest kõrgem, maakondade võrdluses võis kõrgemat sündimust kohata üksnes Saaremaal ja sõjajärgselt ümberrahvastatud Ida-Virumaal [Katus 1994]. Raplamaa ja Eesti kõrvutamisel naabermaadega tuleb tõdeda ka põlvkonnasündimuse märkimisväärset püsivust järgnenud poolsajandi vältel, mis tuleneb ühelt poolt demograafilise ülemineku varasest ajastusest, teisalt aga rahvastikuarenguliselt võrreldavatele riikidele tüüpilise sõjajärgse beebibuumi puudumisest [Katus 1997].

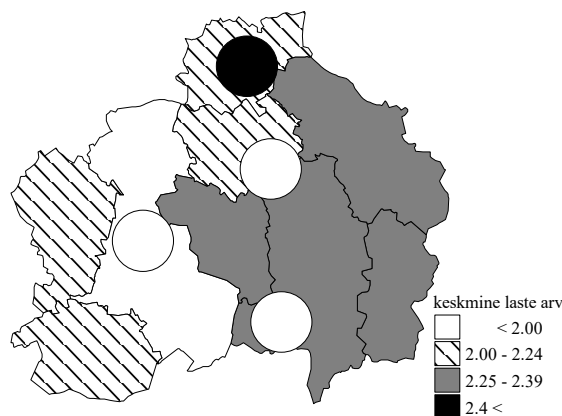
Samuti on põlvkonnanaõtjatest välja lugeda kuuekümnendate aastate lõpu sündimustõus, mille kandjaks Eestis olid 1940-1950 aastate sünnipõlvkonnad. Rahvastikutaaste vaatenurgast on oluline rõhutada, et Raplamaal on taastetasandini jõudnud sisuliselt kõik kogumiku arvtabelitega hõlmatud kohordid, erandi moodustavad üksnes kõige nooremad. Ühelt poolt polnud viimatimainitud oma reproduktiivkarjääris eelkäijatega võrdluses veel piisavalt kaugele jõudnud, teisalt kajastub nende käitumises juba 1990 aastate järsk suunamuutus. Noorimate lõplik sündimustase selgub tulevikus, aga kokkuvõttes on tegemist küllalt erandliku Eesti maakonnaga, olgu või põlisuse ja linnarahvastiku madalast osakaalust johtuvalt.

Tasemeühtluse raames tõuseb teise olulise suundumusena esile sündimuskäitumise sarnastumine. Kogumikus esitatud andmestik kinnitab, et järjekindlalt on kasvanud nende naiste osakaal põlvkonnas, kes lõpetab oma sündimuskarjääri kahe lapsega. XX sajandi alguse sünnikohortides piirdus kahelapsesuse osakaal Raplamaa rahvastikus ligikaudu viiendikuga, hõlmatud põlvkondade vältel on kahelapsesuse suhtarv suurenenud üle kahe korra. Kahelapsesuse tubli kasvu vastukaaluks on samal ajal kahanenud lapsesuse äärmusrühmade — lastetute ja paljulapseste — esindatus. Eriti märkimisväärne on käsitlusalustes kohortides olnud lastetuse taandumine: Euroopa abiellumustüübi kajastusena küündis ju vastav suhtarv eakamates põlvkondades veerandini ja isegi üle selle, aga 1940-1950 aastate sünnikohortides piirdus lastetus 8-9 protsendiga põlvkonnast. Pea sama järsk on olnud nelja- ja enamalapsesuse langus, osundatud põlvkondades on vaid ligikaudu kuus-seitse protsenti maakonna naistest sünnitanud neli last või siis rohkem. Taastetasandil on Raplamaa põlvkonnasündimust hoidnud eelkõige kolmelapsesus, mis on andmestikuga hõlmatud põlvkonnas kasvanud viiendikuni.

Lastetuse vähenemine nooremates põlvkondades on samuti märgiks sündimus- ja abielukäitumise omavahelise seose teisenemisest ning kummagi elutahu iseväärtustatuse kasvust. Nimetatud suundumus avaldub teisalt vallassündimuse suurenemises, kuivõrd tänapäeval piirab lapsesaamist abielu juriidiline puudumine järjest vähem. Pigem on seos lapse sünni ja abiellumise vahel kujunenud traditsioonilisega võrreldes vastupidiseks: rasedumine ja otsus sünnitada, kasvõi aborti kui võimaliku alternatiivi kahjuks, eelneb reeglina abielu registreerimisele. Nimelt algab enam kui üheksa kümnendikku põlisrahvastiku esmasrasedustest väljaspool juriidilist abielu ja just raseduse üheksa kuu vältel leiab aset intensiivseim abiellumine läbi terve elu. Ometi teevad seda vaid ligikaudu pooled oma esimest last ootavatest naistest ning teise poole arvel kasvabki vallassündimus. Muidugi ei tähenda asjaomane tendents üksikemaduse paralleelset kasvu, millise järelduse poole juriidikale toetuv Eesti ametlik sündmusstatistika andmekasutajad ilmselgelt suunab. Tegelikult sünnib ligikaudu üheksa kümnendikku vallassündidena registreeritud lastest ikka mõlema vanemaga perre [Katus, Puur, Põldma 2002].

Sünnipõlvkonna 1910-1929 lapsesus

Raplamaa 1989

Lapsesusjaotuse tugeva koondumise taustal paistavad säilima sündimuse piirkondlikud erisused. Tüüpiliselt on ka Raplamaal taastetasandit ületava sündimuse kandjaks olnud eeskätt maarahvas. Huvitav on tõdeda, et jättes kõrvale Esimese maailmasõja eelsed põlvkonnad, pole kohortvaate taastepiirini jõudnud ükski linnanaiste põlvkond, kuigi perioodteave lubas seda küll. Maal seevastu polnud sündimus kuni 1960 aastate lõpu sünnikohortideni taastetasemest allapoole langenud. Kõnealuse erisuse taga seisab ühelt poolt ühe- ja kahelapsesuse, teisalt aga kolme- ja enamalapsesuse erinevad proportsioonid, lastetute suhtarv on linna- ja maarahvastikus olnud keskestlābi üsna sarnane. Niisugusel taustal tuleb Raplamaa suhteliselt kõrge sündimustaseme tõenäoliseks põhjuseks pidada rahvastiku tagasihoidlikku linnastumisastet ja ülepea suurte linnkeskuste puudumist.

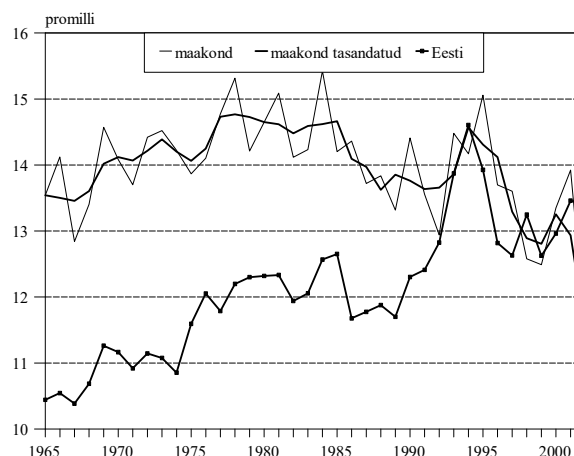
Juuresolev teemakaart esitab piirkondliku sündimuserisuse naispõlvkonnas, kes on kujundanud Raplamaa sündimusolukorra kogumiku käsitusperioodil. Nagu kaardilt nähtub, on taastepiirist madalam sündimus iseloomustanud Rapla, Kohila ja Märjamaa alevit, kõigis ülejäänud omavalitsusüksustes ulatus sündimus taastepiirini või sellest kõrgemale. Kõige lasterikkamateks valdadeks osutusid Loodna ja Vigala, kus sündimuse kohortkordaja ületas taseme 2.8 pügalat. Lapsesuse sotsiaalerisus, kajastatud käesolevas kogumikus ennekõike haridustunnuse kaudu, on järjekindlalt vähenenud, mille raames tugevaim koondumine kahelapsesusele iseloomustab kõrgharitud naisi.

Tänapäevaks on Raplamaal tõsiasi, et sünnitusikka jõudnud noored põlvkonnad on toonud rahvastiku sündimustaset pikka aega valitsenud stabiilsusse pöörde. Lähemad aastad täpsustavad, kui suurt demograafilist laenu on võetud, millal on oodata võla tagastamist ning on see ülepea reaalne. Mõistagi määrab sündimusarengu peajoone seejuures mitte niivõrd lastetute ega ammugi mitte paljulapseliste, vaid oma eluteel varem või hiljem esimese lapseni jõudvate perede käitumine. Loobunud hariduse, rahateenimise või lihtsalt mugavuse nimel teise (ja kolmanda) lapse sünnitamisest oma elu kahekümnendatel aastatel, on ühelapselisel naisel veel kümme-kakskümmend aastat aega oma otsust muuta. Isegi kui elu toob positiivse korrektiivi, jääb liialt hilises eas alanud reproduktiivtee ahtaks või koguni kinni kolme- ja enamalapsesusele. Sõltumata edasistest suundumustest on aga möödunud kümnendi sündimuslangus fikseerunud rahvastiku sünnikohortide järsu ebahütlusena ning selle demograafilise laine otsemõju saab kestma järgneva seitsme-kaheksakümne aasta vältel, kaudselt aga kauemgi, kujundades Raplamaa ja kogu Eesti arengut läbi alanud sajandi.

1.3. Suremus

Raplamaa rahvastiku suremuse üldnäitajates võib käsitusperioodi lõikes eristada kahte vastandlikku etappi. Kuni 1980 aastateni iseloomustas maakonna rahvastikku suremuse üldnäitajate kasv. Surmajuhtude arv ning üldkordaja suurenesid poolteise aastakümne jooksul enam kui kümnendiku võrra. Seitsmekümnendate teisel poolel ligines aastakeskmiselt registreeritud surmajuhtude arv Raplamaal kuuesajale. Tõusu järel pöördusid suremuse üldnäitajad langusse ning naasesid käsitusperioodi lõpuks tagasi seitsmekümnendate algupoole tasemele. Sarnaselt riigikeskmisele tegi ka Raplamaa suremustrend 1990 aastatel läbi ülesvõnke, kuid selle ulatus oli

Suremuse üldkordaja
Raplamaa 1965-2002

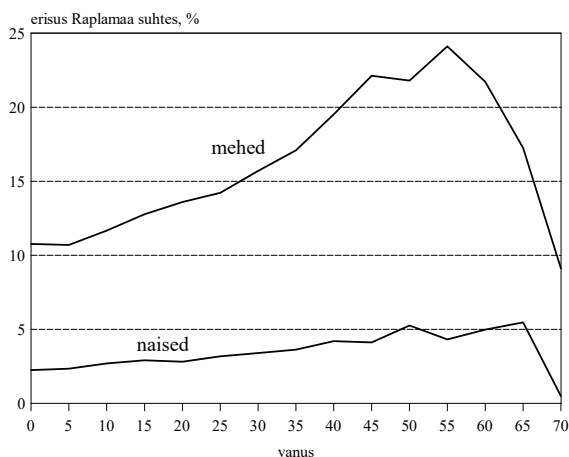

mõnevõrra tagasihoidlikum kui Eestis tervikuna. Kõrgpunkti jõudis surmajuhtude arv ning üldkordaja Raplamaal aastal 1995, kuid aastatuhande lõpul olid suremuse üldnäitajad maakonnas taas langenud ja võrreldavad käsitlusperioodi algusega.

Suremuse üldnäitajate osundatud dünaamikast ei saa muidugi järeldada, nagu oleks samalaadse muutuse läbinud ka Raplamaa rahvastiku tervises seisund ja suremus, sest teadupärast sõltuvad demograafilised üldnäitajad suurel määral rahvastiku vanuskoostisest. Mõistagi on suremuse korral tähtis eeskätt eakate osakaal, kelle hulgas suremusrisk ületab nooremate eärühmade taset mitme(kümne)kordselt. Nõnda ongi seitsmekümne ja vanema rahvastiku osakaalu tõus põhjuseks, mispärast asjaomased suremusnäitajad Raplamaal käsitlusperioodi algupoolel kasvasid ning seejärel alanesid. Samuti on just rahvastiku eakamast vanuskoostisest tingitud suremuse üldkordaja püsimine Eesti keskmisest kolmandiku jagu kõrgemal, struktuuri ühtlustumine aga seletab maakonna ja riigikeskmise trendijooni lähenemise möödunud kümnendil. Rahvastiku vanuskoostise erisused seletavad ka lõviosa suremuskordaja tugevast piirkondlikust variatsioonist, mis Raplamaa linna- ja maarahvastikku kõrvutades ulatus käsitlusperioodi mõnel aastal ligi kahe korran.

Rahvastikuteaduses kasutatakse suremuse mõõtmiseks tavapäraselt elutabelimeetodit, mis võimaldab rahvastikukoostise, eelkõige vanusstruktuuri mõju eristada ning keskenduda puhtakujuliselt asjaomase protsessi intensiivsusele. Paraku oli omaaegne NLIit liiga suur, et Moskva oleks jõudnud elutabeleid rajooni kaupa teha, Eesti Statistikaametis ei peetud aga sellist tööd vajalikuks ega vist osatudki. Nõnda on käsitleva ajavahemiku piires koostatud Raplamaa kohta elutabel vaid ühel korral, surmajuhtude suhteliselt väikesest arvust tulenevate juhuõngete mõju vähendamiseks kuueaastast perioodi 1986-1991 hõlmavalt [EKDK 1994a]. Osundatud tabeli kohaselt oli maakonna meeste sünnieluiga 64.2 ja naistel 75.4 aastat. Maakondade pingereas paigutus Raplamaa nende näitajatega küllalt erinevale positsioonile. Naiste lõikes hoidis maakond Tartumaa ja Pärnumaa järel kolmandat kohta, meeste osas asus aga hoopis tagasihoidlikumal kümnendal positsioonil. Koosvõetuna on taolise asetuse tulemuseks keskmise eluea Eesti kõige ulatuslikum sooris — 11.3 aastat — meeste ja naiste riigikeskmiselt niigi ebavõrdse elueaväljavaate taustal. Maakonnasiseselt on osundatud erisus tugevamini väljendunud maarahvastikus, ulatudes koguni 11.7 aastani.

Keskmine eeldatav eluiga
Raplamaa 1986-1991 ja Aruba 1990

Maakonna ühtlusarvutuste puhul on rahvastiku tervises seisundile tausta loomiseks kujunenud tavaks võrdlus mõne teise riigi ja rahvaga. Meelega pole selleks valitud mõnd kõrge elustandardi poolest tuntud maad, et vältida teistlaadsetest ühiskonnaoludest tulenevat eneselohutust. Raplamaa rahvastiku suremusolukorda aitab rahvusvahelises taustsüsteemis määratleda Hollandi koloonia Aruba. Arusaadavalt on modernse rahvastikutaste kujunemine olnud Arubal sootuks hilisem kui Eestis, sealne rahvastikupuu meenutab oma põhiproportsioonilt Raplamaad umbes kaheksa-üheksakümne aasta eest. Vahemärkusena olgu nimetatud, et Raplamaa elutabeli arvutamisel on kasutatud ÜRO standardmeetodikat nagu ka Aruba puhul [UN 2002], mistõttu kaks tabelikomplekti on mõõndusteta võrreldavad.

Kõrvalolev joonis selgitab, et Raplamaa rahvastiku sünnieluiga jääb märkimisväärselt maha arubalaste vastavast näitajast, eriti meeste puhul. Vahest veelgi kõnekam on asjaolu, et elu jooksul suhterisus raplamaalaste kahjuks suureneb ja seda nii meeste kui naiste lõikes.

Samuti ei anna Eesti kogurahvastiku suremustrend — maakondade lõikes pole Statistikaamet endiselt elutabeleid arvutanud — alust eeldada mahajäämuse põhimõttelist vähenemist 1990 aastatel.

Kurvavõitu olukorra põhjuseks on teadupärast täiskasvanusuremuse seisak ehk teisisõnu pole asjakohaste näitajate paranemist toimunud enam kui nelja kümnendi vältel. Võrreldes sama nähtuse poolt mõjutatud Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega on suremusseisak kestnud Eestis demograafilise ülemineku varase ajastuse tõttu kauem ning rahvastiku keskmine eluiga pole 1950 aastate lõpust alates kuigivõrd pikenenud. Meeste puhul on vahepeal toimunud koguni tagasilangus ning mis veel mõtlemapanevam, meesrahvastiku suremuskõver on omandanud ilmselged arengumaa tunnusjooned [Katus, Puur 1991; Katus 2000]. Kuigi nähtuse süvapõhjused pole lõpuni selged, osutab võrdlus üsna ühemõtteliselt siinmail valitsenud ühiskonnaolude inimvaenulikkusele.

Vanustunnuse puudumise kiuste Eesti piirkondlikus suremusandmestikus on ühe earühma, nimelt imikuea elulemust võimalik siiski ka aegreana jälgida. Ühiskonna üldise progressi ilminguna langes imikusuremus demograafilise ülemineku käigus mitmekümnekordselt ning sagedasest sündmusest on tänaseks kujunenud suhteliselt harvaesinev nähtus. Seetõttu omandavad rahvaarvu väiksusest johtuvad juhuvõnked maakondade puhul arvestatava mõju — Raplamaal kohtab käsitusperioodi aastate lõikes imikusurmajuhtude arvu rohkem kui kolmekordset erisust —, mis teeb trendi leidmise ja jälgimise tülikaks. Olukorrast ülesaamiseks on imikusuremuskordaja viieaastase liikuvkeskmisega tasandatud.

Käsitusluse ajavahemiku kokkuvõttes on Raplamaa imikusuremuskordaja jälginud üle-Eestilist langustrendi, kahanedes 1960 aastate keskpaigale iseloomulikult kahekümne promilli lähedaselt tasemelt kümne promilli lähedusse 1990 aastate alguseks. Huvitav on tõdeda, et Raplamaa puhul on asjaomane muutus koondunud suhteliselt lühikesele ajavahemikule kaheksakümne date teisel poolel ning käsitusperioodi algul imikusuremuskordaja koguni tõusis. Juuresolevalt jooniselt nähtub samuti, et pea kogu käsitusluse veerandsajandi vältel on Raplamaa rahvastiku liikuvkeskmisega silutud imikusuremuskordaja püsinud ülalpool riigikeskmist taset.

Metodoloogilisest seisukohast tasub tähele panna, et kogu käsitusperioodil mõjutas imikusuremuskordaja väärtust NLiidus rakendatud sünnidefinitsioon. Selle kohaselt kuulus sünnijuht registreerimisele juhul, kui emaihus väljunud loote sünnikaal ületas 1000 grammi, ema rasedus oli kestnud vähemalt 28 nädalat ning lapse pikkus ületas 35 cm. Neid tingimusi mitterahuldanud sünnid registreeriti vaid siis, kui vastsündinu elas seitsme päeva ehk nädala vanuseks. See definitsioon lahkes Maailma Terviseorganisatsiooni määratlusest eelkõige sünnikaalu osas — MTO soovitab sünnina arvestada lapsi alates sünnikaalust 500 grammi.

Kui definitsioonierisuse mõju sünnijuhtude arvule oli suhteliselt ebaoluline, siis imikusuremust alandas taoline lähenemisviis märgatavalt, sest arvestusest jäid kõrvale just kõrgeima suremusriskiga enneaegsed lapsed (kui nad surid enne ühenädalaseks saamist). Rahvusvahelise sünnimääratluse kasutuselevõtmise järel arvutati kahe järjestikuse aasta — 1992 ja 1993 — imikusuremusnäitajad kaheselt, nii vana kui uut definitsiooni rakendades. Keskel läbi tõusis imikusuremus Eestis definitsioonimuutuse tõttu 17 protsendi võrra, mis on üsna hästi kooskõlas kaudsete meetodite abil varem antud hinnangutega [Anderson, Silver 1986]. Maakondade lõikes osutus definitsioonimuutuse mõju Raplamaal keskmisest mõnevõrra väiksemaks [EKDK 1994b].

Suremusteema kokkuvõtteks on oluline rõhutada, et nigelat elulemust ja nõrka tervist tuleb pidada üheks kõige tõsisemaks rahvastikuprobleemiks nii Raplamaal kui ka riigis tervikuna. Just asjaomane valdkond eristab Eestit negatiivselt Põhja- ja Lääne-Euroopa võrreldava rahvastikuarenguga riikidest. Oluline on seejuures tähele panna, et surmapõhjuste struktuur Eestis ei erine põhimõtteliselt kõnealustele maadele tüüpilisest, probleem seisneb pigem ühtede ja samade surmapõhjuste kümnekond aastat varasemas mõjulepääsemises ehk teisisõnu inimeste ebaloomulikult kiires “lābikulumisest” [Katus, Puur 1997]. Lisateavet maakonna rahvastiku surmapõhjustest standarditud üldkordaja kaudu võib leida Eesti suremusatlasest [Baburin *et al* 1997].

Olukorra parandamiseks vaevalt lihtsaid retsepte leidub ning rahvastikuprotsesside kõrge inertsus tõttu ei saa ka asjatundliku tegutsemise korral äkilist edu loota, kindlasti ei ole põhjust käsitleda sellisena eluea tõusu mõne viimase aasta vältel. Rahvatervise kumulatiivne iseloom lubab pööret paremusele oodata alles pärast seda, kui ühiskondlike olude stabiilsus ja saavutatud heaolu hakkab toimima läbi mitmekümneaastase põlvkondliku kogemuse. Seni tuleb osata arvestada

liigsuremuse mõju erinevatele eluvaldkondadele, mille näitena olgu viidatud eluea soodisproportsioonist johtuvale väga kõrgele üksikvanurite osakaalule. Rahvatervise näitavude valgusel on Eesti (tagasi)tee Euroopasse veel üsna pikk.

1.4. Abielu ja perekond

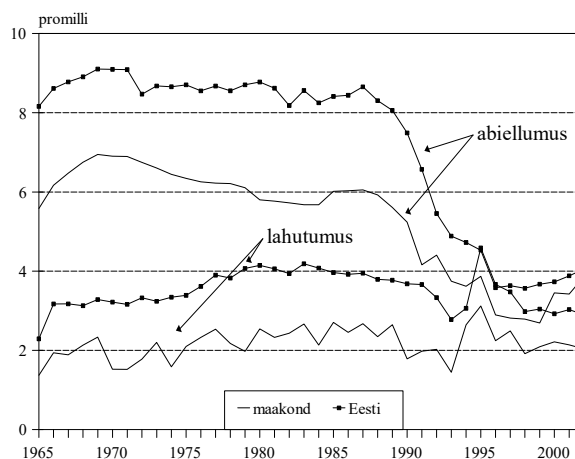
Kooseluvormide mitmekesistumisele ja lahutumuse tõusule vaatamata kannab rahvastikutaaste põhifunktsiooni jätkuvalt perekond. Endiselt pärinevad just pereringist rahvast omanäoliseks vormiv kultuur, käitumisnormid ja -eelistused. Majanduslikust vaatenurgast sõltub rahvastiku perekonna- ja leibkonnastruktuurist eluaseme ning püsitarbeesemete vajadus, mille osa rahvuslikus koguproduktis käsikäes üldise jõukuse tõusuga suureneb. Samuti on perekond asendamatu toimetuleku tagaja eakate, vaegurite ning mistahes teiste igapäevast tuge vajavate rahvastikurühmade jaoks, kelle suhtarv modernses rahvastikus samuti kasvab. Taolise mitmekesise tähenduse tõttu on rahvastiku perekonnateave oma väärtust pigem suurendamas.

Registreeritud esmas- ja kordusabiellumiste arv Raplamaa rahvastikus on kogumiku käsitusperioodil püsinud üldjoontes stabiilne, kuigi lühemaajalisi võnkeid võib aegreast muidugi leida. Nõnda suurenes abiellumiste arv maakonnas 1960 aastate lõpul ning tõusu kõrghetkel registreeriti 275 asjaomast sündmust. Järgnenud kümnendi vältel abielude arv ning üldkordaja aeglaselt vähenes kuni kaheksakümnendate stabiliseerumiseni 230-240 abielusõlmimise piirimail. Mõõdunud kümnend tõi Raplamaal kaasa juba abiellumuse üldnäitajate ligi kahekordse kahanemise. Miinumini langes abiellumiste arv aastal 1999, mil maakonnas registreeriti vaid pisut rohkem kui sada abiellumist. Nõnda jälgis rahvastiku abiellumuse dünaamika küllalt täpselt riigikeskmist trendi, samas on protsessi üldkordaja arvvaartus olnud keskmisest püsivalt umbes kolmandiku võrra madalam. Mõistagi tuleneb see tasemeerisus ennekõike rahvastiku eakamast vanuskoostisest ja abiellumisealiste väiksemast osakaalust maakonna rahvastikus, aga mitte sagedasemast kooselusuhetest kõrvalehoidmisest.

Abiellumistega võrreldes on lahutuste arv Raplamaal, nagu Eestis tervikuna, kasvanud. Otse käsitusperioodi algusse, aastasse 1965, langeb abielulahutuse protseduuri lihtsustamine Eestis, kuid Raplamaal pole sellega kaasnenud nii järsku tõusu kui mõne teise maakonna puhul on võinud täheldada. Lahutuste arvu suurenemine kestis suhteliselt ühtlases tõusujoones kuni 1980 aastate alguseni, mil lahutatud paaride arv maakonnas ületas kohati saja piiri. Käsitusperioodi lõpul võib ka Raplamaa rahvastikus leida märke lahutumustaseme stabiliseerumisest. Täiendava positiivse ilminguna on viimaseid aastaid — registreerimiskorralduse muutmisest tingitud võnke järel — iseloomustanud lahutumuse alanemine võrreldes kaheksakümnendatega. Sarnaselt abiellumusele jääb ka üldkordajaga mõõtes lahutus maakonnas riigikeskmisest allapoole, kuid suhterisus keskmisest on mõnevõrra suurem. Pereprotsesside seisukohalt viitab see tõsiasi, et Raplamaa rahvastikus on abielud riigikeskmisega võrreldes tugevamini koos püsinud. Tõenäoliselt on sellele kaasa aidanud põlisrahvastiku suhteliselt kõrge osakaal, kelle hulgas lahutus on teadupärast madalam kui sisserännanutel [Katus, Puur, Põldma 2002].

Kõnealuste trendide puhul ei tasu muidugi unustada, et Eesti asjakohases sündmusstatistikas kajastuvad vaid registreeritud abielud, milline kooseluvorm on põlisrahvastiku nooremates põlvkondades kiiresti asendumas vabaabieluga [EKDK 1995a]. Abiellumuse kõrval mõjutab viimane

Abiellumuse ja lahutumuse üldkordaja
Raplamaa 1965-2002

suundumus ka lahutumusnäitajate dünaamikat, kuivõrd ametlik statistika fikseerib vaid juriidilise abielu purunemist. Tänaastest pereprotsessidest vähegi usaldusväärse ettekujutuse saamiseks oleks hädatarvilik hõlmata ka teised kooseluvormid, paraku hoiab abiellumusstatistika visalt kinni ajale jalgu jäänud käsitlusviisist, saatjaks andmekaitsjate libajutud eraelu privaatsuse austamisest.

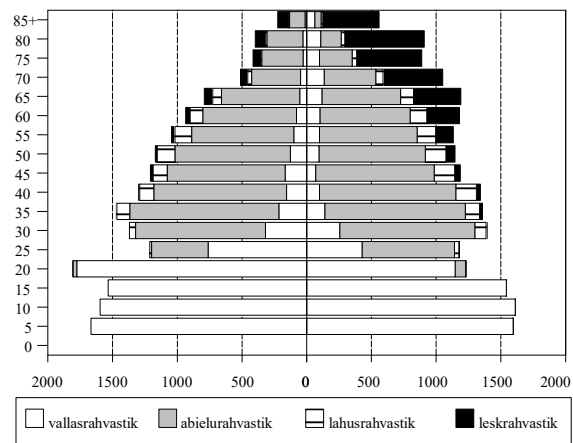
Sündmusstatistikale tuginedes osutuvad paratamatult moonutatuks ka abiellumuse ja lahutumuse piirkondlikud erisused Raplamaal, muuseas sarnaselt teiste seni ühtlusravutatud maakondadega [EKDK 1996-2004]. Vahest kõige enam torkab silma maarahvastiku lahutumusnäitajate muutus kaheksakümnendate aastate algul, mil lahutuste arv langes eelneva kümnendiga võrreldes mitmekordselt. Kuivõrd maakonna koondnäitaja põhimõttelist muutust läbi ei teinud, on lahutumus linnarahva seas samavõrra tõusnud. Neid arve tõemeeli võttes peaks lahutumuserisus Raplamaa linna- ja maarahvastiku vahel ulatuma terve suurusjärguni. Sensatsioonihimuliste kurvastuseks tuleb siiski tõdeda, et tegemist pole rekordiraamatut vääriva faktiga, vaid metodoloogilist laadi korralagedusega: miskipärast on lahutajate (osalt ka abiellujate) elukohajärgne arvestus asendunud registreerimisjärgsega, kuigi kõik juhised ja metodoloogilised materjalid eeldaksid vastupidist.

Pereprotsesside regionaalerisusest tõepärasema pildi saamiseks on võimalus pöörduda loendusstatistika poole, mis annab valdkonnast rahvastikuseisundilise läbilõike. Käsitlusperioodi lõpetava loenduse kohaselt moodustasid abielu- ja vabaabieluinimesed maakonna kogurahvastikust ligi 44 protsenti, vallaliste suhtarv ulatus 41 protsendini, jättes arvult kolmandaks rühmaks leskrahvastiku ligikaudu üheksa ning neljandaks lahutatud/lahkuläinud viie protsendiga. Kuigi erisused rahvastiku perekonnaseisus pole mitme teise rahvastikutunnusega võrreldes eriti suured, seisab Raplamaa abielurahvastiku osakaalu poolest maakondade pingerea lõpus: vaid saarlaste seas on vastav näitav madalam. Lähemal vaatlusel selgub siiski, et taolise asetuse on tinginud mitte niivõrd abiellumuse ja lahutumuse kohalik omapära, vaid eelkõige rahvastiku vanuskoostis. Väärub omaette märkimist, et reproduktiivelistes vanusrühmades ei erine kuigivõrd Raplamaa rahvastiku abielulisuse osakaal riigikeskmisest.

Juuresolev joonis esitab rahvastiku perekonnaseisu vanusrühmade/põlvkondade kaupa. Protsessi seaduspärase vanussõltuvuse peegeldusena saavutab abielurahvastiku osakaal maksimumi kolmekümnendate eluaastate paiku, misjärel abielulisus hakkab langema: viiekümnendate eluaastateni eeskätt lahutumuse, vanemas eas aga valdavalt leestumuse tõttu. Vanema ea suunas kasvab ka vallaliste osakaal, eeskätt naistel, kuid selle erisuse põhjus ei peitu perekonna elutsükli, vaid rahvastiku-põlvkondade abiellumuskäitumise teisenemises. Nimelt kuulus Eesti ajaloolise Euroopa abiellumustüübi levialasse, mille tunnusjoonteks on kooselusuhetest kõrvalejäänute kõrge osakaal ning suhteliselt hiline esmaabiellumine [Hajnal 1965]. Eestis, mis vahepeal ümberrahvastatud Ingerimaad kõrvale jättes moodustas Euroopa abiellumustüübi leviala idapiiri, kujunes taoline abiellumusmudel välja XVIII sajandil ning püsis sarnaselt teiste rahvastega Teise maailmasõjani [Palli 1988; 1997]. Niiviisi on joonisel kujutatud eakamad (nais)põlvkonnad, kelle sünniaeg langeb XX sajandi alguskümnenditesse, olnud veel ositi tolle tänaseks kadunud käitumismudeli kandjaks.

Nagu mujalgi Eestis, võib ka Raplamaal selgesti tähele panna ebavõrdsest elueaväljavaatest tulenevat erisust vanemaeliste meeste ja naiste perekonnaseisus. Et lesknaisi kohtab üle kuue korra rohkem kui leskmehi, tõstab see üheks valdavaks naisprobleemiks üksikvanuritega seonduva —

Rahvastiku perekonnaseis
Raplamaa 1989

vanavanurideas (tinglikult 75+) moodustasid üksielavad ligi poole Raplamaa asjaomast naisrahvastikust.

Rahvastiku abielulisuse piirkondlikud erisused on Raplemaal mitme teise maakonnaga võrreldes tagasihoidlikud. Abielurahva osakaal on kõrgem linnarahvastikus, mida mõistagi kujundab rahvastiku perekonnaseisu kõrval ka linna- ja maarahva erinev vanuskoostis. Vanusrühmiti ilmneb taoline olukord alates neljakümnendast eluaastast, nooremates eärühmades on vahetõrd maarahvastiku veidi varasema abiellumisea tõttu vastupidine. Maarahvastiku madalama abielulisuse põhjuseks on eeskätt kõrgem vallalisusmäär. Lesk- ja lahusrahvastiku suhtarvus märkimisväärt erisust pole, välja arvatud kõige eakamad rahvastikurühmad, kus sagedasem lapse juurde asumine pärast abikaasa kaotust suurendab linnarahvastiku vastavat näitartu.

Perekonnaseisu soovõrdlus toob esile tõsiasja, et maarahvastiku kõrgem vallalisusmäär jääb valdavalt meeste kanda. Maal elavaid mehi ja naisi omavahel võrreldes ilmneb tugevama soo hulgas kaks korda kõrgem vallaliste osakaal ning reproduktiivsete naiste vallalisusmäär on maal koguni väiksem kui linnades. Olukorrale annab seletust meeste kasuks kujunenud soosuhe maarahvastikus: kuigi elutabeli järgi peaks kolmekümneaastaste seas valitsema naiste mõningane ülejääk, näitavad kogumiku arvtabelid Raplamaa maarahvastiku puhul vastupidist suhet kuni viiekümneandate eluaastate lõpupooleni. Soosuhete disproportsiooni tekkepõhjuseks on arusaadavalt naiste selektiivne väljaränne maapiirkondadest. Osaliselt on see suundunud kohalikesse keskustesse, eeskätt maakonnapealinna, kuid asjaomase rände sihtkohaks on olnud ka suuremad linnad väljaspool maakonda, eriti Tallinn. Huvitav on tõdeda, et soosuhete moonutuse tulemusena pole Raplamaa rahvastikus täheldada tavapärasest situatsiooni, kus naised arvavad end meestest pisut sagedamini abielus olevaks. Isegi vastupidi, valdades on rahvaloendus fikseerinud abielus meeste tillukese arvulise ülekaalu. Samas pole pruudiprobleem Raplemaal olnud siiski nii terav kui mitmes teises maakonnas, kus tugevama soo vallalisusmäär meenutab tõepoolest Euroopa abiellumustõubi kadunud hiilgeaegu.

Kogumiku arvtabelid pakuvad võrreldavat teavet ka rahvastiku perekonnaseisu kohta haldusüksuste lõikes. Olukorra probleemsete iseloomustamiseks kasutatud näitartu — reproduktiivsete rahvastiku kõrgenenud vallalisusmäär — poolest tõusevad esile Märjamaa ja Raikkõla, vähemal määral ka Juuru ja Vigala vald. Tuleb tähele panna, et tasakaalustamata soosuhete toime ei piirdu üksnes rahvastiku perekonnakoostise moonutusega, vaid avaldub piirkondliku arengu muudetsi valdkondades. Erinevalt tavapärasest leidub lahutatuid Raplemaal suhtarvuliselt kõige enam sugugi mitte maakonnakeskuses, vaid hoopis Kõru vallas. Vanusrühmas 20-49 oli lahutatud meeste osakaal üle kahe korra suurem kui maakonnas keskmiselt. Nende meeste lahutatud abikaasad on ilmselt vallast lahkunud, mis seletab viiendikuni ulatuvat, maakonna suurima meesõlekaalu Kõrus.

1.5. Ränne ja paikus

Pikemas ajaperspektiivis paigutub Raplamaa rahvastiku rändeareng õsna hästi mobiilsusrevolutsiooni raamistikku, mille kohaselt demograafilise õleminekuga kaasneb rändeintensiivsuse tunduv kasv. Selle tõusu põhjuseks on rahvastiku juurdekasvu hüppeline kiirenemine taastetõubi vahetumisel. Rahva rohkenemine pole õhitatav õhiskonnas valitseva sotsiaal- ja majandusarengu ruumilise korraldusega ja sedavõrd käivituvad demograafilise õlemineku ajal, eriti selle teisel poolel intensiivsed rändeprõtsessid, mille põhimõttelisi suundi on kaks — migratsioon omaene rahvusruumi linnalistesse asulatesse ja emigratsioon [Zelinski 1971]. Rahvastikuloos õsotub taoline rahvast sõstemaatilõselt ja põõrdumatult õmberpaigutatav ränne siiski ajutiseks episõodiks, millele järgneb rändeintensiivsuse järkjõrguline alanemine. Üht osa viimatinimetatud ajajõrgust kogumiku käsitusperõõd hõlmabki.

Raplemaal nagu Eestis tervikuna katkestas rändeintensiivsuse reeglipõõrase alanemise voogude ajutine kasv 1960 aastate lõpupõõlel. Elukõhavahetuste arvu tõus maakonnas avaldus tollal õhtviisi

nii sisse- kui väljarändes ning mõnel aastal kasvas registreeritud rändejuhtude arv pea kolmandiku võrra. Tõusu harjal registreeriti Raplamaal üle seitsme ja poole tuhande sisse- ja väljarände, milline tase pole kordunud ühelgi hilisemal aastal. Sisserände kiirema kasvu tõttu liikus kuuekümnendate teisel poolel korraks plusspoolele ka rändesaldo. Järgneva 10-15 aasta jooksul alanes rändeintensiivsus mõlema migratsioonivoo osas märgatavalt. Voogude mahu vähenemisega paralleelselt kahanes ka väljarände ülekaal sisserände ees ning alates aastast 1983 oli Raplamaa rändesaldo valdavalt positiivne. Käsitlusperioodi kokkuvõttes on olnud kerges ülekaalus samuti sisseränne ning rände mõjul kasvas maakonna rahvaarv veerandsajandi jooksul ligikaudu poole tuhande inimese võrra.

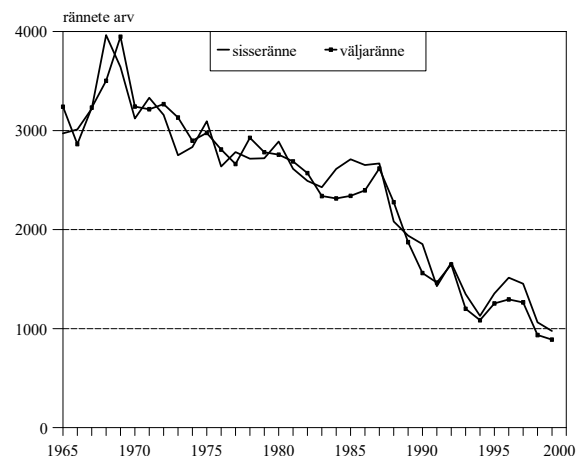
Eesti üldtaustal on Raplamaa püsivaks tunnusjooneks rändeintensiivsuse riigikeskmisest veidi kõrgem tase. Eelkõige võib taolise asetuse leida väljarändes, milles avaldub rahvastiku ruumilise liikumise ja lähtepiirkonna rahvastikuarengu tihe seos — seevõrra käsitletakse väljarännet migratsiooniarengu esmasprotsessina — hästi ilmsiks tuleb. Esmapilgul võib Raplamaa kõneks olev omapära koguni ootamatu tunduda, kuid rahvastikuarengulisest vaatenurgast pole selles midagi üllatavat. Kõrgemat rändeintensiivsust seletab põlisrahvastiku riigikeskmist ületav osakaal maakonnas: teadupärast osaleb põlisrahvastik siserändes alati intensiivsemalt kui riiki saabunud immigrandid, siseliikumine aga moodustas käsitlusperioodil Eesti kogurändest kolm neljandikku. Muuhulgas seletab mainitud asjaolu ka rändeiibe plusspoolele kerkimise kaheksakümnendatel. Nimelt tuleb pikka aega rahvastikku maalt linna paigutanud siserände suunamuutus põlisrahvastiku kõrgema osakaaluga maakondades selgemini esile.

Juuresolev joonis toob ilmeksimatult esile rändeintensiivsuse langustrendi kiirenemise käsitlusperioodi lõpul — Raplamaal registreeritud rändesündmuste arv vähenes kümnendi jooksul ligi kaks ja pool korda —, kuid rändestatistika allakäik 1980 teisel poolel ja 1990 aastate algul nõuab taolise järeltule tegemisel ettevaatust. Euroopa Rahvastikukomitee egiidi all läbiviidud võrdlusprojekt, mille raames käsitletud kümne maa hulka kuulus ka Eesti, andis siinmail kogutava rändestatistika usaldusväärsele igatahes üpris hävitava hinnangu — viimase kümnekonna aasta rändeandmed pole Eestis analüüsialusena enam tõsiseltvõetavad ning kõlbavad vaid mõttemänguks [Kupiszewski *et al* 1998].

Taolise olukorra juured peituvad omaaegses korralduses, kus elukohavahetust kajastav andmekogumine rajanes sissekirjutusprotseduuril, mille põhieesmärgiks oli administratiivne kontroll rahvastiku liikumise üle. Ühiskonnamuutuse edenedes ja omaaegse andmekorralduse lagunedes minetas sissekirjutus kui administratiivne lubatäht senise toime, aastatel 1986-1987 alanud protsessi viis vormiliselt lõpule Riigikogu otsus 1992 aastal sissekirjutusnõue tühistada. Paraku ei suutnud aga isegi see samm tuua pööret elukohaarvestust korraldava ametnikkonna toimetustesse, kes siiamaani lähtub sissekirjutusest kui ainumõeldavast alusest. Tulemusena lahnevad statistilised ja tegelikud rände protsessid juba täiel määral, mis pole muidugi tähele panemata jäänud kutsutud ja seatud ametiasutuste poolt. Kuid selle ammu teada olevale probleemile lahenduse otsimise asemel otsustas Statistikaamet rakendada hoopis jaanalinnukavalust: alates 2000 aastast on rändeandmete publitseerimine Eestis lõpetatud [ESA 2001+].

Sündmusstatistiline pilk koondab tähelepanu eeskätt rändeintensiivsuse ajalis-ruumilisele muutumisele. Rände mõju rahvaarvule ning rahvastikukoostisele on rändevoogude suunast ning selektiivsusest muidugi tuletatav, kuid protsessi tagajärgede avamiseks on mõistlik täiendada elukohavahetusandmestikku loendusstatistikaga. Vahemärkusena olgu lisatud, et Eesti oludes pakub

Sisse- ja väljarändevoog
Raplamaa 1965-2000

loendus ainsana aluse ka asjaomaseks käsitluseks haldusüksuse tasandil, mille kohta sündmusstatistiline rändeandmestik käsitletaval perioodil üldse puudub.

Keskset tähelepanu pälvib seejuures rahvastiku põlisus, mis kokkuvõtlikult kätkeb endas elukoha- ja sünni/päritolumaa vahetada. Sünnimaa on demograafiline alustunne, mida elu jooksul muuta ega valida ei saa, piltlikult öeldes otsustavad selle isiku eest ära tema vanemad. Sisulises mõttes ei seisne põlisus siiski mitte formaalses sünnipaigafaktis, vaid selle loodus- ja sotsiaalkeskonna olemuses, kuhu inimene sündides satub. Ehkki lapseas toimuvast sotsialiseerumisprotsessist pole veel teada ehk piisavalt, on ometi kindel, et koos vanematelt päritud geneetilise pagasiga määrab just sünnijärgne keskkond ära lõviosa isiku sotsiaal-demograafilistest tunnustest ja selle kaudu kuuluvuse kindla rahva ehk geodemograafilise süsteemi hulka [Pavlik, Hampl 1976].

Kui elukohamaa vahetub, tuleb inimesel läbi teha uus adapteerumisprotsess ehk teistkordne sotsialiseerumine uude geodemograafilisse kooslusse. Üksikisikuna ja teatud kitsamaid aspekte silmas pidades võib mõni inimene läbida teisese adapteerumise suhteliselt kiiresti, rahvastikurühma kui terviku jaoks pole kõnealune protsess aga ühe inim põlve vältel kuidagi võimalik. Väga mitmekesise suhetekompleksi ja põlvkondade järjepidevuse tõttu kulub selleks tavapärast kolme põlvkonna pikkune ajavahemik, mille jooksul toimub vanematekodust ja ümbritsevast sotsiaalkeskonnast lähtuvate mõjustuste samm-sammuline ühtlustumine, mitmesuguste isiku jaoks oluliste suhtevõrgustike raskuspunkti ümberpaiknemine, samuti keeleline, kultuuriline ja sotsiaalne lülitumine asukohamaa struktuuridesse jms.

Kui uue asukohamaa keskkond juhtub tunduvalt erineva sünnimaale iseloomulikkusest või pole selle sotsialiseeriv mõju piisavalt intensiivne, võib vastav protsess — põlistumine ehk moodsa terminiga lõimumine — kulgeda veelgi aeglasemalt. Kõnealuse protsessi vältel kuulub isik uuel asukohamaal sisse rännanute ehk immigrantide hulka, milline rahvastikuosa vähemal või suuremal määral põlisrahvastikust erineb. Normaalse arengu korral kujutab välispäritolu rahvastik — kelle hulgas põlistumisprotsessi seisukohalt tuuakse välja välissündinud ning nende teine (ja olemasolul kolmas) põlvkond — endast siiski mööduvat nähtust: aja jooksul ta kas põlistub või lahkub.

Üldteada tõsiasi on Eesti välispäritolu rahvastiku kujunemine ning kiire kasv arvukaks rahvastikurühmaks olnud seotud NLiidu territooriumilt, eeskätt Venemaa Euroopa-osast lähtunud immigratsiooniga Teise maailmasõjaga kaasnenud geopoliitilise pöörde järel. Vahest vähem on teada aga nimetatud protsessi rahvastikuarenguline tagapõhi. Nagu eespool põgusalt viidatud, järgneb rändearengu klassikalise skeemi kohaselt demograafilise ülemineku käivitumisele paari aastakümneni pikkuse ajanihkega rahvaarvu järsk kasv ning rändepotentsiaali kuhjumine, mis realiseerub linnastumises, väljarändes ning — madala asustustiheduse või asustamata territooriumide olemasolul — ka sisekolonisatsioonis.

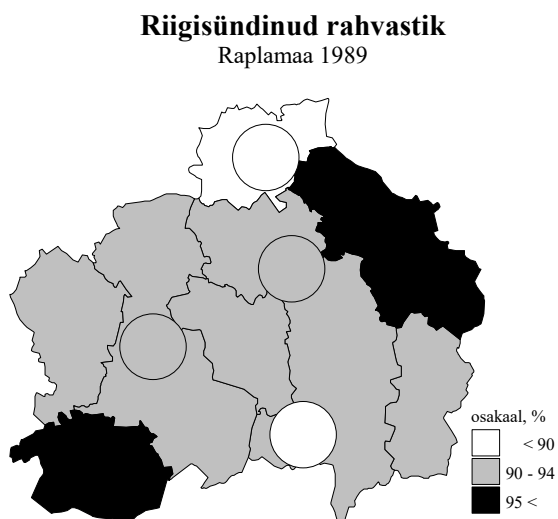
Rahvastikuarengu pioneerriikide hulka kuuluvas Eestis leidis rändepotentsiaali viidatud kumuleerumine aset XIX sajandi viimasel kolmandikul ning mitme asjaolu koosmõjul realiseerus see valdavalt idasuunalises, tolleaegse Vene Impeeriumi aladele suundunud väljarändes. Kõige arvukamad rändevood olid seejuures suunatud Eesti lähialadele: Peterburi linna, Ingerimaale ja Pihkva kubermangu [Pullat 1981; 2004; Arens 1994 jt]. Sajandivahetuseks oli eesti asunduste geograafia laienenud, paljus Vene riigi äärealade koloniseerimist soosiva poliitika toel, ning eestlasi võis leida Kaug-Idas, Siberis, Kaukaasias, Krimmis, Volga jõgikonnas jm [Nigol 1918; Korb, Peebo 1995; Korb 1999]. Euroopa mastaabis võib eestlaste väljarännet pidada silmatorkavalt intensiivseks, hinnangute kohaselt ulatus väljaspool rahvusruumi, mujal Vene impeeriumi maa-alal elavate eestlaste arv enne I maailmasõda ligikaudu 200 tuhandeni, mis moodustas ligikaudu 15-17 protsenti tollastest eestlaste koguarvust [Katus 1990].

Möödunud aastasaja keskpaigaks olukord teises ja rahvastikuarengu seaduspärane kulg pööras rändevahetuse suuna eelnenud sajandi lõpu ja selle algusega võrreldes vastupidiseks. Varase demograafilise ülemineku tõttu oli Eesti selleks ajaks oma väljarändepotentsiaali ammendanud ning juba 1930 aastatel võis täheldada esimesi märke algavast sisse rändest, seevastu Venemaal rändepotentsiaali kõrgpunkt sõjajärgsetel aastatel just saabus [Vishnevski, Volkov 1983; Andreev,

Darski, Harkova 1998]. Rändepotentsiaali kõrgtase Venemaal ja teistes slaavi vabariikides langes parasjagu kokku Baltimaade annekteerimisega ning uus geopoliitiline olukord lõi soodsad tingimused selle potentsiaali realiseerumiseks uute läänekolooniate suunas. Protsessi tugevdas rände lähte- ja sihtpiirkonna rahvaarvu kahe suurusjärguni ulatuv erisus, Eestit Venemaast lahutava riigipiiri *de facto* äralangemine, suur rahvastikukadu sõja ja sellele järgnenud sotsiaalse ümberkorralduse käigus, samuti riiklikul tasandil viljeldud venestamispoliitika.

Objektiivsete ja subjektiivsete tegurite kokkulangemise tulemuseks oli üliarvuka välispäritolu rahvastiku kujunemine Eestis, milline asjaolu tõuseb teiste sarnase demograafilise arengujärguga Euroopa riikide taustal silmatorkavalt esile, kuigi tegu on samuti tuntud immigratsioonimaadega [Katus, Puur, Sakkeus 2002]. Käsitlusperioodi lõpetava rahvaloenduse kohaselt moodustasid välissündinud 26 protsenti Eesti kogu-rahvastikust, koos teise põlvkonnaga ulatub välispäritolu rahvastiku osakaal koguni kahe viiendiku piirimaile. Kõnealused suhtarvud on Euroopa maade hulgas rekordilised, ühtlasi kõrgeimad ka endise NLiidu riikide seas [Council of Europe 2005]. Lisades sellele sisserännanud rahvastiku laiaulatuslikust päritolureaalist tuleneva seesmise heterogeensuse, ebaühtlase ruumilise paigutuse ning okupatsioonist tingitud põliskeskonna nõrgestatuse, saab selgeks mittepõlisrahvastikuga seotud probleemipuntra keerukus ning kiiretele lahendustele rajatud lootuste naiivsus.

Käesoleva kogumiku arvtabelites on rahvastiku põlisust käsitletud riigisündinu ja välissündinu tunnuse kaudu, mis kätkeb esimese põlve sisserändajaid. Käsitlusperioodi lõpul moodustasid välissündinud Raplamaa kogurahvastikust 9.4 protsenti. Osundatud proportsiooniga asus maakond üleriigilise pingerea keskspaigas, Viljandimaa järel ning Pärnumaa ees. Sisserännanute päritolugeograafiat iseloomustab Venemaa lähialade riigikeskmisest kõrgem esindatus. 1989 aasta loendusandmestikul põhineva hinnangu kohaselt — viimase rahvaloenduse (2000) korraldajad ei pidanud Venemaa erinevate piirkondade eristamist tarvilikuks — kõnealune rahvastikuosa moodustab üle kahe viiendiku maakonna välissündinutest. Arusaadavalt abistab Eesti immigrantrahvastiku üldpildist eristuv päritolukoostis ning suhteliselt tagasihoidlik suhtarv ka põlistumisprotsessi keskmisest latusamat kulgu Raplammaal.

Teemakaart esitab rahvastiku põlisuskoostise variatsiooni maakonna haldusüksustes. Ootuspäraselt on riigisündinute osakaal maarahvastiku kõrge põlisusmäära tõttu valdades kõrgem kui linnades: riigisündinute 92.4 protsendise osakaaluga hoidis Raplamaa vastavas pingereas Saaremaa järel ja Viljandimaa ees viiendat kohta. Raplamaa omapäraks Eesti üldtaustal on veel seegi, et pealinnas on välissündinute osakaal maakonna keskmisest madalam. Raplamaa omavalitsusüksustest eristuvad selgesti Järvakandi ja Kohila alev ning Kohila vald, kus välissündinud moodustasid viiendiku kogurahvastikust. Kõigis ülejäänud omavalitsustes jäi välissündinud rahvastiku osakaal kümnendikust väiksemaks. Välis-

sündinute kõrgemat suhtarvu võis täheldada Kehtna, Kärü, Rapla ja Loodna vallas (8-9 protsenti), sisserändest kõige vähem puudutatud valdadeks olid Juuru, Raikküla ja Vigala (4-5 protsenti).

Lisaks põlisusele mõõdab rahvastiku sünni- ja elukoha seost ka paiksus. Kuivõrd enamuses inimesi on oma elu jooksul mingil põhjusel ikka elukohta vahetanud, moodustavad ühes ja samas paigas sünnist saati elanud inimesed rahvastikus tavaliselt vähemuse. Raplamaa rahvastikus ulatus sünnipaiksete osakaal keskestlääbi 39.4 protsendini. Vanusrühmiti on sünnipaikseid tüüpiliselt kõige vähem kahe- ja kolmekümneaastaste hulgas, keda iseloomustab suhteliselt kõrge rändeaktiivsus õpingute, peremoodustuse, töötöingute ning muude asjaolude tõttu. Raplammaal langes sünnipaiksete

osakaal neis vanusrühmades koguni veerandist allapoole. Vanemate earühmade suunas sündipaiksus järkjärgult suureneb, peegeldades eeskätt rahvastiku ruumilise liikumuse põlvkondlikku kasvutrendi. Raplamaal jääb sündipaiksete suhtarv ka kõige vanemates earühmades suhteliselt tagasi-hoidlikuks, mis viitab rahvastiku suhteliselt suurele liikumusele möödunud poolsajandil.

Põlvkonnapaiksed moodustasid Raplamaa kogurahvastikust 14.6 protsenti. Kuivõrd põlvkonnapaiksus eeldab pikemaajalist asumist väljaspool sündikohta, saab asjaomane rahvastikurühm kujuneda eelkõige keskealise ja eaka rahvastiku hulgas, kus nende suhtarv ületab kohati sündipaiksete määra. Kõige

arvukamaks rahvastikurühmaks paiksuse vaatenurgast on maakonnas aga lühipaiksed, kes moodustavad kogurahvastikust tervelt 46 protsenti. Nimetatud näitaja poolest seisab Raplamaa maakondade järjestuses kolmandal kohal, kuid huvitaval kombel ei seisa pingereas eesotsas sugugi mitte mõni piiritaguse sissērände sihtala, vaid Rapla naabermaakonnad Lääne- ja Järvamaa.

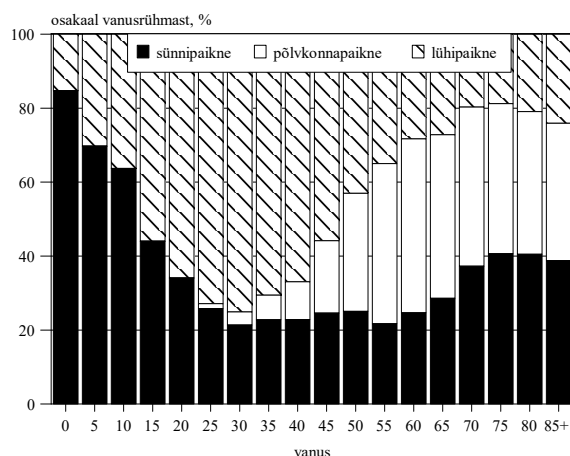
Raplamaa rahvastiku paiksuskoostise piirkondlikke erisusi võib hinnata üsna tugevaks. Linnarahvastiku tunnusjooneks on sündipaiksete mõnevõrra madalam esindatus kesk- ja vanemaealises rahvastikus, mis peegeldab linnade kasvu rahvastikuarengu urbanisatsioonietapil. Nõnda moodustasid sündipaiksed töajätuealisest linnarahvastikust vaid veidi enam kui kümnendiku, Järvakandis on sündipaikne rahvastik vanemates earühmades aga päris marginaalne. Pikka aega valitsenud väljarände kajastusena moodustasid sündipaiksed maarahvastiku eakamates rühmades seevastu peaaegu poole. Omavalitsusüksustest tõusevad rahvastiku kõrge paiksuse poolest esile Loodna ja Juuru, kus sündipaiksete suhtarv ligines viiekümnele protsendile valla rahvastikust. Põlvkonnapaiksete esindatust tuleb Raplamaa valdades üsna madalaks hinnata, sest keskmiselt piirdus see vaid 12.4 protsendiga rahvastikust. Kümnest vallast kaheksas moodustasid kõige arvukama rahvastikurühma lühipaiksed, mis annab tunnistust maarahvastiku väga intensiivsest liikumusest. Erandi moodustasid vaid Juuru ning Märjamaa, kus sündipaiksete arv lühipaiksete oma napilt ületas. Rahvastikutunnusele omase vanussõltuvuse tõttu seletub suur osa piirkondlikest paiksuserisustest ka Raplamaal rahvastiku vanuskoostisega.

1.6. Rahvastiku vananemine

Sündimus, suremus ja ränne kujundavad koostoimes rahvastiku vanuskoostise, mis modernse taastetüübi juures akumulereib otsetegurina vähemalt seitsme-kaheksa eelneva aastakümne arengu. Sündimustase määrab tervelt inimeaks ette järjestikuste kohortide omavahelised proportsioonid, mida saab märkimisväärselt mõjutada üksnes sõda või muu katastroof. Niisuguse järjepidevuse tõttu avaldavad näiteks tänased protsessid Raplamaa rahvastikuarengule otsest mõju veel XXI sajandi lõpupoolel. Olgugi muude sotsiaalprotsessidega võrreldes väga inertne, muutub pikemas ajaperspektiivis rahvastiku vanuskoostis siiski. Koostise teisenemine allub seejuures kindlatele seaduspärasustele, mille toime osutub aga põhjus-tagajärje ajalise lahutatuse tõttu mõnikord raskesti hoomatavaks.

Vanuskoostise pöördumatu teisenemine, mida tuntakse rahvastikuvanagemisena, seonduv demograafilise ülemineku ja modernse taastetüübi kinnistumisega. Selle protsessi käigus saab põhimõtteliselt uue ilme laste, täiskasvanute ning vanavanemate vaherkord, mistõttu võib protsessi

Rahvastiku paiksus Raplamaa 1989

kvantitatiivselt määratleda vanurrahvastiku, tavapäraselt 60- või 65-aastaste ja eakamate osakaalu ning rahvastikuvanuse kaudu. Kuivõrd peremoodustus, õpingud, töö, pensionileisiirdumine, sotsiaalne toetartve, laiemalt võttes inimese sotsiaalne roll ja koht ühiskonnas tervikuna on kindlas vanussõltuvuses, omandab rahvastiku vanuskoostis ja selle muutus demograafilisest hoopis laiemat tähenduse. Ühiskonna edukäigu tähelepanuväärse ilminguna loob kaasaegsele rahvastikutaastele vastav vanusjaotus ning individuaalse elutsükli raamide avardumine uusi võimalusi, teisalt tekitab seesama jaotus ka asetusi, mille käsitlemiseks ühiskonnal varasem kogemus puudub. Ütlema tagi on selge, et vananemisprotsessi süvenedes tärkab vajadus omada kindlasihilist ühiskonnapoliitikat — kasutusele on võetud omaette termin, vananemispoliitika —, mis aitaks erinevaid eluvaldkondi sobitada rahvastikuarengu uue tasakaaluga [Katus *et al* 1999].

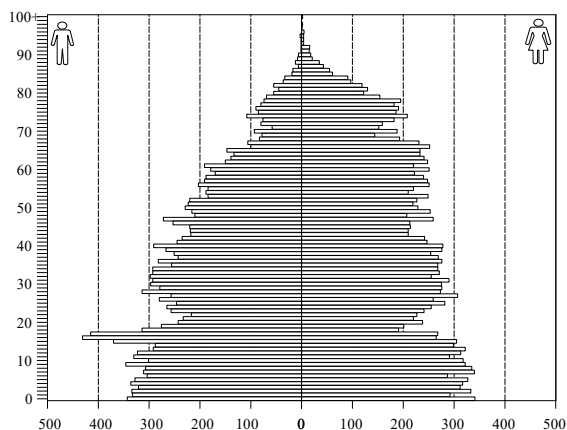
Eestis ulatub rahvastikuvananemise algus tagasi XIX sajandi keskpaika, mil sündimus ja suremus, alguses pikkamööda ning siis kiirenevas tempos, kahanema hakkasid. Demograafilise ülemineku varase ajastuse tõttu toimusid küllalt arvestatavad muutused rahvastiku vanusjaotuses juba ülemöödunud sajandi lõpupoolel ning möödunud sajandi alguskümnenditel [Katus 1995]. Maakondlikus lõikes on protsessi kulg jälgitav alates 1881 aasta rahvaloendusest. Kuivõrd Raplamaad omaette maakonnana tollal ei eksisteerinud tuleb rahvastikuvananemise iseloomustamiseks võtta aluseks Harjumaa maarahvastik, kust pärineb tänase Raplamaa tuumikosa. Harjumaa valdades moodustas eakas rahvastik (60+) tollal kaheksa protsenti kogurahvastikust. Vananemisprotsessi tempo poolest järgis Harjumaa maarahvastik üsna lähedaselt Eesti vastavat keskmist. Taoline asetis säilib põhijoontes ka sõdadevahelisel iseseisvusajal — 1922 aasta rahvaloendus näitas Harjumaa maarahvastiku vanuriosakaaluks 12.1 protsenti. Järgmise rahvaloenduse ajaks (1934) oli see kasvanud juba 14.4 protsendini ning järgnenud kümnendi vältel vananemistrend jätkus.

Sõjajärgne sisseränne tõi kaasa Raplamaa rahvastiku vananemisprotsessi ajutise pidurdumise, kuid selle mõju oli Eesti kogurahvastikuga võrreldes hoopis piiratum ja lühiajalisem. Esimene pärast sõda toimunud rahvaloendus (1959) fikseeris vanuriosakaaluks tollases Rapla rajoonis 18.3 protsenti, Märjamaa rajoonis ületas vanuriosakaal koguni viiendiku piiri. Kuuekümnendatel aastatel vananemistrend süvenes, ühtlusarvutatud aegrea kohaselt saavutas eakate suhtarv kõrgpunkti 1970 aastate keskpaigas [EKDK/EKMI 1994a; 1994b]. Nimelt moodustas aastatel 1972-1975 eakas elanikkond maakonna rahvastikust üle 22 protsenti. Rahvastikuarengu vaatenurgast seisis osundatud tõusu taga demograafilise ülemineku kõrgajal — XIX sajandi lõpukümnenditel — sündinud suurearvulise rahvastikupõlvkonna jõudmine vanuriikka. Samal põhjusel, peegeldades möödunud sajandi alguskümnenditel kiiresti allapoole suundunud sündimustrendi ning asjaomaste põlvkondade suuruse kahanemist, asendus vananemistrend seitsmekümnendate aastate teisel poolel aeglase, kuid püsiva noorenemisega.

Järgmisel loendusel (1979) moodustas vanurrahvastik 20.6 protsenti maakonna rahvastikust ning käsitlusperioodi lõpuks oli vanuriosakaal langenud Raplamaal 18.5 protsendini. Absoluutarvuliselt elas Raplamaal 60-aastasi ja vanemaid ühtlusarvutusega kaetud ajavahemiku lõpul 7300 inimese ringis. Kolmandik maakonna eakatest oli ületanud 75 eluaasta piiri, millest alates hakkab sagenema vajadus toimetulekuabi järele. Laste suhtarv ulatus samal ajal pea veerandini ning tööaliste osakaal 57.4 protsendini. Sisserändest tugevasti mõjutatud riigikeskmisega võrreldes oli nii eakate kui laste osakaal maakonnas kõrgem, tööaliste suhtarv aga vastavalt madalam.

Huvitav on märkida, et laste osakaalult hoidis Raplamaa maakondade pingereas neljandat positsiooni

Rahvastiku vanuspuu
Raplamaa 1989

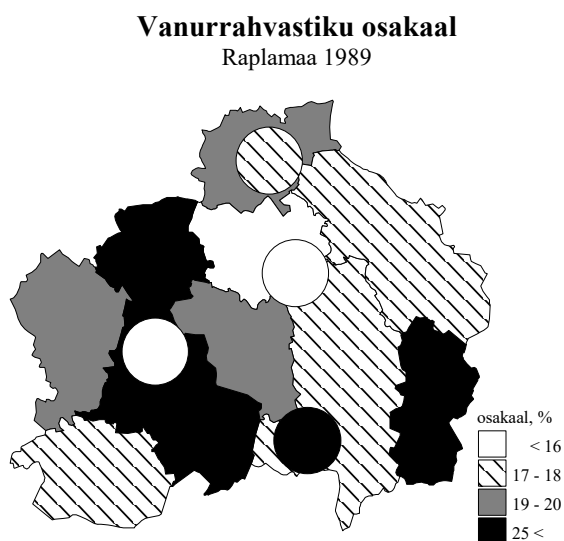
Hiiu-, Järva- ja Läänemaa järel. Taolise asetuse kujunemisele aitas muuhulgas kaasa madal linnarahvastiku osakaal maakonnas.

Juuresolev joonis esitab Raplamaa rahvastiku vanuspuu käsitlusperioodi lõpu seisuga, millel on kokkuvõtlikult kajastunud maakonna demograafilise arengu pöördepunktid XX sajandi algusest peale. Selgelt märgatava tühikuna on puu ülaosas näha Esimese maailmasõja ja Vabadussõja aegne sündimuse madalseis. Ootuspäraselt järgneb uus lünk püramiidis parasjagu põlvkonnapikkuse sammuga, esitades niiviisi muude tegurite kõrval varasema tühiku demograafilist kaja. Muidugi aitas seda süvendada sattumine Teise maailmasõja järelaastaile, mil uus võim leidis osa kohalikku rahvast (ja muidugi nende järeltulijad) ühiskonda sobimatu olevat. Seda võib pidada üheks tõenäoliseks põhjuseks, miks Eesti ei kogenud teiste demograafiliselt võrreldavate riikidega sarnast beebibuumi, kuigi sellekohased märgid olid 1930 aastate lõpul — ja vene esimese okupatsiooniaasta seisaku järel ka sõja-aastatel —, sarnaselt Prantsusmaa, Rootsi ja Shveitsiga küllalt selgesti ilmnunud [Katus 2000]. Puu ahenemine kahekümnenda eluaasta ümbruses seostub eeskätt nooremapoolse rahva õppimisega väljaspool maakonda.

Vanuspuu ülaosa asümmeetria viitab veelkord eluea tugevale soorisusele. Vastsündinute hulgas tavapärase poisslaste ülekaal asendub juba kolmekümnendate eluaastate alguseks sugupoolte tasakaaluga, mispeale hakkab samm-sammult süvenema vastupidine suhe. Märgatavaks muutub soodisproportsioon juba viiekümneste hulgas, kuuekümnendate eluaastate lõpuks ületab naiste arv meeste oma juba ligi kahekordselt. Sarnaselt Eesti üldpildile langeb ka Raplamaal meeste osakaal vanavanurite hulgas allapoole üht kolmandikku. Normipärasele suundumusele vastanduv meesülekaalu kõrgumine 18-20 aastaste earühmas annab Raplamaa puhul märku mitte võõrväe kohalolekust, vaid noormeestele suunatud kutseõppe ülekaalust.

Rahvastikuvananemise maakonnasisese ebaühtluse osas tuleb tõdeda linna- ja maarahvastiku vanuskoostise küllalt tugevat diferentseerumist käsitlusperioodil. Kuivõrd elukohavahetajate hulgas domineerivad nooremaealised, tõi sisseränne ning urbanisatsiooniprotsess enesega kaasa rahvastiku suhteliselt noorema vanuskoostise linnades ning eakama maapiirkondades. Nõnda andis 1959 aasta rahvaloendus linnarahvastiku vanuriosakaaluks vaid 10.2 protsenti, Raplamaa valdade puhul ulatus vastav näitarv veerandini (20.3 protsenti). Linna- ja maarahvastiku vananemisastme erisus säilis kuuekümnendatel ja seitsmekümnendatel, mil valdades kerkis eakate suhtarv veerandini kogurahvastikust. Demograafilise ülemineku ajast pärineva laine möödudes võis käsitlusperioodi keskpaigast alates täheldada linna- ja maarahvastiku vananemisnäitajate järkjärgulist lähenemist kuni sisulise võrdsustumiseni. Ühelt poolt põhjustas seda varasematel kümnenditel linnadesse asunud rahva jõudmine vanemasse ikka, teisalt aga maarahvastiku noorenemine. Käsitlusperioodi lõpul piirdus vanuriosakaalu erisus vaid paari protsendipunktiga.

Vanuriosakaalu teemakaart toob esile rahvastiku vananemisastme suhteliselt mõõduka variatsiooni Raplamaal. Eakama rahvastiku poolest paistavad silma Kärü ja Märjamaa vald, kus vanurrahvastiku suhtarv ületas 23 protsenti. Kuivõrd sündimus pole neis valdades olnud keskmisest sugugi madalam, tuleb keskmist edestava vananemisastme põhjust otsida väljarändest. Siiski pole Kärü ja Märjamaa maakonna vastava pingerea eesotsas, käsitlusperioodi lõpul võis eakate kõrgeima suhtarvu leida hoopis Järvakandi alevis (25 protsenti). Rahvastikuvananemise tüüpilise ruumimustri kohaselt on kõige nooruslikuma ilmega piirkonnaks ka Raplamaal maakonnakeskuse vahetu ümbrus: Rapla vallas piirdus vanuriosakaal 16.8 protsendiga. Eesti

maarahvastiku keskmisest madalam oli eakate suhtarv ka Juurus, Kehtnas ja Vigalas, kahes viimases aitas vanuskoostist noorendada suurema õppeasutuse olemasolu. Lisateavet piirkondliku rahvastikuvananemise kohta leiab asjahuuline Eesti Vanuriuuringu arvulisest väljaandest [EKDK 1995b].

Möödunud kümnendi rahvastikumuutustest on Eesti ning samuti Raplamaa vanuskoostisse jätnud kõige sügavama jälje kahtlemata sündimuse äkklangus. Mõneti paradoksaalselt on selle tulemuseks lühiperspektiivis olnud vanuriosakaalu vähenemine, kuid liikudes järk-järgult läbi ühiskonnastruktuuride, sunnib terav laine põlvkondade arvukuses keskmises ja pikas perspektiivis kogu ühiskonda endaga üha tõsisemalt arvestama.

1.7. Rahvus ja keel

Rahvustunnus on määratud rahvastiku etnokultuurilise ja üldistavalt kogu vaimuelu kuuluvusega sarnast identiteeti kandva populatsiooni hulka. Rahvuse määratlemisel ühise kultuuri kaudu tuleb tähele panna, et sotsiaalse nähtusena on kultuur küllalt keerukas ja mitmeplaaneline, pealegi ajas muutuv ning seetõttu tänapäeval sisult hoopis teistsugune kui näiteks sada või kolmsada aastat tagasi [Jansen 1999]. Arusaadavalt teeb rahvuse mõiste taoline struktuur tema teadusliku käsitluse ja mõõtmise keerukaks, tuleks ju n-õ objektiivseks hinnanguks koguda lõpmata hulk mitmesugust kultuuri- ja vaimuelu puudutavat teavet ning see siis sobiva mudeli abil tervikuks ühendada. Siiski pakub rahvuse üldarusaadavus, ka näiteks kirjaoskamatu inimese seisukohalt, selle ülesande lahendamiseks sootuks lihtsama viisi — rahvuse defineerimise individuaalse enesemääratluse kaudu, millist võtet on riigiangemekorralduses laialdaselt rakendatud.

Viimastel aastakümnetel on tõusnud järjest enam päevakorda asjaolu, et etnokultuurilise sideme esinemisel mitme rahvusrühmaga üheaegselt pole rahvuse enesemääratlus piisav mõõtmisvõte. Rahvastikuarengu vaatenurgast on taolise olukorra sagenemist Euroopa riikides tinginud eeskätt väljarände asendumine sisserändega pärast Teist maailmasõda ning välispäritolu rahvastiku kujunemine kõigis Eestiga võrreldava demograafilise arenguga maades. Nõnda ongi traditsiooniline rahvuskuluvuse mõõtmine ühe tunnuse, individuaalse enesemääratluse alusel, leidnud tänapäevastes oludes edasiarendamist laiema tunnuskompleksi kaasamise suunas.

Euroopa Liidu maades (tegelikult Euroopa Nõukogu kaudu kogu nn Euroopa regioonis) on kasutusel lähenemisviis, mis leidis riikide konsensusliku heakskiidu vähemusrahvuste (1910–1995) ja immigrantrahvastiku (1945–2000) arengut käsitlevate võrdlusprojektide raames [Haug, Courbage Compton 2000; Haug, Compton, Courbage 2002]. See käsitlusviis määrab rahvuse viie üksteist täiendava üksiktunnuse abil: põlisus ehk isiku ja tema (vana)vanemate sünnimaa, rahvuse individuaalne enesemääratlus, emakeel ja/või tavakeel, usukuuluvus ja kodakondsus. Üksteist täiendades toovad neli esimest tunnust välja Euroopa eri maade rahvusrühmade kõige olulisemad tunnusjooned, kodakondsus on vormilis-juriidilise isikutunnusena lisatud mõne riigi ajalooliselt kujunenud andmekorralduse tõttu.

Euroopa Rahvastikukomitee rahvusdefiniitsioon toetub selgepiirilisele arusaamale, et oma ajaloolisel kodumaal elavaid rahvusi — nii enamus- kui vähemusrahvusi — iseloomustab küllalt erinev sotsiaaldemograafiline areng, võrreldes ühe või teise (hilis)rände tulemusel moodustunud rühmaga. Eesti rahvastikuareng, kus emigratsioon asendus valdava immigratsiooniga juba rohkem kui poole sajandi eest, nõuab arusaadavalt tänapäevase rahvuskontseptsiooni rakendamist. Kaasaja metodoloogia rakendamise kõrval on eelduseks ka kõigi nimetatud viie rahvastikutunnuse registreeritus.

Eesti puhul on nõuetekohane teave olemas sõjaeelse iseseisvusperioodi, paraku aga mitte vene aja kohta: sõja järel jäi asjakohasest tunnuskomplektist ainsana läbivalt kasutusele enesemääratlus, osaliselt fikseeriti ka emakeel. Sünnikoha (erandiks vahetult enne NLiidu lagunemist ning seetõttu juba vabamates oludes läbi viidud 1989 aasta rahvaloendus) ja usu kohta teavet ei kogutud. Kahe

Eestis või lähiruumis ajaloolist järjepidevust omava vähemusrahvuse, eestivenelaste ja ingerlaste kohta täitis poolsajandilise andmetühiku rahvusvahelisi definitsioone rakendanud Põlisusuuring [Katus, Puur, Sakkeus 2000]. Kuigi osundatud töö tõi esile märkimisväärse lahknevuse kahe käsitluse vahel, piirdub alljärgnev esitus piirkondlikult ainsana kasutada oleva enesemääratlusliku informatsiooniga.

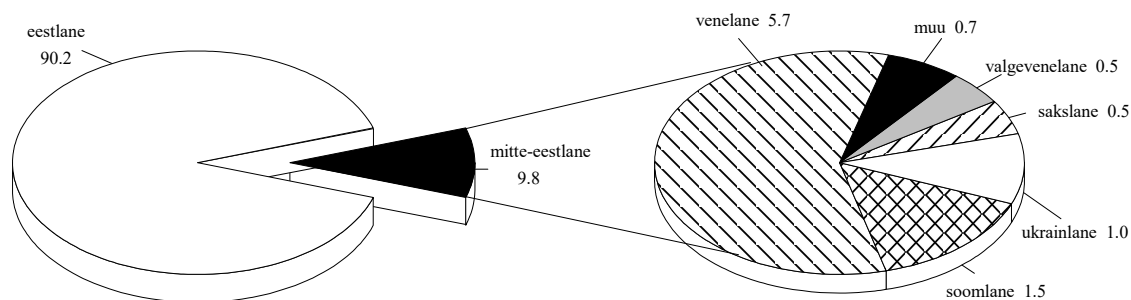
Ajalooliselt kuulub tänane Raplamaa etniliselt homogeense rahvastikukoostisega piirkondade hulka, kus muid rahvusi on elanud Eesti-keskmisest vähem. Teise maailmasõja keerises kaotas Eesti oma neljast ajaloolisest vähemusrahvusest viis ning ainsana säilinud vene vähemusrahvuse arv vähenes Petserimaa ja Narva-taguste valdade Vene Föderatsiooniga liitmise ning repressioonide tulemusena ligikaudu kolme neljandiku võrra. Geopoliitiliste muutuste tõttu rahvastiku etniline homogeensus esialgu kasvas, kuid teise vene okupatsiooni taastudes tõi ränne Eestisse pretsedenditu hulga enam kui sajasse rahvusrühma kuuluvaid immigrante. Valdavalt põllumajandusliku piirkonnana puudutas see protsess Raplamaad riigikeskmisega võrreldes suhteliselt vähem.

Esimene sõjajärgne rahvaloendus (1959) fikseeris tolaaegsel Raplamaal veidi üle kahe tuhande mitte-eestlase, millele suhtväljenduses vastas 8.2 protsenti rahvastikust. Märjamaa rajoonis oli mitte-eestlaste osakaal veelgi madalam, piirdudes 6.4 protsendiga. Erinevalt Eesti kogurahvastikust pole asjaomane proportsioon hilisematel kümnenditel kuigi palju tõusnud, mis näitab Raplamaa mittekuulumist hilisema rände sihtpiirkondade hulka. Tänapäeval juba võrreldavates maakonnapiirides toimunud 1970 aasta rahvaloendus näitas mitte-eestlaste koguarvuks ligi kolm ja pool tuhat inimest, mis moodustas 8.9 protsenti maakonna rahvastikust. Järgnenud kümnendi vältel kasvas Raplamaa mitte-eestlaskond pisut enam kui kolmesaja inimese võrra. Käsitlusperioodi lõpul lähenes mitte-eestlaste arv neljale tuhandele, nende osakaal aga kümnendikule kogurahvastikust. Maakondade pingereas paigutub Raplamaa osundatud protsendimääraga ühte rühma Järva- ja Viljandimaaga.

Sarnaselt riigikeskmisele moodustasid ka Raplamaal eestlaste järel arvukaima rahvusrühma venelased — kogurahvastikust 5.7 protsenti — kuigi mitte-eestlaste hulgas tuli nende arvele vähem kui kolm viiendikku. Rahvusrühmade edasine järjestus oli seevastu Eesti üldpildist erinev. Nõnda moodustasid arvukuselt kolmanda rühma ingerisoomlased (1.5 protsenti), neljandale kohale langenud ukrainlaste osakaal piirdus ühe protsendiga. Raplamaa linnarahvastikus ulatus soomlaste suhtarv koguni 2.3 protsendini. Huvitav on märkida, et lisaks Raplamaale kohtas taolist olukorda — ingerisoomlasi ukrainlastest enam — vaid ühes maakonnas, nimelt Viljandimaal. Teise omapärana järgnesid ukrainlastele sakslased, kelle arv ületas valgevenelaste, tatarlaste ja ka juutide oma. Ülejäänud rahvuste suhtarv piirdus koosvõetuna 0.7 protsendiga ning üksiklasi arvestades oli maakonnas esindatud üle kolmekümne erineva rahvakillu.

Rahvastiku rahvuskoostis

Raplamaa 1989

Suhteliselt tagasihoidlikule arvule vaatamata sarnanes Raplamaa mitte-eestlaskonna vanuskoostis üsna täpselt teiste maakondadega — nagu mujalgi, on selle põhiliseks jooneks tugev ebaühtlus lähestikuste põlvkondade suuruse vahel ja sellest johtuv ebastabiilsus. Nõnda on ühelt poolt tublisti ülesindatud 1920 ja 1950 aastate kohordid, teisalt paistavad väiksusega silma 1940 aastatel ning seitsmekümnendatel sündinud põlvkonnad. Täiskasvanutega võrreldes madal laste

osakaal viitab käsitluseluse rühma rahvastikutaaste ebakorrapärasusele, mida möödunud kümnendi järsk sündimuslangus on veelgi süvendanud. Samas on eakate arv Raplamaa mitte-eestlaste seas aga kiiresti kasvamas, sest vanuriikka on jõudnud sõjajärgse suure rändelaine koosseis. Kokkuvõttes viitavad kõik need jooned tüüpilisele immigrandikooslusele ega ole kuidagi seletatavad rahvuskuuluvusega.

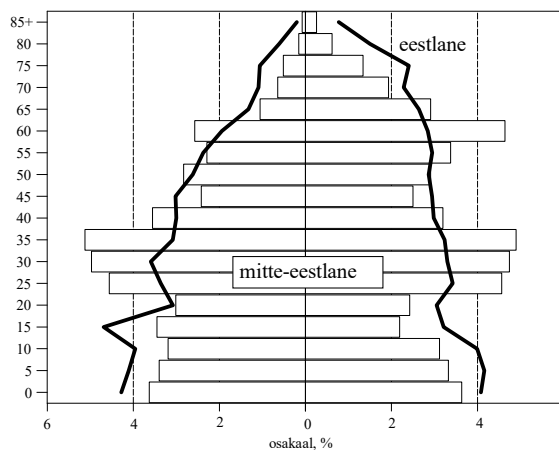
Enesemääratluse kõrval teiseks tähtsaks, Eesti oludes aga võib-olla koguni rahvastiku rahvuskoostist määravaks tunnuseks on emakeel. Käsitlusperioodi lõpul oli eesti keel emakeeleks 91.6 protsendil raplamaalastest. Nõnda oli keele põhjal maakonna rahvastik pisut homogeensem kui rahvuse enesemääratluse järgi. Eestlaste kõrval oli eesti keel saanud emakeeleks enam kui kuue- ja pooleksajale mitte-eestlasele. Vene keel oli emakeeleks 6.8 protsendile ehk absoluut-arvuliselt 2700 inimesele, mis on maakonnas asunud venelaste arvust suurem ligi seitsmesaja võrra. Mõnda muud keelt nimetas emakeeleks vaid 1.6 protsenti elanikkonnast, mida rahvastikupildi seisukohalt võib väheoluliseks hinnata. Väärib märkimist, et väiksemate rahvastikurühmade keelevahetus on toimunud ka Raplamaal pigem vene kui eesti keele suunas, mis peegeldab muidugi vene keele pikaajalist eelisasendit NLiidu rahvus- ja keelepoliitikas.

Ühiskonna sidususe seisukohalt tuleb omaette tähelepanu pöörata rahvastiku eesti keele oskusele, mis teise keele valdamisena on rahvaloendusel fikseeritud kõigil mitte-eestlastel. Väga kehvast riigikeskmisest eesti keele oskusest oli mitte-eestlaste asjaomane haridus Raplamaal mitu korda parem, kuid ometi valdas maakonna mitte-eestlastest eesti keelt vähem kui pool (47 protsenti). Mitte-eestlaste eesti keele oskus kajastas mõistagi eeskätt venelaste keelevaldamist, ülejäänud rahvastikurühmade seas kohtab sellest nii hoopis paremat (ingerlased, lätlased, leedulased) kui ka kehvemat (ukrainlased, sakslased jt) eesti keele oskust. Kogumiku arvandmete tõlgendamisel tuleb siiski meele pidada, et 1989 aasta loendus tundis huvi üksnes kahe kõige paremini ositava nõukogurahva keele vastu, eesti keele oskamine näiteks kolmanda keelena ei ole seetõttu kajastamist leidnud.

Maakonna piires pole mitte-eestlased ei keele ega rahvuse järgi jaotunud ühtlaselt. Nõnda pole Raplamaa linnasulatest asjaomane kontsentratsioon kõige suurem mitte maakonnapealinnas, vaid tööstusliku profiiliga Järvakandis (25.6 protsenti) ning Kohilas (23.8). Osundatud tõsiasi illustreerib taaskord tööstusettevõtete rolli sisserännet suunava migratsioonipumbana. Raplas moodustasid mitte-eestlased kogurahvastikust vaid kümnendiku, mandril asuvatest maakonnakeskustest paistab veelgi homogeensema rahvuskoostise poolest silma vaid Põlva. Märjamaad on sisseränne puudutanud möödaminnes ning eestlaste osakaal alevis ulatus 96 protsendini. Raplamaa maarahvastikust moodustasid mitte-eestlased keskeltläbi 7.4 protsenti. Valdade suhteliselt ühtsest üldpildist hälbib selgesti Kohila, kus teised rahvused moodustasid ligi veerandi (23.4 protsenti) elanikkonnast. Kõigis ülejäänud valdades piirdus vastav näitarv kolme kuni kaheksa protsendiga, kõige eestilikuma koostise olid säilitanud Juuru ja Vigala. Üldjoontes võib ka Raplamaal täheldada seost mitte-eestlaste kontsentratsiooni ja keelelise integratsiooni vahel: mida tugevam on esimene, seda nõrgem on teine. Lõpetuseks tuleb muidugi lisada, et möödunud kümnendil on Raplamaa rahvuskoostise eestilik ilme süvenenud, kuid selle muutuse üksikasjalik käsitlemine on juba mõne teise raamatu aines.

Rahvastiku soorahvuskoostis

Raplamaa 1989

1.8. Haridus

Rahvastiku ühiskonnapalge iseloomustamisel on asendamatuks haridustunne, ühtviisi kõnekas nii rahulikult kui murrangulisel ajajärgul, mil enamikust tavapäraest stratifikatsiooninäitajatest on vähe abi. Lisaks osalemisvõimalusele erinevatel ameti- ja tegevusaladel kujundab haridus inimese huve, vajadusi ja väärtushinnanguid, tegelikult ülepea suuremat osa põhimõttelist laadi sotsiaalseid valikuid. Pikaajalise traditsiooni tõttu on haridus eesti rahva silmis ühiskondliku edenemise mõõdupuuks, mis näib olevat oma vahepeal devalveerinud tähendust taastamas, kuigi päris mitte kogu rahvastiku tarvis. Majanduse seisukohalt kajastab rahvastiku hariduskoostis akumulieritud inimkapitali, millest sõltub piirkondliku arengu, täna ka aktuaalse majandussuuna edukus.

Rahvastiku hariduskoostise üldistamiseks kasutatakse nüüdisajal haridustaset, mis esitab kokkuvõtlikult õpingute tulemuse ning järgib oma loogikas liikumist madalamalt kooliastmelt kõrgemale. Nelja kogumikus esindatud rahvaloenduse andmeid võrreldes ilmneb ka Raplamaal haridustaseme pikaajaline tõusutrend. Tänapäeva mõõdupuuga võttes fikseeris esimene sõjajärgne loendus (1959) küllalt tagasihoidliku haridusseisundi: keskhariduse omandanud rahvastikuosa piirdus maakonnas nappi kaheksa protsendiga, kõrgkooli lõpetanute suhtarv oli sellestki veel peaaegu suurusjärgu madalam (1.1 protsenti). Omajagu oli haritlaste vähesusele kaasa aidanud ka võimupoolsete repressioonide koondumine just enamkoolitatud ning seeläbi eneseteadlikumale rahvastikuosale [Katus, Puur, Põldma 2002].

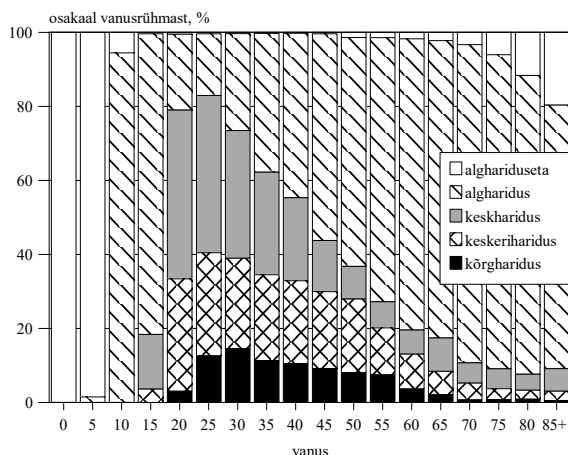
Kolme järgneva aastakümne suurenes kõrgharitute osakaal ligi viis korda ning käsitlusperioodi lõpul elas Raplamaal üle kahe tuhande kõrgkooli lõpetanu. Mitte oluliselt väiksem, ligi neljakordne, on olnud ka ühes või teises vormis keskhariduse omandanute suhtarvu tõus. Absoluutarvult ulatus keskeriõppeasutuse lõpetanute arv maakonnas viie tuhande inimeseni, üldkeskharidusega rahvastikku oli tuhande võrra rohkem. Tuleb siiski tähele panna, et haridustaseme pikka aega kestnud tõusule vaatamata oli Raplamaal käsitlusperioodi lõpul kõige arvukamaks, ehkki jõudsalt taanduvaks rühmaks alg- ja põhiharidusega rahvastik, kes moodustas maakonna kogurahvastikust peaaegu poole. Samaks ajaks oli sisuliselt lõppenud alghariduseta rahvastikurühma enam kui sajandipikkune vähenemistrend, tänapäeval koosneb see rühm peaaegu täielikult koolieelikutest ning algkooliõpilastest.

Eesti maakondade hulgas tuleb Raplamaa rahvastiku haridustaset hinnata keskmiseks või pigem madalapoolseks. Kõrgharidusrahvastiku osakaalult hoidis maakond oma 5.2 protsendiga tagantpoolt kuuendat positsiooni, Lääne-Virumaa järel ning Jõgevamaa ees. Keskharitute suhtarvu poolest (33.4 protsenti) oli maakonna asetus kahe koha võrra tagapool. Siiski pole maakondadevahelist hariduserisust põhjust ülearu rõhutada — peamine veelahe hariduses kulgeb ühelt poolt Harju- ja Tartumaa ning teisalt kõigi ülejäänud maakondade vahel. Variatsioon viimaste vahel on võrdlemisi piiratud, näiteks kõrgharitute suhtarvu puhul ei ületa äärmuste vahe kaht protsendipunkti. Samuti tasub haridustaseme puhul meele pida, et kogumiku käsitlusperioodil lahkus hulk Raplamaa noori mujale haridust nõutava ega pöördunud pärast õpingute lõpetamist enam kodukanti tagasi. Teisisõnu on sünnipärase raplamaalaste haridustase tõenäoliselt kõrgem kui loenduspiilt osutab.

Rahvastiku haridustaseme kujunemisest ning selle muutusmehhanismist ettekujutuse saamiseks on mõistlik täiendada osundatud üldproportsiooni põlvkondliku vaatenurgaga, mis teeb maakondade

Rahvastiku haridus

Raplamaa 1989

haridusarengu jälgitavaks XX sajandi alguskümnenditest saadik. Kohortperspektiivi rakendamiseks tuleb vaid kõrvaloleval joonisel vanusskaala asendada mõttes sünnipõlvkonnaga. Kõige eakamate andmestiku poolt hõlmatud sünnikohortide kooliiga langes kohustusliku alghariduse sisseseedmise järku ning tollal, möödunud sajandi algusaastatel sündinud Raplamaa elanikest jäi täielik algharidus omandamata veel peaaegu viiendikul. Oluline on tähele panna, et alghariduse puudumine ei tähendanud neis põlvkondades kirjaoskamatus — suurem osa asjaomasesest rahvastikurühmast oli läbinud osalise algkoolikursuse ja/või õppinud lugema-kirjutama kodus. Järgneva paari põlvkonnaga vähenes alghariduseta rahvastikurühm kiiresti ning taandus Esimese maailmasõja aastail sündinud kohortides üsna erandlikuks nähtuseks.

Viimati osundatud kohortide haridustee langes Eesti iseseisvusaega ja nõnda peegeldab muutus ulatuslikku tööd ühtluskooli põhimõttest lähtuva hariduskorralduse ülesehitamisel, koolivõrgu väljaarendamisel ning koolikohustuse maksmapanekul. Siinkohal ei tohi unustada ka tasemerühmade piires toimunud nihkeid, mille tähendus võis kohati olla suuremgi kui alg-, kesk- ja kõrghariduse proportsioonides toimunud muutusel. Olgu viidatud kasvõi 1920 aastal vastuvõetud kooliseadusele, mis sätestas algselt kahe võõrkeele, ajaloo, maateaduse jm eriainete õpetamist algkoolis [Põld 1926]. Kolmekümnendate aastate alguseks jõudis lõpule üleminek nelja-aastaselt kuueaastasele algkoolile, mida sisu poolest võib pidada üsna võrreldavaks hilisema põhiharidusega. Andmekorralduse vaatevinklist rõhutab haridustunnuse vormilise ja sisulise külje võimalik lahknevus taas ühtlusrvutuste tarvidust pikemaajaliste trendide käsitleeldusena.

Haridusarengu järgmisel etapil tõuseb kesksena esile alg- ja keskhariduse vahekorra teisenemine. XX sajandi esimestes sünnikohortides piirdus üht või teist teed kaudu keskhariduseni jõudnud suhtarv seitsme-kaheksa protsendiga, vastavast riigikeskmisest jäi see ligikaudu kaks korda madalamaks. Keskharitute proportsioon hakkas kiiresti suurenema pärast Esimest maailmasõda sündinud põlvkondades, arvulise ülekaalu ehk viiekümne protsendi piirini jõudis keskharidus 1940 aastate teise poole kohortides, kelle keskkooliiga langes põhiliselt 1960 aastatesse. Põlvkondliku teabe valgusel jõudis ka Raplamaa täieliku keskhariduse eesmärgile vormiliselt üsna lähedale — nooremates andmestikuga hõlmatud kohortides omandas keskharidustunnistuse ühes või teises vormis neli viiendikku põlvkonnast. Hoopis iseasi on muidugi see, et taolise eesmärgi saavutamine toimus keskkoolist saadud teadmiste lahjenemise hinnaga [Helemäe, Saar, Võormann 2000]. Teisest vaatenurgast võib seda muutust iseloomustada ka kui keskhariduse eesmärgi teisenemist: varem polnud keskkooliharidus väärtustatud mitte niivõrd omaette eesmärgina kui haridusredeli kõrgemate astmeteni viiva tee tarviliku vaheetapina.

Kõrghariduse omandanute suhtarv järgib üldjoontes keskhariduse trendisuunda. Kõrgharitute osakaalu kiireim tõus leidis Raplamaal aset kahe maailmasõja vahel sündinud kohortides, kelle haridustee lõpetamine langes kahte esimesse sõjajärgsesse kümnendisse. Neis põlvkondades kõrghariduse osakaal mitmekordistus, alates paari protsendi tasemelt ja ületades kümnendiku piiri. Üleriigiliselt järgnes sellele kõrgharitud põlvkonnaosa juurdekasvu suhteliselt järsk aeglustumine. Plaanimajanduse tingimustes oli taoline olukord määratud kõrgkooli vastuvõtuga, mis ühiskonna- ja majandusarengu üldise stagnatsiooni kajastusena jäi käsitusperioodi kahel viimasel kümnendil sisuliselt muutumatuks. Kuivõrd hariduse edenemine teistes riikides ei peatunud, tõid järgnevad põlvkonnad, kuigi kõigist eelnevatest haritumad, kaasa haridusarengu trendisuuna lahknemise sarnases demograafilises arengujärgus olevatest Põhja- ja Lääne-Euroopa rahvastest. Möödunud kümnendil on koolistatistika näidanud kõrgharidusõpingutega hõlmatud rahvastikuosa hüppelist tõusu, aga uuema aja arvnäitajatest tuleb enne täpsemate järelduste tegemist kõrvaldada endiste kutseõppeasutuste kõrgkooliks ümberliigitamise läbi tekkinud võrreldamatus.

Soolises plaanis toob kohortandmestik omaette suundumusena ka Raplamaal esile kesk- ja kõrghariduse naisestumise. Kuni 1930 aastate sünnipõlvkonnadeni edestasid mehed kõrgematel haridusastmetel naisi mitmekordselt, seejärel aga vahekorrad muutus ning edasi tuleb hariduslikult tugevamaks sugupooleks pidada juba naisi. Soorisuse pöördumise põhjusena on vahel osutatud sotsialistlikule majanduskorraldusele, mis kõrgkvalifitseeritud tööd eriti ei väärtustanud, samuti haridussüsteemi tütarlapsi soosinud joontele. Rahvastikuperspektiivis keskendub taoline seletus n-ö

vahendavate tegurite otsimisele, samal ajal kui muutuse sügavamad põhjused võivad peituda kusagil mujal. Taolisele võimalusele viitab trendi pikaajalisus, mille kohaselt nais- ja meesrahvastiku haridustaseme võrdsustumine madalamatel haridusastmetel, sh kirjaoskuse tasemel, ulatub tagasi demograafilise ülemineku ajajärku. Tollele perioodile sotsialistliku majanduskorralduse mõju arusaadavalt ei laiene.

Piirkondlikult iseloomustab Raplamaad kõrg- ja keskharitud rahvastiku ebahütlane paigutus, peegeldades ühelt poolt inimkapitalinõudlike tegevusalade paiknemist, teisalt aga erisusi rahvastiku vanuskoostises. Kõige kõrgema haridustaseme võib ootuspäraselt leida maakonnapealinnas — Raplas moodustasid kõrgharitud kogurahvastikus ligi kaheksa protsenti. Äsja haridustee lõpetanud põlvkondades küündis kõrgharitude suhtarv koguni viiendikuni, mida võib Eesti väikelinnade taustal suhteliselt kõrgeks hinnata. Seda kinnitab muuhulgas tööealisele rahvastikule keskenduv võrdlus, mille kohaselt seisab Rapla eespool sellistest suurtest linnadest nagu Kohtla-Järve ja Narva, aga ka Pärnust, Rakverest ja Viljandist. Raplamaa valdadest leidis enim kõrgharitud Kohila vallas (5.7 protsenti), mis muuhulgas ületas ka Järvakandi ja Märjamaa alevi vastavat näitarvu. Suhtarvuliselt kõige vähem on kõrgkoolilõpetanud jagunud Käru, Loodna ja Vigala valda. Äärmuste — Kohila ja Loodna — vahel on kõrgharidusmäär erisus enam kui kahekordne. Siiski võib kogumiku käsitlusperioodil piirkondliku arengu seisukohalt positiivse asjaoluna välja tuua maakonnasisese hariduserisuse teatud tasandumise kesk- ja kõrgharitude osakaalu suhteliselt kiirema kasvu tõttu maapiirkondades.

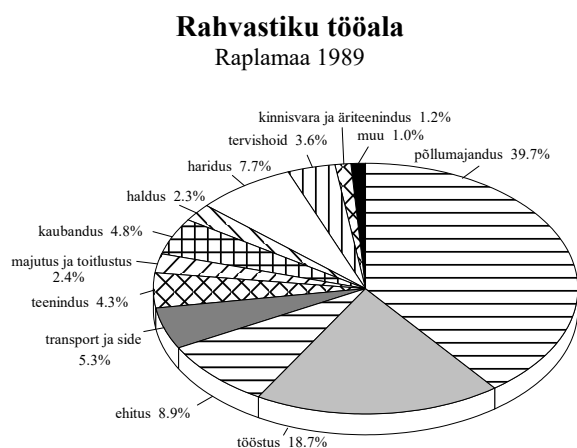
1.9. Majandustegevus

Töäjõustatistika omapära käsitlusperioodil oli jäägitu tuginemine ettevõtte/asutuse aruandlusele, milles üldistava näitarvu ülesannet täitis aastakeskmise nimestikuline töötajate arv. Selles arvus tõsiseltvõetav hõiveinformatsioon muidugi sisalduda ei saanud, mistõttu rahvastiku majandustegevuse alase teabe põhiallikaks tolle aja kohta on loendusstatistika. Arvtabelite kasutamisel tuleb samuti tähele panna, et erinevalt enamikust kogumikus esindatud valdkondadest on neis kajastatud olukord nüüdseks tublisti muutunud. Teisalt sisaldab informatsioon siiski palju sellist, mis rahvastikku elutsükliiselt iseloomustades on küllalt püsiv (näiteks ametirühm) ja/või pakub teavet jätkuva majandusülemineku eelduste kohta.

Rahvastiku majandustegevuse käsitlusel väärib kõigepealt tähelepanu rahvastiku jaotus töötavaks ning mittetöötavaks: esimesena nimetatud osa määrab maksubaasi suuruse, teiseaga on seotud mitmesugune sotsiaalkulu lastetoetustest pensionini. Raplemaal moodustas töötav elanikkond käsitlusperioodi lõpul veidi üle poole kogurahvastikust (52.7 protsenti), absoluutarvuliselt oli maakonna kogutöäjõu suurus ligi 21 tuhat inimest. Koolieelikud ja õppurid koosvõetuna moodustasid raplamaalastest 30.6 protsenti ning kolmandaks arvukamaks rühmaks olid pensionärid 14.4 protsendiga. Kõigi ülejäänute — koduperenaiste, pereliikmete ülapidamisel olevate noorte ja vanurite, hooldekoduasukate jt — suhtarv piirdus kokku 2.5 protsendiga. Kogumiku arvtabelitest leiab lugeja kõigi asjaomaste rühmade vanusjaotuse, täielikku tööhõivet eesmärgistanud majanduskorralduse kajastusena väärib tähelepanu töötava rahvastiku väga kõrge osakaal: kolmekümnendates ja neljakümnendates eluaastates ulatus hõivekordaja nii meestel kui naistel kohati 95-96 protsendini.

Kuigi tollal rakendatud hõivemääratlus lasi naistööhõive taset tegelikust mõneti kõrgema paista — töölkäijate hulka olid näiteks arvatud ka pooleteise aasta pikkusel emapuhkusel olijad — seisib hõivetase võimalikule maksimumile päris lähedal. Lisaks löi töökäte krooniline puudujääk ja suhteliselt madal pension, mis vene aja lõpukümnenditel inflatsiooniga järjest vähem sammu suutis pidada, soodsa pinnase töö jätkamisele pärast ametliku tööea lõppu [Katus *et al* 1999]. Vastupidiselt Euroopas tavapärasele suundumusele näitas vanemaaliste tööhõive Eestis 1970 ja 1980 aastatel kasvutendentsi ning majandusülemineku künnisel ulatus töējätu mediaanvanus Raplamaa meestel

65.9 eluaastani ja naistel 63.8 aastani. Märkatava panuse eakate tööhõivesse andis seejuures põllumajanduslik väiketootmine ehk tollase terminoloogia järgi töö isiklikus abimajapidamises. Veneaegne hõivemääratlus jättis kõnealuse rühma tööjõu hulka lülitamata, ühtlusarvutuse käigus on see ideoloogilise tagapõhjaga eksimus aga kõrvaldatud ja andmestik rahvusvahelise standardiga kooskõlla viidud.

Raplamaa majandusstruktuuri põhilüli käsitlusperioodi lõpul oli põllumajandus. Koos metsandusega leidis põllumajanduses rakendust ligi kaks viiendikku maakonna kogutööjõust, absoluutarvuliselt üle kaheksa ja poole tuhande inimese. Eesti üldtaustal jagas Raplamaa selle näitaja poolest Viljandimaaga neljandat-viendat kohta, Põlva-, Jõgeva- ja Järvamaa järel. Suuruselt teiseks tähtsamaks majandusharuks oli maakonnas töötlev tööstus, kus rakendatud neli tuhat töötajat moodustasid 18.7 protsenti tööjõust. Teisessektori —tööstus koos energeetika ja ehitusega — osakaal maakonna majandusstruktuuris ulatus 28 protsendini. Vaid

pisut kõrgem (32.2 protsenti) oli kolmandassektori osakaal, millise näitarvu taseme poolest hoidis Raplamaa Eesti maakondade seas eelviimast kohta. Kolmandassektori harudest olid Raplamaal suurema kaaluga haridus, kaubandus ja transport, igaüks vähemalt tuhandelise töötajaskonnaga.

Teisest vaatenurgast annab rahvastiku majandustegevusest ülevaate ametikoostis, mis peegeldab tehtava töö laadi. Võrreldes tegevusalaga Raplamaa rahvastikus ilmneb ametijaotuses esmassektori mõnevõrra väiksem osakaal: otseselt põllumajanduslikel kutsealadel oli hõivatud vähem kui veerand maakonna kogutööjõust. Eriharidust nõudvatel kutsealadel oli rakendatud 17 protsenti Raplamaa kogutööjõust, erineva tasandi juhtide osakaal ulatus kuue protsendini ehk teisisõnu tuli iga juhi kohale keskeltläbi viisteist alluvat. Nagu mujalgi, ilmnis spetsialistikohtade täitumuses tugev soodisproportsioon — naiste hõivatus neis ametis ligines veerandile, ületades meeste vastavat näitarvu enam kui kahekordselt. Muidugi tuleb seejuures arvestada, et käsumajanduse oludes piirdus professionaalsus tihti üksnes kõlava ametinimetusega. Sarnaselt harukoostisele näitab ka ametijaotus tööjõu struktuuri suhteliselt vähest dünaamilisust käsitlusperioodil, mis oli Kesk- ja Ida-Euroopa riikide üldine tunnusjoon.

Sarnaselt enamikule maakondadele paistis Raplamaa linnarahvastik silma kõrgema hõivekordaja poolest, kuigi ka maarahvastiku hulgas olid töötajad mittetöötajate suhtes ülekaalus. Erisus johtus peamiselt laste ja õppurite madalamast osakaalust linnades. Üsna tüüpiliselt olid Raplamaa linnarahvastiku tegevusalade seas ülekaalus teises- ja kolmandassektori harud, mille arvele käsitlusperioodi lõpul langes vastavalt 45.1 ning 45.2 protsenti linnarahva tööhõivest. Ootuspäraselt oli haldustegevuse, tervishoiu, teeninduse, toitlustuse ja majutuse, panganduse, transpordi jms osatähtsus kõrgeim Raplas, kuhu koondusid maakondlikud funktsioonid. Maakonnakeskus oli ühtlasi ainsaks haldusüksuseks Raplamaal, kus kolmandassektoris oli hõivatud üle poole tööjõust. Kõige tööstuslikuma profiiliga paistis silma Järvakandi, kus käsitlusperioodi lõpul oli töötleva tööstuse hõive kolm viiendikku tööjõust. Huvitav on tõdeda, et Eesti omavalitsuste seas hoidis Järvakandi teisessektori osakaalu poolest Püssi järel ning Narva ees teist kohta. Tööstuslik hõivekomponent etendas tähtsat osa ka Kohilas, kuigi pea viiendik alevi töötajaskonnast oli samal ajal rakendatud põllumajanduses.

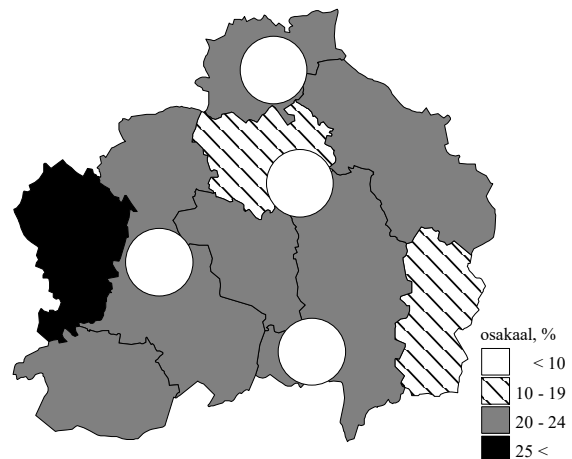
Sarnaselt Eesti maarahvastikule tervikuna oli Raplamaa valdades peamiseks tegevusalaks põllumajandus, kust sai elatist ligi kolm viiendikku tööjõust. Kõige põllumajanduskesksemateks valdadeks maakonnas olid Loodna, Märjamaa ja Raikküla, kus asjaomane suhtarv kerkis üle seitsmekümne protsendi. Vaid maakonnakeskust ümbritsevas Rapla vallas langes põllumajanduse arvele vähem kui pool hõivatute arvust (36 protsenti). Arvtabelite tõlgitsemisel tuleb muidugi tähele

panna, et osundatud näitarvud esitavad valdade rahvastiku hõivekoostist, mitte nende territooriumil paiknenud töökohtade jaotust. Taoline vahetegemine on Raplemaal küllalt oluline, sest lühikese vahemaa ja ladusa transpordiühenduse tõttu mujal, eeskätt Tallinnas ja pealinna ümbruses töökäimine oli juba tollal üsna levinud.

Üleminek turumajandusele on osundatud tööhõive proportsioone muidugi kõvasti muutnud, kuid teisalt kannab tänane hõivesituatsioon üsna ootuspäraselt kümnenditaguse lähtepositsiooni poolt määratud jooni. Küsitlusstatistika kohaselt on tööjõud maakonnas vähenenud ligikaudu veerandi võrra, kuid teiste maakondadega võrreldes on uue majandusolukorraga kohanemine Raplemaal kulgenud suhteliselt latusamini [ESA 2003]. Näiteks on rahvusvaheliselt võrreldava meetodika järgi hinnatud töötuse tase maakonnas olnud püsivalt riigikeskmisest madalam. Nagu mujalgi Eestis, on ka Raplamaa majandusstruktuuris hüppeliselt vähenenud põllumajanduse osatähtsus, mõnevõrra vähemal määral tööstuse esindatus, vastavalt läheneb kolmandassektori panus tööandjana kahele kolmandikule.

Põllumajandustöölised

Raplamaa 1989

1.10. Eluase

Rohkem kui viiekümneaastase vaheaja järel viidi 1989 aastal koos rahvaloendusega läbi ka eluasemeloendus. Kuivõrd regulaarne eluasemestatistika oli ja on jätkuvalt ametkondade vahel killustatud — ning mis hoopis tõsisem mure — rahvastikuandmetega seostamata, pakkus nimetatud loendus pärast Teist maailmasõda ühtlasi esimese inimkeskse ja süsteemse andmestiku kõnealus valdkonnas. Muidugi on taoline kitsik teabeolukord üsna raskesti ühitatav rolliga, mida korteriolud rahva elulaadi ja heaolu kujunemisel etendavad. Tedaolevalt peetakse Euroopas eluasemevajadust inimõiguste lahutamatuks osaks, mis oma konkreetsuses sõltub mõistagi rahvastiku vanus- ja leibkonnakoostisest.

Rahvastiku eluasemetingimuste käsitlust on mõistlik alustada eluasemetüübist, mis seondub nii pinna suuruse kui mugavusastmega ning seevõrra üldistab eluaseme põhilaadi. Kõrvaloleva joonise abil saab selgeks, et Raplamaa rahvastikus oli valdavaks eluasemetüübiks kujunenud korruselamu korter. Käsitlusperioodi lõpul elas kortermajas kolm viiendikku maakonna rahvastikust ehk absoluutarvult üle 23 tuhande inimese. Peremajarahvastiku osakaaluks näitas loendus ligi 36.7 protsenti ning arvult oli peremaja koduks ligi 15 tuhandele raplamaalasele. Ühiselamurahvastik, kelle hulka on arvatud nii kooliinternaatide, hooldeasutuste kui töölisühiselamute asukad, moodustas maakonna kogurahvastikust 2.8 protsenti. Allüürniku seisuses või mitte-eluruumides eluneva rahva osakaal oli Raplemaal marginaalne ning eluasemeteave puudus 1.4 protsendi rahvastiku kohta. Enamiku viimatinimetatud rühmast moodustasid ajateenijad, kuivõrd loenduseeskiri käskis kasarmumajutuse ülestähendamise asemel vastavad loendusküsimused täitmata jätta. Muuhulgas annab taolisest toimimisviisist tunnistust asjaomase rühma soovanuskoostis — üle nelja viiendiku mehed, enamik vanuses 18-21 aastat. Küllap selle tõsiasja varjamise soov oli ka põhjuseks, miks Statistikaameti loendusandmestiku ametlik töötlusprogramm ei näinud ette eluaseme kohta ühtegi vanuslõikelist tabelit.

Eesti maakondade seas sarnaneb Raplamaa rahvastiku eluasemekoostise põhiproportsioonilt kõige enam Viljandi- ja Pärnumaale. Naabermaakondadest on Harjumaal, Läänemaal ja Järvamaal korterrahvastiku suhtarv mõnevõrra kõrgem. Muidugi tuleb taolise võrdluse juures silmas pidada linnarahvastiku madalat suhtarvu, mida arvesse võttes tuleb Raplamaa eluasemepildi korterikesksust hinnata hoopis üpris kõrgeks.

Eluaseme tüübi kõrval on kogumiku arvtabelites leidnud oluliste tunnusoontena kajastamist selle suurus ja mugavusaste. Statistiliselt võib eluaseme suurust iseloomustada mitmeti, vastavust leibkonna tarvidusele kajastab kõige paremini tubade arv ühe leibkonnaliikme kohta. Sellest lähtuvalt peetakse arenenud maades soovitavaks olukorda, kus igal leibkonna liikmel on omaette (magamis)tuba, millele lisandub vähemalt üks ruum ühiseks kasutamiseks. Eluruumide ja leibkonnaliikmete arvu võrdsust peetakse talutavaks tihelolekuks, kui aga kaks või enam inimest on sunnitud tuba jagama, arvatakse eluase ülerahvastatuks. Arvudest nähtub, et Raplamaal on rahvastiku asustustihedus, sarnaselt Eestile tervikuna, euroopalikust normist üsna kaugel. Nii oli omaette tuba igale pereliikmele kasutada veidi enam kui veerandil maakonna rahvastikust (27.3 protsenti). Normaalolukorda, kus tubade arv leibkonnaliikmete arvu ületab, esines mõistagi veel harvemini. Teisisõnu elas pea kolm neljast raplamaalasest kõrge tiheloleku või koguni üleasustuse tingimustes, kus omaette tuba asendab toanurk. Elamispinda ja rahvastikku leibkondlikult seostamata jääks taoline olukord muidugi märkamata, sest tervikuna on tubade koguarv Raplamaal rahvaarvust isegi pisut suurem.

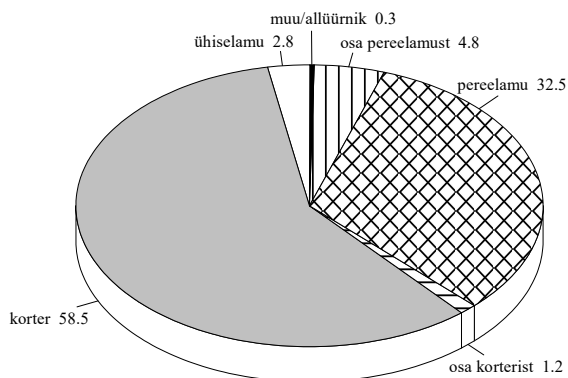
Teise eluaset iseloomustava põhitunnuse, mugavusastme kaudu mõõtes oli Raplamaa eluasemepilt mõnevõrra parem. Käsitlusperioodi lõpul oli veevärgi ja kanalisatsiooniga varustatud kaks kolmandikku maakonna rahvastikust, keskküte ja soe vesi oli olemas enam kui kahel viiendikul (42 protsenti) rahvastikust. Eesti maakondade seas hoidis Raplamaa veevarustuse näitajailt kuuendat positsiooni, Läänemaa järel ning Järvamaa ees. Keskküte ja sooja vee olemasolu poolest oli Raplamaast paremal järjel veel ka Järva- ning Lääne-Virumaa. Mõnusama elujärje kõrval tähendavad mugavused tänastes oludes muidugi ka kopsakamat arvet eluasemekulude eest, mis dotatsioonide kaotamise järel 1990 aastate alguses elanike kanda langes. Omajagu on eluasemekulude probleemi võimendanud veel omaaegse paneelhituse nigel kvaliteet ja üleliidulised standardid, mis ei arvestanud küllaldaselt kohalikku kliimat. Selle tulemusena on näiteks kütteenergia kulu veneaegsetes paneelmajades hinnatud ühe ruutmeetri kohta kuni viis korda kõrgemaks kui põhja poole jäävas Helsingis [World Bank 1993]. Kulude vähendamine eeldab suuremahulisi investeeringuid elamufondi renoveerimiseks, milleks napib paraku võimalusi nii elanikel, varahaldajatel kui omavalitsustel.

Esitatud üldnäitajate taga peitub rahvastiku elamistingimuste ehk üllatavaltki suur varieerumus, millest rahvastiku- ja eluasemestatistika lahususe tõttu on seni ettekujutus sisuliselt puudunud. Rahvastikukesksel käsitlemisel tõuseb esile eluasemetunnuste reeglipärane vanussõltuvus, mille najal viidatud erisusi on hoopis lihtsam üldistada. Eluasemetüübi puhul koondub asjaomane variatsioon peamiselt peremajas ning korteris elava rahvastiku omavahelise proportsiooni teisenemisele. Lapsi kõrvale jättes, kes eluaset täiskasvanuteta ei kasuta, on korterikeskne elamisviis kõige tüüpilisem nooremaelaste hulgas. Ühiselamuid kaasa arvates lähenes korterrahvastiku suhtarv Raplamaal kahe- ja kolmekümneaastaste seas kolmele neljandikule. Vanemate eärühmade suunas liikudes eluaseme korterikeskus järkjärgult väheneb ning eakate raplamaalaste seas moodustas pereelamurahvastik selge enamuse.

Demograafilisest vaatenurgast peegeldab osundatud vanussõltuvus kahte liiki tegurite koosmõju. Ühelt poolt teeb eluasemevajadus läbi kindlakujulise muutuse seoses põlvkonna

Rahvastiku eluasemetüüp

Raplamaa 1989

elutsükliga. Nii käib perekonna loomise ja laste sündniga kaasas tarvidus avarama elamispinna järele, laste kodust lahkudes aga ruumivajadus kahaneb ja vanemas eas muutub järjest olulisemaks eluaseme asukoht, transpordiolud ning mugavused. Teisalt sõltub eluase kohorttegurist — kui võrd vanemas eas vahetatakse elukohta suhteliselt harva, määravad pereloomise ajal valitsenud olud paljus põlvkonna eluasemetingimused hilisematel eluetappidel. Loendusandmestiku hetklõikeline iseloom ei võimalda kummagi teguri panust täpselt eritleda, kuid peremaja osakaalu tõusu jätkumine vanemates eärühmades viitab kohortteguri ülekaalule. Vanemas eas on oma maja soetamine individuaalse eluasemekarjääri väljendusena vähetõenäoline ning seevõrra väljendab pereelamurahvastiku osakaalu muutus peamiselt sõjajärgses elamuehituses toimunud järsku pööret korterikesksusele.

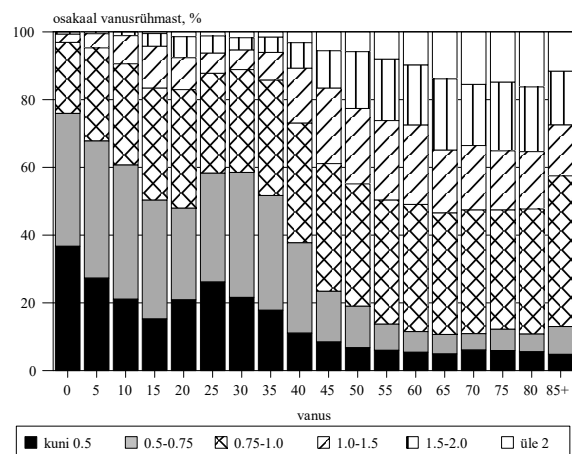
Tüübiga samalaadseid eluasemetingimuste erisusi võib kohata ka rahvastiku tiheduse ja mugavusastmes. Rahvastikutaaste seisukohalt tuleb lausa ebamõistlikuks pidada ülikõrget asustustihedust lapseperede hulgas, kellest omaette tuba igale pereliikmele jagus vähem kui kümnendikul. Ruumikitsikus hakkas märgatavalt leevenema alles neljakümnendate eluaastate lõpupoolel seoses laste järkjärgulise kodust lahkumisega ning edasi aitab elamistingimuste lahedamaks muutumisele kaasa leestumine. Viimase teguri mõjust saavad elueaerisuste tõttu osa eelkõige naised, mis kokkuvõttes ongi naisrahvastiku mõnevõrra lahedamate elutingimuste põhjuseks meestega võrreldes. Pensionieas polnud enam kui pooltel raplamaalastel enam ruumikitsikusega muret. Nagu mujalgi, vanavanurieas tihedus pisut suurenes, peegeldades eakate asumist laste/sugulaste juurde ning vähesel määral ka siirdumist hooldeasutusse. Siinkohal väärib nimetamist institutsionaliseeritud vanurrahvastiku erakordselt madal suhtarv — vanavanuritest (85+) asus hooldeasutuses vaid veidi rohkem kui üks protsent. Isegi kui Raplamaa hooldustvajavad eakad paigutati teistes maakondades paiknenud asutustesse, näitab see asjaomase teenusvaldkonna märkimisväärset alaarengut.

Eluaseme mugavusastme vanussõltuvus näitab tihedusega võrreldes vastupidist suunda — eluasememugavustega kindlustatus on kõige parem nooremates vanusrühmades ning langeb madalaimale tasemele vanurieas. Eesti üldtaustal võib kontrasti eluasememugavustega varustatuses küllalt tugevaks hinnata. Nõnda oli veevärgiga eluase ligikaudu kolmel neljandikul nooremaealistest raplamaalastest, vanurieas langes vastav näitav alla poole ühte kolmandikku. Keskküttega varustatuses oli ebavõrdus koguni viiekordne ning kõige eakamatest maakonna elanikest omas keskkütet vaid napp kolmandik. Et veevärgi puudumine ja ahjuküte nõuavad füüsiliselt raskete majapidamistöde tegemist, saab tänapäevaste eluasememugavuste puudumine enam kui tõenäoliselt iseseisva toimetuleku takistuseks, täpsemini toob kaasa hooldevajaduse nihkumise põhjendamatult varasesse ikka. Nagu eespool tõdetud, lahendus asjaolu Raplamaal eeskätt laste/sugulaste juurde asumise kaudu.

Erinevalt mitmest teisest maakonnast ei paista Raplamaal kõige korterikesksema eluasemekoostise poolest silma sugugi mitte kõige suurem linnasula ja maakonnakeskus, vaid hoopis Järvakandi. Selles vabrikuasulana kujunenud alevis piirdus pereelamurahvastiku suhtarv nappi kümnendikuga. Raplas ulatus peremaja osakaal viiendikuni, maakonnapealinnade hulgas paigutus Rapla osundatud näitavuga Pärnu ja Valga vahele. Veel kõrgem oli peremajas elava rahvastiku suhtarv Kohilas ja Märjamaal, mõlema asula vanemates eärühmades tõusis peremaja eluasemetüübina enamusse.

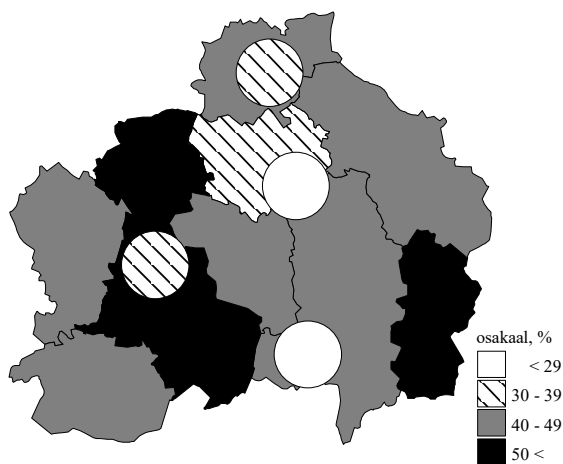
Rahvastiku tihedus, tubade arv

Raplamaa 1989

Kaasaegsete korterimugavustega varustatuse ning linliku infrastruktuuri väljaarendatuse poolest oli kõige paremal järjel maakonnakeskus, veevärki ja kanalisatsiooni omas Rapla elanikest ligi 85 protsenti ning keskkütet ja sooja vett 56 protsenti rahvastikust. Neis näitajates peegeldub ennekõike intensiivne elamuehitus just kogumiku käsitusperioodil, kuivõrd üle poole Rapla rahvastikust elas (ja elab) 1970 ja 1980 aastatel valminud hoonetes. Maakonnakeskustest oli vastav näitav kõrgem vaid Jõgeval ning Põlvas. Ülejäänud linnasulates oli infrastruktuuri väljaarendatus võrdlemisi sarnane: vee ja kanalisatsiooniga varustatuse aste liikus 70-80 protsendi vahemikus, aga keskkütet ja sooja vett omas 42-45 protsenti rahvastikust. Seejuures tuleb tähele panna, et ka Raplamaa linnarahvastikku iseloomustas suhteliselt suur kontrast nooremate ja vanemate põlvkondade eluasemetingimustes, sealhulgas mugavusastmes.

Pereelamurahvastik
Raplamaa 1989

ning lõpus Kärü vald, mis paistis aga silma rahvastiku kõige väiksema tiheduse poolest.

Kokkuvõtlikult ilmneb arvtabelitest veneaegse korteripoliitika probleemipundar, mille algpõhjus on rahvastiku eluasemevajaduse aastakümnetepikkune ignoreerimine. Konkreetsemalt on halva olukorra tekkimises süüdi panusetegemine perede tegelikku ruumivajadust eiravale väikekorteriile, kusjuures suuremate pindade ehitamist-omandamist kohati isegi administratiivselt piirati. Samuti püüti eluasemeprobleemi lahendada üksnes uusehituse varal, jättes täiesti unarusse olemasoleva elamispinna korrashoiu, rääkimata selle renoveerimisest. Tulemuseks on kahe peamise eluasemevajadust iseloomustava põhinäitaja — pinna suuruse ja mugavusastme — harukordne pöörsõltuvus. Nagu eespool selgitatud, asetab taoline süsteem lastepereid kõige kitsamatesse, vanurid aga kõige väiksema mugavusega tingimustesse. Piiratud võimaluste puhul peaks vähemalt see jaotus olema just vastupidine.

Aastakümnete jooksul ühes suunas toimunud liikumise pööramine võtab aega ning kogumikus kajastatud andmestiku valgusel jääb eluaseme inimväarsus Eestis probleemiks veel tükiks ajaks. Lähitulevikuks ennustab vanussõltuvus jätkuvat liikumist (väike)korterikeskse elamisviisi suunas, vaatamata tüüpehituse lõppemisele. Inimarengulise tähenduse ning investeringuvajaduse poolest pole rahvastiku eluase sugugi vähem oluline kui haridus, tervishoid või hoolekanne, mistõttu elamuküsimuste üle tasuks senisest rohkem ja rahvastikukeskselt aru pidada.

2. ANDMEALLIKAD JA MÄÄRATLUSED

2.1. Sündmusstatistika

2.1.1. Rahvastikusündmused

Rahvastiku sündmusstatistika tugineb isikusündmuste kõiksele ja pidevale registreerimisele sõltumata nende toimumisajast ja -kohast. Samuti on tarvilik üheselt piiritleda rahvastik, kelle isikusündmused registreeritakse. Käesoleva kogumiku puhul on käsitlusalune rahvastik määratud Raplamaa piires asuva tava/alalise elukohaga, seega territoriaalset kriteeriumi rakendades. Sündmusstatistika hõlmatus seisukohalt on tähtis just tavaelamine maakonnas, samas kui Raplamaa rahvastikuga aset leidvad sündmused ise võivad toimuda ka mujal Eestis või välismaal. Rahvastiku elukoha ja sellesama rahvastikuga asetleidvate isikusündmuste toimumispaiga mittetäielik kokkulangevus on olnud ajast aega, ja on ka tänapäeval, põhimõtteline probleem. Muuseas tuleb just siit otsida põhjust, miks ainuüksi oma territooriumil asetleidnud rahvastikusündmuste fikseerimine ei anna ühelegi omavalitsusele ega maakonnale piisavat teavet rahvastiku sündmusstatistika pidamiseks.

Eestis ulatub rahvastikusündmuste kõikse registreerimise algus tagasi rootsi aega. Aastal 1686 andis Karl XI välja Kirikuseaduse, millega muudeti kohustuslikuks sünni (tol ajal ristimise), surma (matusetalituse) ja abielu (laulatuse) kirikuraamatusse kandmine. Koos sündmuse fikseerimisega pandi kirja ka sündmuses osalenute isikuandmed. Korraldus oli uuenduslik just selles mõttes, et esmakordselt kohustati üles märkima kõik asetleidnud asjakohased sündmused, rakendades niimoodi üht peamist tänapäevase sündmusstatistika põhimõtet — kõiksust. Eelkõige selle põhimõtte kasutuselevõtmise tõttu loetakse Karl XI Kirikuseadust moodsa isikusündmuste registreerimissüsteemi nurgakiviks. Eesti oli tol ajal Rootsi krooni all, seetõttu laieneb meilegi au olla maailma vanima riigiametkorralduse emamaa. Eesti ala liitmise järel Venemaaga, kus sedalaadi tegevusest tol ajal veel hoopiski ei hoolitud, säilitas kohalik kirik isikusündmuste registreerimise, arvata ka Balti erikorra rõhutamise nimel.

Vene vägede Põhjasõja-aegne laastustöö ning 1711-1712 aasta katkulaine vähendas Eesti rahvaarvu pea kolmekordselt. Sedavõrd ulatuslik rahvastikukriis halvas ühiskonnaarengut mitmel viisil, paljudes kihelkondades katkes ka isikusündmuste registreerimine teatud ajaks. Ka on osa ülestähendatud andmeid tollaste ja hilisemate keeruliste aegade käigus kaduma läinud, kuid alates aastast 1834 on kirjapandu kogu Eesti territooriumi hõlmavana säilinud. Eesti arhiivides asub üks maailma ajaliselts ulatuslikem sündmusstatistilise allikmaterjali kogu, vanim on see näiteks kõigi Ida- ja Lõuna-Euroopa riikidega võrreldes. Alljärgnevas tabelis on esitatud praeguseni säilinud rahvastiku sündmusstatistiliste allikmaterjalide loetelu Raplamaa territooriumil asuvate (ka osaliselt) luterikihelkondade kohta, lisatud on ka samalaadne teave apostlike õigeuskoguduste kohta. Tasub tähele panna, et õigeusu kogudused ei pruukinud omada samalaadset territoriaalset ülesehitust, mistõttu nimekirja seda osa tuleb võtta tinglikuna. Nimekiri toetub Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programmi raames valminud Heldur Palli asjakohasele ülevaatele [Palli 1995].

Jättes isikusündmuste registreerimise põneva ajaloo siinkohal käsitlemata, on siiski tarvis rõhutada andmekorralduse põhimõttelist pööret 1926 aastal, mil rahvastikusündmuste registreerimiskohustus anti kirikult riigiametile [Teder 1939]. Reformi ettevalmistustöö tehti põhjalikult ning tagantjärele saab tõdeda tollase ümberkorralduse igakülgset õnnestumist. Reformi käigus loodud Perekonnaseisumet arenes andmekvaliteeti ja selle tagamiseks vajaminevat tööd väärtustavaks asutuseks. Koos tollal eeskujulikult töötava Statistikaametiga suudeti Eestis realiseerida kõik toonased rahvusvahelised rahvastikustatistilised soovitusel. Nii kujunes Eesti sündmusstatistika lühikese aja jooksul üheks täpsemaks ja üksikasjalikumaks kogu maailmas. Paradoksaalselt annab tollase andmekorralduse tugevusest tunnistust Eesti sõjaaegne (kuni 1944 aasta suveni) rahvastikustatistika, kus säilis isikusündmuste registreerimise täpsus tasemel, milleni tänane

korraldus enam kaugeltki ei küüni. Korrastatud sündmus- ja loendusstatistika oli ka sotsiaalteaduste kiire arengu tõukejõuks Eestis.

Kuigi Eesti sovetiseerimisega võeti Perekonnaseisuametilt ära osa tema endisi riigifunktsioonide (sealhulgas rändesündmuste fikseerimine ning rahvastikuregistri pidamine, millist tööd alustati vahetult enne sõda), pisenitati tema sotsiaalset kandepinda, ning sisuliselt kaotati andmekvaliteeti tagavate eeskirjade esmatähtsus, registreeriti veel 1950 aastatel rahvastikusündmusi küllalt eeskujuliku täpsusega. Võib-olla veidi liialt sirgjooneliselt üldistades, tundub Perekonnaseisuameti töö sealpeale aasta aastalt, endiste töötajate pensionilesiirdumise ja üldise sovetiseerimisega käsikäes alla käivat, kuni Vähi-Savisaare valitsuse otsuseni amet kui iseseisev riigiasutus likvideerida ning selle maakonnaarhiivid laiali jagada. Nõnda on vene aeg just sündmusstatistikat teiste andmeallikatega võrreldes eriti tugevasti räsitud. Eesti pole mitte ainult kõrvale jäänud poole sajandi pikkusest arengust teistes riikides, vaid kaotanud ka palju omaenese varasemast tasemest. Olemasoleva rahvastikustatistika madal kvaliteet, eelkõige andmete puudulik võrreldavus ajas ja ruumis on tõsiseks piduriks sotsiaalteaduste arengule [Anderson, Katus, Silver 1994; Katus, Puur, Sakkeus 1997; EKDK 2003].

RAHVASTIKUSÜNDMUSED RAPLAMAA LUTERIKIHELKONDADES

Kihelkond	Sünnid	Surmad	Abiellumised
Hageri*	1711-1778 1834-1937	1712-1778 1834-1940	1712-1778 1833-1940
Juuru	1729-1781 1808-1821 1823-1826 1834-1940	1729-1781 1799-1822 1827-1940	1729-1781 1804-1826 1834-1940
Käru*	1679-1940	1683-1710 1715-1718 1729 1737-1940	1682-1705 1706 1707-1719 1723 1728-1940
Märjamaa	1716-1796 1823-1939	1715-1793 1823-1891	1715-1791 1822-1940
Rapla	1786-1940	1786-1940	1827-1940
Vigala	1773-1786 1797-1940	1774-1803 1834-1940	1834-1940

* Raplamaa piires osa kihelkonnast

Võttes teadmiseks andmekorralduse Eesti oludes tähtsat rolli mänginud kujunemislool, pidas käesoleva kogumiku poolt käsitletava ajavahemiku 1965-1990 jooksul arvestust sünni-, surma-, abielu- ja lahutusjuhtude üle Perekonnaseisuamet. Kehtinud korra kohaselt lasus sünni- ja surmajahu informeerimiskohustus isikul, Perekonnaseisuamet täitis asjaomase juriidilise toiminguga kõrval ka vastava registreerimislehe. Abiellumine ja lahutus registreeriti Perekonnaseisuametis, kus täideti ühtlasi registreerimisleht. Kõigi lehtede teine eksemplar saadeti Statistikaametisse, kelle kohustus oli

info Moskva ettekirjutuste järgi kodeerida ja hilisemal ajal ka sisestada ning seejärel tabuleerida (kohaliku tabuleerimismasinaga, 1965-1980) või tabuleerimiseks Moskvasse saata (1981-1990). Nende toimingute järel tagastati registreerimislehed Perekonnaseisuametile, kes säilitas need eeskujulikult korrastatuna ameti keskarhiivis Toompeal.

RAHVASTIKUSÜNDMUSED RAPLAMAA APOSTLIKU ÕIGEUSU KOGUDUSTES

Kihelkond	Sünnid	Surmad	Abiellumised
Juuru	1887-1926	1887-1926	1887-1926
Lelle	1851-1940	1851-1940	1851-1940
Märjamaa	1716-1796 1823-1939	1715-1793 1823-1891	1715-1791 1822-1940
Velise	1884-1940	1884-1940	1884-1940

Erandina registreeris elukohavahetusi, täpsemini väljastas sissekirjutuseks nimetatavat lubatähte elada kindlaksmääratud aadressil, Siseministeeriumi alluvuses tegutsenud passilaud. Sissekirjutuse vormistamisega paralleelselt täideti ka asjakohane registreerimisleht, mis fikseeris sissekirjutusloa andmise nii elukohavahetuse tegelikust toimumisest kui selle toimumisajast sõltumata. Et peale muude eeltingimuste oli sissekirjutuseks nõutav ka eelmisest elukohast väljakirjutus, tegeles passilaud samuti väljakirjutuse vormistamisega, teisisõnu elukohast lahkumise fikseerimisega. Kuigi vormiliselt sarnane, oli viimatinimetatud toiming sissekirjutusest üsna erinev, sest ei nõudnud seaduste ja ametnike meelevaolda kuulunud lubatähe taotlemist. Ometi polnud ka väljakirjutustoimingul otsest sõltuvust tegeliku elukohavahetusega. Statistilisest seisukohast oli väljakirjutuse registreerimislehe vorm ja täitmisjuhised praktiliselt identne sissekirjutuslehega. Isikutunnuste osas oli nii sisse- kui väljakirjutuse registreerimisleht ebatäiuslik, samuti on kummagi andmetäpsus Perekonnaseisuameti registreerimislehtedega võrreldes märkimisväärselt madalam.

Elukohavahetuse registreerimislehed saadeti Statistikaametisse, kus järgnesid teiste rahvastikusündmuste arvestamisega sarnased protseduurid. Arhiveerimiskohustusega ei koormanud ennast ükski ametiasutus ja lehed visati peale kasutamist Statistikaameti poolt ära. Erandina taotles osa aastate sisse- ja väljakirjutuslehed endale professor Ann Marksoo initsiatiivil Tartu Ülikooli geograafia kateeder, kus neid täiendavalt töödeldi. Peamiselt käsitsi aset leidnud töötlus on tüütu tööna meeles mitmel tolaaegsel tudengil, aga Statistikaameti arvutikandjal oleva andmefaili samaotstarbeline kasutamine ei tulnud aga kõne alla ei tollal ega hiljemgi, sest sisestatud info kustutati lintide korduvkasutuse eesmärgil (andmefailid on säilinud alles 1986 aastast). Prof. Marksoo ütluse järgi on säilinud elukohavahetuse registreerimislehed 1980, 1981, 1986, 1987 ja osaliselt 1988 aastast. Alles on ka käsitusperioodi kahe viimase aasta 1989-1990 lehed.

Alljärgnevalt on selgitatud käesolevas kogumikus kasutatud näitarve, mille abil üksikisikute kaupa ülestähendatud sündmusjärgne informatsioon on integreeritud rahvastiku protsessi- ja seisundinäitajateks. Ülevaade definitsioonidest pole muidugi kõikehõlmav, eelkõige on rõhk asetatud veneaegse statistika erijoontele ja nendele määratlustele, mis käsitletava ajavahemiku 1965-1990 jooksul teisenedes on andmevõrreldavuse seisukohalt olulise tähendusega. Käsitlus liigub esmasnäitajatelt teises- ja integreeritud näitajate suunas, mis üksikasjades ei pruugi kokku langeda näitarvude esitusjärjekorraga kogumiku arvtabelites.

Sündide, täpsemalt elussündide arvestus 1965-1990 toetub sünniakti nime kandvale dokumendile, mis on koostatud iga sünnijuhtumi kohta vanema(te) poolt Perekonnaseisuametile

esitatud (osalt dokumentidelt pärineva) teabe ja sünditusmajast antud sünditõendi alusel. Eestis kehtinud NLiidu Tervishoiuministeeriumi määratluse kohaselt on sünnina arvestatud sellise lapse ilmaletulek, kelle sünnikaal oli vähemalt 1000 grammi, pikkus 35 cm ning ema raseduskestus vähemalt 28 nädalat. Väiksema sünnikaalu või lühema raseduskestusega emahust väljunud loode registreeriti sünnijuhuna üksnes siis, kui ta elas seitsme päeva vanuseks, vastupidisel juhul aga iseenesliku abortina. Maailma Tervishoiuorganisatsiooni määratlus, mis arvestab sünnina loodet alates sünnikaalust 500 grammi, rakendati Eestis 1. jaanuarist 1992. Niisiis on definitsiooni erinevuse tõttu elussündide arv tegelikuga võrreldes pisut alahinnatud, kuid kogu käsitletava ajavahemiku jooksul siiski ajas võrreldav. Sünniaktis on lapse sünnikohana märgitud ema alaline elukoht, viimase puudumisel aga sünni registreerimisjärgne haldusüksus. Sama põhimõtte kohaselt on arvestatud ka sünde, mille on registreerinud Eestis alaliselt mitte-elavad vanemad. Kuigi sündide arvestus toimus erinevalt loenduselt juriidilise (sissekirjutusjärgse) elukoha järgi, võib sünniandmeid ning alalise rahvastiku loendusandmeid lugeda üksteise suhtes piisava täpsusega vastavuses olevaiks. Ajamääratluse mõttes on sünniandmed töödeldud lapse sünnikuupäevast, mitte sünni registreerimisajast lähtudes. Erandina on registreerimisaja järgi arvestatud neid sünde, millest Perekonnaseisumetile on teatatud sünniaastale järgneva aasta teises kvartalis või hiljem.

Sünnijuhtude hulgas on eraldi välja toodud *surnultsünnid*, mille arvestus tugineb samuti sünniaktile. Lapse ilmaletulek surnuna on niisugusel juhul märgitud omaette tunnusena. Surnultsünninuks on arvatud selline laps, kellel vahetult peale emahust väljumist puudusid elumärgid: puudus hingamine, südamelöögid ja spontaansed liigutused; omaaegse praktika kohaselt on nimetatud kolmest elutunnusest käsitletud peamisena hingamist. Sünnidefinitsiooni eripära tõttu on osa surnultsünnide registreeritud iseenesliku abortina, millekohane selgitus on esitatud allpool, imikusurma käsitlemisel. Surnultsünnide osakaal sünnijuhtude koguarvus on olnud nii Eestis tervikuna kui ka Raplamaal 1965-1990 suhteliselt väike, mistõttu käibinud sünnidefinitsiooni mõju pole eksitav.

Surmajuhtude arvestus 1965-1990 toetub surmaaktile, mille täitis Perekonnaseisumet iga üksikjuhtumi kohta meditsiinilise surmatõendi ja surnu dokumentide (pass) ja/või ligimeste poolt antud ütluste alusel. Meditsiinilise surmatõendi koostas reeglina arst, kuid maa-asulates oli dokumendi täitmisõigus ka velskril. Valdava osa surmajuhtude kohta jõudis teave Perekonnaseisumetisse mõne päeva jooksul pärast sündmuse toimumist, sest ameti pädevuses oli ka matusetalituse korraldamiseks nõutava tõendi väljastamine.

Surmaandmete territoriaalne arvestus on käsitletava ajavahemiku jooksul toimunud surnu alalise elukoha alusel, viimase puudumisel surmajärgse haldusüksuse järgi. Sarnaselt sündidega hõlmab ka surmajuhtude registreerimine piisava täpsusega loendusjärgset alalist rahvastikku, kuigi sündmus- ja loendusstatistikas rakendatud elukoha määratlused erinevad teineteisest. Ajalises mõttes on surmaandmete töötlusaluseks surma kuupäev, mitte surma registreerimise aeg. Erandina on registreerimisaja või oletatava surmaaja järgi arvestatud juhte, mille kohta surmaakt on koostatud sündmuse toimumisajast oluliselt hiljem, tavaliselt juurdlusandmetele ja/või lahkamistulemustele toetudes.

Surmajuhtude hulgas on eraldi arvestatud *imikusurmajuhte* nende erilise tähenduse tõttu ühiskonna sotsiaalse arengu indikaatorina. Imikusurmana on registreeritud elussünninud lapse surmajuht tema esimese eluaasta jooksul, mil suremus on teatavasti tunduvalt kõrgem hilisema lapseeaga võrreldes. Ka imikusurmajuhtude arvestus 1965-1990 tugineb Perekonnaseisumeti poolt koostatud surmaaktile, mis standardse dokumendiga võrreldes sisaldab teavet ka täiendavate surmaasjaolude ja lapse ema kohta.

Kõnealuse ajavahemiku imikusuremusandmete kasutamisel tuleb silmas pidada omaaegselt sünnidefinitsioonist johtuvat mõju. Jättis ju NLiidu Tervishoiuministeeriumi sünnimääratluse rakendamine registreerimata just kõrgeima suremusriskiga (alakaalulise ja enneaegse) vastsünninu juhul, kui ta esimese elunädala jooksul suri. Loogilist rada edasi minnes jäi sünnijuhuna registreerimata laps muidugi välja ka suremusstatistikast. Kui tollane definitsioon alandas sündide arvu ebaolulisel määral, siis mõju imikusurmajuhtude arvule oli paraku tuntav. Sünnidefinitsiooni

mõju imikusuremusnäitajatele on analüüsitud Eesti 1992-1993 andmestikule tuginevalt [EKDK 1994b]. Väärib rõhutamist, et rahvusvahelise võrdluse keerukuse taustal on Raplamaa imikusuremusandmed ajatrendina siiski võrreldavad, kuivõrd sündidefinitioon oli ühesugune kogu käsitletava ajavahemiku jooksul.

Abiellumiste arvestus 1965-1990 toetub abieluaktile, milline dokument täideti Perekonnaseisuameti poolt üheaegselt sõlmitud abielu juriidilise fikseerimisega. Seadus nõudis abiellumise vormistamiseks kindlate tingimuste täitmist, mistõttu pruut ja peigmees olid kohustatud koos avaldusega esitama ka asjakohased andmed oma isiku kohta, mida kasutati abieluakti koostamisel. Iga abiellumise kohta täideti üks akt, st rahvastikusündmuseks on olnud abiellumine, kuigi selles osalevaid isikuid on ikka kaks. Niisiis on abiellunute arv kaks korda suurem abiellumiste arvust, samuti on Eesti oludes täpselt võrdne abiellumiste soostruktuur. Eespool käsitletud sünni- ja surmajuhuga võrreldes on abiellumisel veel seegi erisus, et üks ja seesama isik saab abielluda mitu korda. Nii esmas- kui korduvabiellumise puhul on abieluakti vormistus allunud ühelaadsele protseduurile.

Abiellumine on ainuke rahvastikusündmus, mida kogu käsitusala ajavahemiku jooksul on kõikselt ja vahetult registreerinud Perekonnaseisuaamet, mistõttu andmestik juriidiliselt sõlmitud abielude kohta on eriti täpne. Hoopis iseasi on muidugi abiellumise kui rahvastikusündmuse tähendus ühiskonnas. Veel paarsada aastat tagasi hõlmas abiellumisjuhtude ametlik (tollal siis kiriklik) registreerimine praktiliselt kõiki uusloodud perekondi, andes niimoodi igati soliidse aluse peremoodustusprotsessi käsitlemiseks. Aegamisi hakkas vormistatud abielu sellist ainupositiooni kaotama, milline suundumus 30-40 aastat tagasi süvenes juba arvestatavaks. Eesti rahvastik säilitas teatavasti ka vene ajal oma peremoodustusprotsessi nn baltoskandia mudeli, kus juriidilise abielu tähendus vähenes eriti ulatuslikult. Nõnda pole ainuüksi abiellumisstatistika põhjal võimalik Eesti rahvastiku perearengu kohta järeldusi teha, hoopis ebapiisav, kui mitte kasutu, on see esmaskooselu käsitlemisel.

Tähelepanelik tuleb olla regionaalse abiellumusstatistika, niisiis Raplamaad tervikuna ja eriti maakonnasiseseid piirkondi iseloomustava teabe kasutamisel. Ühe abiellumisjuhu registreerimisega koguti teave kahe inimese kohta, kelle alaline elukoht võib olla erinev. Kogumikus hõlmatud ajavahemiku 1965-1990 vältel on abieluaktidele toetuva abiellumusstatistika tegemisel valitsenud küll ühesugused nõuded, kuid seni pole ühtegi analüüsi selle kohta, mil määral reegleid järgiti ja mil määral need mõjutasid piirkondlikku abiellumusstatistikat. Abiellujate kokkulangeva aadressi, samuti ühe ja sama haldusüksuse piires elavate abiellujate puhul on abiellumine arvestatud pruudi-peiu elukoha järgi. Eri haldusüksustest pärit abiellujatel on aga aluseks abielu registreerimise paik. Viimase suhtes polnud abiellujad päris vabad: reeglite kohaselt pidi selleks valitama ühe abielluja elukohajärgne perekonnaseisuaamet, mis kaudselt tähendas abiellumise arvestust ühe, enesemääratluse kaudu fikseeritud abikaasa elukoha järgi. Erandi moodustasid kinnipidamiskohtades viibivate isikute abiellumised, mis registreeriti kinnipidamispaiga asukoha järgi.

Vastandina probleemsele toimumiskoha arvestusele on abiellumise ajamääratlus täpne. Langeb ju abiellumise kui juriidilise sündmuse toimumis- ja registreerimisaeg õnnelikult kokku. Nõnda pole karta sedalaadi vastuolusid, mis surma- ning veel enam sünnijuhtude puhul on vene ajal ja kahetsusväärsest hiljemgi küllalt tüüpilised, eriti statistiliste andmete kuulõikelisel esitusel.

Lahutuste või pikemalt abielulahutuste arvestus 1965-1990 toetub lahusaktile, mis samuti nagu abieluaktki täideti Perekonnaseisuametis üheaegselt lahusakti juriidilise vormistamisega. Lahutuseks pole läbi aegade piisanud ainuüksi abielupoolte soovist, mistõttu lahutusstatistika on alati olnud suuremal või vähemal määral sõltuv seadusandlusest ja sisaldab seetõttu tegelike protsesside väärepeegeldusohu. Kogumikus käsitletava ajavahemiku algusse langevad kaks tähtsat (NLiidu Ülemnõukogu Presiidiumi määrus, 10. detsember 1965 ja uus Perekonnaseadus, 1. oktoober 1968) ja mitmed neist tulenevad õigusaktid, mis vähendasid lahusakti registreerimiseks esitatavaid nõudeid ja lihtsustasid protseduuri. Seetõttu on 1960 aastate teisel poolel lahutusi registreeritud hoopis rohkem kui varasematel kümnenditel, kuid asjakohane võrdlusprobleem jääb põhiosas siiski kogumiku ajaraamidest välja.

Eesti lahtusstatistikale on märkimisväärselt suurt mõju avaldanud omaladne kord, mis lahtuse juriidilise vormistamise ajaliselt kahestas. Kohtu poolt tehtud otsus abielu lahutada jõustus siis, kui endised abikaasad registreerisid otsuse Perekonnaseisuametis. Sellekohast sundust praktikas aga polnud, kui isik ei kavatsenud uuesti abielluda, muuta (ennistada) oma nime või muul põhjusel pöörduda ameti poole. Nõnda on märgatav osa lahtusi Perekonnaseisuametis registreeritud hilinemisega, pealegi ei sooritanud endised abielupooled toimingut üheaegselt. Samuti on küllaltki suur osa, eriti kesk- ja vanemaealisi naisi oma lahtuse hoopis registreerimata jätnud. Niisiis vormistati sündmusstatistika aluseks olev lahtusakt ajahetkel, mil esimene abielupooltest pöördus kohtuotsuse järel Perekonnaseisuameti poole, kusjuures lahtuse toimumiskohana registreeriti pöörduja alaline elukoht.

Statistika vaatenurgast on hoopis mõistlikumalt arvestatud neid lahtusi, mille registreeris kohtuväliselt vahetult Perekonnaseisuamet, sest neis langesid kõik tarvilikud juriidilised toimingud ajaliselt kokku ja üheaegselt on fikseeritud ka andmed lahutajate kohta. Perekonnaseisuamet sai õiguse lahtusi registreerida eelnimetatud seadusandlike aktidega ainult lastetute abielude puhul, kui mõlemad abielupooled esitasid ühisavalduse koos varalistest pretensioonidest loobumise äramärkimisega. Neid tingimusi täitvaid lahtusi on olnud muidugi tuntav vähemus lahtuste üldarvust, kuid siiski arvestataval määral nõrgestamaks niigi õnnetu lahtusstatistika metodoloogilist alust. Kokkuvõttes on kahte inimest puudutav lahtus registreeritud rahvastikusündmusena sageli vaid ühe osapoole kaudu ja erinevalt abiellumisest pole seda sündmust võimalik isikujärgselt analüüsida. Eelpool käsitletud abieluandmestikuga võrreldes on territoriaalne lahtusstatistika samal põhjusel ning samaladsete, kuid tugevamalt toimivate asjaolude mõjul veelgi ebamäärasem. Samuti ühendab lahtust abiellumisega ka sündmuse kordumisvõimalus nagu ka esmas- kui korduslahutuse registreerimise ühelaadne protseduur.

Rändejuhtude arvestusaluseks ajavahemikul 1965-1990 oli kaks dokumenti: sisse- ja väljakirjutusleht, millest kumbki kajastas vastavasisulist juriidilist toimingut. Sissekirjutuseks kutsutud lubatähe saamiseks olid kehtestatud n-õ seaduslikud piirangud, millele kohati lisandus ametnike omavoli. Nii näiteks oli sissekirjutuse saamiseks nõutud nn korteriorderi olemasolu, "vaba" elamispind mitte alla üheksa ruutmeetri inimese kohta (kuus ruutmeetrit lähisugulase asumisel asjaomasel elamispinnal), maja mittekuulumine avariiohtlike või perspektiivsele lammutamisele minevate hoonete nimekirja jms. Suuremates linnades kehtisid täiendavad, n-õ ülelinnalised piirangud, samuti teostas Siseministeerium sissekirjutuse andmise või sellest keeldumise kaudu nii omaenda ametkonna kui partei ning teiste ideoloogiaasutuste poliitikat. Veel kehtisid sissekirjutuse erireeglid sõjaväelaste, erusõjaväelaste, liiduettevõtetesse töölesuunatute, noorspetsialistide jt tarvis, mis üldjuhul andsid neile tavakodanike arvel teatud eelised. Kogu selle sasipuntra juures on arusaadav, et osa inimesi ei saanudki lubatäheks vajalike tingimuste puudumisel sissekirjutust soovitud paigas või loobusid seda taotlemast. Osal niisugustest juhtudest jäi ära ka plaanitud elukohavahetus, teisel osal leidis see siiski aset. Oli ju käsitletud ajavahemikul praktikas karistatav küll sissekirjutuse puudumine, enam mitte aga tegelik elamine sissekirjutusest erineval aadressil. Igal juhul tuleb tähele panna, et kõik juriidilise vormistusega tegelikud elukohavahetused on rändestatistikas kajastamata.

Sõjajärgsest rahvastikuarvestusest, sealhulgas rändestatistikast on tervikuna kõrvale jäetud Eesti piires asunud sõjaväeterritooriumidel toimunu. Tollase korra kohaselt vormistati tsiviilhaldusalalt armeehaldusalasse (ka kinnipidamiskohta) suundunud isikule väljakirjutus, kus sihtkoha märke puudus. Sellest n-õ mustast august väljumisel vormistati omakorda sissekirjutus, kus puudus lähtekoht. Sedalaadi elukohavahetusi, mis on eri viisil ka registreeritud, tunti erirände nime all ja arvestati tavaliselt tsiviilrändest eraldi. Kõik liikumised mustas august endas, seega siis sõjaväeterritooriumide ja kinnipidamiskohtade vahel Sahhalinist Saaremaani, pole aga rändestatistikaga hõlmatud.

Rändestatistika seisukohast poleks sedalaadi korraldusel veel häda midagi, kui puudunuks erandid. Üheks selliseks erandolukorraks kippus kujunema sõjaväelase (ohvitseri ja üleajateeni) ning tema pereliikmete sissekirjutus armeehaldusalalt tsiviilalale. Selle vormistus toimus vahel

samalaadselt ajateenistusest vabanenute sissekirjutuse vormistamisega, kuid võis jääda statistiliselt hoopis arvestamata. Mistahes linnas/vallas paiknenud sõjaväeterritooriumilt sama üksuse piires korteri saanud ohvitseriperele võidi sissekirjutuslehed täitmata jätta sel põhjusel, et elukohavahetus ju formaalselt ei ületanud linna administratiivpiiri. Muidugi jäi seejuures tähele panemata, et sõjaväeterritooriumile saabumisel, st kusagilt mujalt Eestisse saabumisel, ei täidetud ohvitseripere kohta mingeid rändearvestusdokumente. Sama olukord kehtis ka omalaadse seltskonna, nn sõjaväega sideme kaotanute suhtes, kellele tuli armeehaldusalalt minemaajamise järel elamispiind anda tsiviilvõimul. Kokkuvõttes tuleb tähele panna, et armee- ja tsiviilhaldusterritooriumi vahelistest tegelikest elukohavahetustest jäi osa asjakohaselt vormistamata ning rändestatistikas kajastamata.

Ka sisse- ja väljakirjutusega hõlmatud elukohavahetustest on rändestatistikas arvestamist leidnud vaid üks osa, teine osa jäeti kõrvale tol ajal kehtinud rändejuhu ruumilise definitsiooni või segase ajamääratluse tõttu. Ruumilisest seisukohast kuulusid arvestamisele ainult need rändejuhud, mis toimusid üle maakonna või linna/alevi halduspiiri. Lisaks haldusüksuse siserände jäeti kõrvale ka märkimisväärne osa maahaldusüksuste vahelisest rändest. Teadaolevalt ei arvestatud NLiidus maarahvastiku rändejuhete kuni 1956 aastani üldse. Eesti oli esimene piirkond, kus nimetatud ajast hakati pidama arvestust maarahvastiku rände selle osa kohta, mis mõjutas linnarahvastikku või väljus ühe maakonna piirest. Ülejäänud maarahvastiku rändejuhete statistika ei hõlmanud. Niisiis, Raplamaa rändearvestuses ajavahemikul 1965-1990 kajastub süstemaatiline maarahvastiku rändejuhete alaarvestus. Administratiivpiiride teisenemise korral tähendab see ühtlasi ka mittevõrreldavust ajas.

Ka rändejuhu ajaline määratlus koos alalise/ajutise staatusega põhjustas segadust, jättes veel ühe osa juriidiliselt vormistatud sündmustest statistiliselt arvestamata. Ühelt poolt nõudis kehtinud kord sissekirjutamist kolme (maa-asulas seitsme) päeva jooksul sõltumata sellest, kas elukohavahetus oli ajutist või alalist laadi. Sellest kogumist ei arvestatud rändestatistikas neid elukohavahetusi, mille kestus oli alla poolteise kuu või leidis aset puhkuse ja ravi (haiglas ja sanatooriumis viibimise aeg) eesmärgil. Teisalt polnud ajutise elukohavahetuse puhul nõuet vormistada väljakirjutust, kuigi sissekirjutus uues elukohas tuli registreerida. Kuivõrd ajutiseks loeti näiteks kõik õpingutega seotud elukohamuutused olenemata õpiaja pikkusest, siis jäid rändearvestusest välja ka viis ja enamgi aastat kestnud elukohavahetused. Kogu selle segaduse väljendusena ei lange Eesti siserände sisse- ja väljakirjutuste arv hoopiski mitte kokku. Veel on tarvis tähele panna, et rändearvestuses rakendatud alalise ja ajutise elukohavahetaja mõiste ei lange kokku vastava loendusjärgse rahvastikuosaga. Viimases arvestati alalise rahvastiku hulka teatavasti kõik antud territooriumil enam kui kuus kuud viibinud isikud.

Kirjeldatud kokku võttes tuleb tõdeda, et kogumikku lülitatud Raplamaa rändeandmed sisaldavad suuremal või vähemal määral kõiki andmetäpsust nõrgestavaid asjaolusid. Ühelt poolt on tegemist süsteemse sisse- ja väljarände alaarvestusega, teisalt ei lähe ka olemasolevad arvud omavahel kokku. Käsitletava ajavahemiku rändestatistika omaaegsed tabulatsioonid Raplamaa kohta on nii pinnapealsed, et andmekvaliteedi hinnangut pole võimalik anda, küll laseb sõjaväeterritooriumide suhteline vähesus maakonnas oletada vähemalt selle teguri poolt põhjustatud vea tagasihoidlikumat tähendust. 1988 aastast otsustas Eesti Statistikaamet rändearvestust pidada vaid sissekirjutuse alusel, hinnates ka väljarännet sissekirjutuslehe kaudu. Paraku pole analüüsitud selle olulise meetodikamuutuse mõju rändestatistikale, kuid eeldatavasti tekitab see teatud mittevõrreldavuse kogumiku kolme viimase aasta rändearvude osas. Niisugused Eesti oludesse mittesobivad rändearvestuse põhimõtted, mis toetusid elukaugele juristikale ning eirasid sündmusstatistika kõiksuse põhimõtet, säilisid käsitletava perioodi lõpuni, et paar aastat hiljem nn rahvastikuregistri eestvõttel teiseneda kilplaslikuks süsteemiks. Nõnda on käsitletava ajavahemiku rändeandmestik kogu kirjeldatud probleemsele vaatamata ometi hulga täpsem nüüdis-Eesti rändestatistikast.

2.1.2. Iive ja rahvaarv

Piisavalt suurearvulise rahvastikukogumi puhul koonduvad üksikud rahvastikusündmused stohhastilise protsessi tunnuseid omavasse voogu, mis kujundab rahvastikuseisundi. Iseenesest on rahvastikuseisundi teisenemine pidev protsess, kuid tavaliselt fikseeritakse muutus kokkulepitud ajamomendiks ning kindla ajasammuga. Rahvusvahelises võrdluses on enim kasutatud kalendriaastasammu, mis fikseerib rahvastikuseisundi aasta alguses (1. jaanuar) või keskpäigas (1. juuli). Eesti rahvastikustatistika on sõjaeelsesesse aega tagasiulatavalt kohanenud esmanimetatud andmeesitusega, mida tavapärasesena on rakendatud ka käesolevas kogumikus.

Suurimat integraalset tähendust omavad üksteise suhtes vastandliku toimega n -õ paarsed põhirahvastikusündmused, sünni- ja surmajuhud ning sisse- ja väljaränne. Sündide ja surmade arvu vahena leitakse *loomulik iive* ning sisse- ja väljarännete arvu vahena *rändeiive*. Mõlema sündmuspaari rahvastikuseisundit teisendav toime on üldine, teisisõnu hõlmab see rahvastikukoostist kõigi tunnuste lõikes. Reeglina muutub ka rahvaarv, vaid vastandsündmuste täieliku kokkulangevuse korral püsib see üldnäitaja stabiilsena. Loomuliku ja rändeiibe tervikmõju väljatoomiseks rahvaarvule esitatakse sageli ka protsesse summeeriv *koguiive*.

Iive erineb rahvastikusündmusest eelkõige selle poolest, et tegemist pole esmasprotsessiga, mistõttu erinevalt sünni- ja surmajuhust ning sisse- ja väljarändest võib see peale positiivse väärtuse omandada ka negatiivse. Samuti tuleb iibenäitajate kaudu kõige lihtsamal vormis esile rahvastikustatistika sisemise konsistentsuse olulisus: näiteks võib rahvastiku koguiive ja sealt tulenevalt rahvaarv osutada ebatäpsuseks ka siis, kui surma-, sünni- ja väljarändejuhud on äärmise täpsusega registreeritud. Just sedalaadi olukorra tõttu, jättes küll kõrvale viite äärmise täpsuse kohta mistahes rahvastikusündmuste fikseerimisel, kaldub nüüdis-Eesti rahvaarvu veamäär koguni viie protsendini, so ligikaudu XVII sajandi olukorda iseloomustanud tasemeni.

Kitsamas, kuid valdavalt levinud tähenduses käsitletakse loomulikku ja rändeiivet (ning nende summamana koguiivet) rahvaarvu *muutuskomponentidena*. Nimelt saab loendusjärgsele rahvaarvule iibe lisamisel leida *arvestusliku rahvaarvu* mistahes ajahetke kohta. Selle äärmiselt lihtsa tehte puhul tuleb siiski ette sagedasi ebatäpsusi ja koguni vigu. Esiteks on oluline tähele panna, et iibearvestusega hõlmatud ajaperioodi algus langeks täpselt kokku loendusmomentidega. Enamasti pole see nii, sest rahvaloenduse kriitiline moment ei ole sätitud 1. jaanuarile, sündmusstatistilised kokkuvõtted hõlmavad aga tavapäraselt just kalendriaastat. Probleemist ülesaamiseks on kujunenud tavaks arvutada pigem loendusjärgne rahvaarv 1. jaanuari seisule kui sündmusstatistilised absoluutarvud loenduse poolt määratud ajavahemikule. Kui loenduse läbiviimisaeg on lähedal 1. jaanuarile (või 1. juulile toda standardit eelistava andmekorralduse puhul) ja iibenäitajad pole silmatorkavalt positiivsed või negatiivsed, võib loendusjärgset rahvaarvu kasutada ilma korrigeerimata. Nõnda on isegi soovitatav toimida, kui sellest johtuv mõneinimeseline vahe rahvaarvus jääb hinnanguliselt suurusjärgu võrra iibeveast väiksemaks, sest sedaviisi on välditud erineva rahvaarvu kasutamine loendus- ja sündmusstatistikas. Raplamaa arvestusliku rahvaarvu leidmisel ja käesolevas kogumikus esitamisel ongi just niimoodi toimitud.

Teiseks on arvestusliku rahvaarvu leidmisel tarvis huvi tunda, missuguse rahvastiku kohta nimelt isikusündmusi registreeritakse. See teadmine on vajalik, et võtta loendusandmestikust just sama definitsiooniga võimalikult paremas kooskõlas olev rahvaarv. Eelpool on selgitatud, et kogumikus hõlmatud ajavahemikul 1965-1990 on rahvastikusündmused (väheste eranditega) registreeritud antud piirkonna alalise rahvastiku kohta. Siiski tuleb tähele panna, et loendusjärgne alaline rahvastik pole päris sama mõiste: loendusel fikseeriti tegelik alaline rahvastik, rahvastikustatistika aga lähtub juriidilisest alalisest rahvastikust. Eesti oludes tuleb arvestusliku rahvaarvu leidmisel selle mittevastavusega paraku leppida.

Hoopis tõsisema vea arvestusliku rahvaarvu leidmisel tekitab alalise rahvastiku asemel mõne teise määratluse järgi fikseeritud loendusjärgse rahvaarvu kasutamine. Pikka aega, kuni 1979 aasta loenduseni, oligi NLiidu rahvastikustatistikas nimetatud rollis kasutusel kohalolev ehk faktiline rahvastik. Seetõttu tuleb ülimalt ettevaatusega suhtuda tolleaegsetesse loendusvahemike rahvaarvudesse, eriti nende kooskasutamisel andmetega hilisema perioodi kohta, kui üldiseks

arvutusaluseliseks oli juba võetud alaline rahvastik. Mõistetavalt laieneb ebakonsistentsus rahvaarvu kaudu mistahes demograafilistele suhtnäitajatele, seetõttu võib ebakorrektnel rahvaarv osutada heaks teenäitajaks teiste vigaste andmete avastamisel. Eesti statistikalväljaannetes on ette tulnud kohaloleva rahvastiku kasutamist arvestusalusena isegi pärast sellekohase praktikal ametlikku kõrvaleheitmist. Käesoleva kogumiku sündmusstatistikal toetub kogu hõlmatud perioodi ulatuses ühtsel loendusjärgsele alalisele rahvastikule.

Rahvastikusündmuste ebatäpsest registreerimisest, loendus- ja sündmusstatistikal ebakonsistentsusest ja teistest samalaadsetest vigadest tingituna on vastavalt moonutatud ka iibenäitajad. Iibe ebatäpsus kandub omakorda kumulatiivselt arvestuslikku rahvaarvu, viimasest loendusaastast ajas edasi liikudes. Seetõttu ei lange uue loendusaasta arvestuslik ja loendusjärgne rahvaarv praktiliselt kunagi omavahel kokku. Peale loenduse toimumist ja selle kvaliteedihinnangule toetuvat korrektuuri on tavapraktikal juurdunud n-õ loendusvahemiku tagasiarvutused, mille käigus rahvaarvu akumulierenud viga silutakse, kaasates võimalikult palju asjakohast loendus- ja sündmusstatistikal informatsiooni.

Käesolevas kogumikus on esitatud Raplamaa korrigeeritud rahvaarvud 1965-1989, vaid 1990 aasta rahvaarv kuulub täpsustamisele. Eraldi on välja toodud *rahvaarvu korrigeerimismuutus*, mis omandab teatud mõttes rahvaarvu muutuskomponendi tähenduse. Oma olemuselt väljendab see näitav rahvastikuarvestuse summaarviga: täiesti laitmatu rahvastikustatistikal korral võrduks ju korrigeerimismuutus nulliga. Ühtlasi rõhutab see küllalt arusaadaval kujul ilmselget tarvidust loendus- ja sündmusstatistikal kooskõla järele. Raplamaal on peamiselt rändearvestusvigade tõttu korrigeerimismuutuse suurusjärk tähelepanuväärne, kahjuks kõrvutatav teiste muutuskomponentide mõjuga rahvaarvule. Praktilisest vaatenurgast on üldistava käsitluse korral mõistlik korrigeerimismuutus pigem liita rändeiibe kui tema mõju arvestamata jätta.

Rapla maakonna (eraldi ka linna- ja maarahvastiku) rahvaarvud on kahe loendusvahemiku 1970-1979 ja 1979-1989 kohta arvatud soovanuskoostise nihet arvestades. Viidatud lähenemisviis oli küll töömahukas, kuid võimaldas täielikult ära kasutada kogu rahvastikuinformatsiooni, mis maakonna tasandil nende ajavahemike kohta olemas oli. Rakendatud arvutusmeetodikal kirjeldus on varem avaldatud [EKDK/EKMI 1994a; 1994b]. Maakonnatasandil väiksema haldusüksuse puhul pole vanusniikkel põhinevat korrigeerimismeetodit võimalik rakendada, sest käsitlusaluse ajavahemiku kohta puuduvad tarvilikud lähteandmed. Nii on Raplamaa linnasulate rahvaarvud ühtlusalvutatud mõneti lihtsama meetodikal abil konsistentsena kõigi teiste Eesti haldusüksuste kohta. Nimetatud andmed sisalduvad Eesti Rahvastiku Andmepangas.

Vähegi pikema ajavahemiku puhul on mõistlik jälgida käsitlusaluse haldusüksuse *piirimuutusi*. Põhimõttelist laadi piirimuutuse korral tuleb rahvastikuarengu aegridade leidmisel rakendada just konkreetsele haldusüksusele sobivaimat lahendust, väiksema piirimuutuse puhul piisab asjaomase rahvaarvu muutuskomponendi leidmisest ja arvessevõtmisest. Ülevaade Raplamaa haldusüksustega 1965-1990 aset leidnud piirimuutustest on esitatud allpool, rahvastiku sündmusstatistikal tabelites sisaldub ka vastav andmeveerg. Tuleb tähele panna, et haldusüksuste piirimuutused on alati üksikeist tasakaalustavad: igale konkreetsele muutusele mingis haldusüksuses vastab samaväärne, kuid vastasmärgiline teises. Tasakaalustamata muutused maakonna kui terviku tasandil viitavad juba maakonnapiiri teisenemisele. Käesolevas kogumikus käsitletud ajavahemiku alguseks oli Raplamaa veneaegsetest piirinihutustest lõviosa juba toimunud ning järgmise kolmekümne aasta jooksul püsis maakonna piir enam-vähem stabiilsena.

Kokkuvõttes erineb eelmise aasta arvestuslik rahvaarv järgmise aasta rahvaarvust koguiibe ning piiri- ja korrigeerimismuutuse summa võrra. Parema ülevaate saamiseks on ka *rahvaarvu kogumuutus* sündmusstatistikal tabelites eraldi veeruna välja toodud.

2.1.3. Sündmus- ja iibekordajad

Sissejuhatuseks pole ülearune veel kord meenutada, et rahvastikusündmuste absoluutnäitajate ja mitmesuguste kordajateks kutsutavate suhtnäitajate ühtlusarvutused on põhimõtteliselt erinevat laadi. Reeglina ei kuulu rahvastikusündmuste arvud iga loendustsükli järel korrigeerimisele. Erandkorras tuleb seda vahel teha suuremate piirumutuste mõju kõrvaldamiseks, hoidmaks haldusüksuste rahvastikuandmestikku ajas võrreldavana. Harvem annavad korrigeerimiseks põhjust avastatud vead sündmusstatistikas. Õeldust ei tule muidugi järeldada sündmusstatistika äärmist korrektsust läbi aegade, eelkõige on põhjuseks suur töömaht, mis sedalaadi täpsustuse tegemiseks tuleb teha ka siis, kui viga tundub olevat tõenäone.

Eesti oludes pole rahvastikusündmuste piirkondlikku jaotusse tehtavad muutused tulevikus siiski välistatud, sel juhul puudutavad need ka käsitlusalust ajavahemikku 1965-1990. Nimelt on arhiveeritud sünniaktidega alustatud töö näidanud, et väiksemate haldusüksuste puhul on kokkulangevus omal ajal n-õ ametlikuna publitseeritud sündinute arvu ja tegelikult registreeritud sündinute arvu vahel küllalt madal, kuigi absoluuthälbe seisukohalt pole lahknevused suured. Sellise olukorra — väikesed lahknevused enamiku haldusüksuste lõikes — on arvatavalt tinginud Statistikaameti omapärane tööpraktika. Nimelt prognoositi iga-aastase esmaskokkuvõtte kiire publitseerimise eesmärgil (tegelikult saatmiseks “kõrgemalseisvatele organitele” poolsalastatud ehk ametialase kasutamise staatuses) aasta jooksul registreeritud rahvastikusündmustele juurde käsitlusaluse aasta lõpu poole eeldatavalt toimunud, kuid veel registreerimata sündmused. Näiteks lubas ka seadus aastalõpu sünde registreerida veebruari alguseni, mida hilinejad veelgi pikendasid. Tagantjärele tundub, et lõpliku aastakokkuvõtte koostamisel ei ole viimase kuu prognoosiandmete asendamist tegelikega eriti tõsiselt võetud. Toiming oli küll ette nähtud ja Eesti kogurahvastiku osas arvatavalt ka nii- või naasuguse täpsusega seda teostati, kuid üksikute linnade ja tollaste külanõukogude puhul ei utsitanud Moskva eriti tagant. Selle oletatava süsteemse vea kõrval on võimalikud muidugi mitmed juhuslikku laadi ebatäpsused, mis sündmuste suure arvu puhul ju ikka tekkima tikuvad.

Niisiis võib süsteemse vea ilmsikstuleku korral tõstatuda Eesti piirkondliku rahvastikusündmuste arvu täpsustamise vajadus. Paraku eeldab sellise ülesande püstitamise aja- ja rahamahukat arhiivitööd ning põhjalikku analüüsi, mistõttu pole kindlasti lähiaja ettevõtmine. Sedalaadi erandolukorda kõrvale jättes ei kuulu rahvastikusündmuste arvud muutmisele, kõik sündmusstatistilised suhtarvud alluvad aga rahvusvahelise praktika kohaselt ühtlusarvutusele iga loendustsükli järel. Põhjuseks on eespool selgitatud rahvaarvu ühtlusarvutus, mis rahvastikukoostise kõiki jaotusi puudutades käivitab korrigeerimisahela.

Loendustsükli teostatavad sündmusstatistika ühtlusarvutused, mis tagavad rahvastikuandmete ajalise võrreldavuse, on tavapärase statistikarutiini lahutamatu osa. Kui vastav korraldus on välja töötatud, ja mis peaaegu sündmusstatistikat peetakse kõnealust tarvidust arvestavalt, pole tegemist ei mainimisväärset aega ega raha nõudva ülesandega. Paraku on Eestis lood teistmoodi, kokkuvõtvalt kolme asjaolu koosmõjul. Esiteks, Eesti Statistikaamet pole vene ajal süsteemseid ühtlusarvutusi teostanud, need tehti kohaliku lähteandmestiku põhjal Moskvast. Kogemuse puudumine on takistanud ametil seda tööloiku kuni tänaseni tavapärase statistikakorralduse osana käsitlemast. Teiseks, NLiidu Statistikaameti ühtlusarvutused teenisid eelkõige suurriigi vajadusi, avaldades Eesti andmetele negatiivset mõju kahel viisil. Standardsete võtete rakendamise tõttu jäi suur osa olemasolevast kohalikust teabest ühtlusarvutustes kasutamata ja seetõttu ei erine Eesti loendusjärgsete arvutuste täpsus enam kuigivõrd näiteks omaaegsetest Kesk- ja Aasia liiduvabariikidest, kuigi algandmete maht ja kvaliteet erinevad küllalt oluliselt. Moskvast hõlmati loendusjärgsete tagasiarvutustega peamiselt oblasti tasand maa- ja linnarahvastiku lõikes, mis Eestile kohandatuna tähendas maakonna ja esmatasandi haldusüksuste väljajätmist arvutusprogrammist. Nõnda on Statistikaametis loendusvahemike 1970-1979 ja 1979-1989 kohta ühtlusarvutatud vaid kogu-, linna-, maa- ja Tallinna rahvastiku sündmusstatistika, seegi kohalikust vaatevinklist ebapiisava täpsusega. Teisisõnu pole rahvastikustatistika enam Eesti-siseselt konsistentne, sest kogurahvastiku uuservud ei saagi haldusüksuste ümberarvutamata teabega ühtida.

Kolmandaks, ja ehk suurimaks probleemiks on sündmusstatistika hoidmine viisil, mis ei võimalda Statistikaametil ei praegu ega edaspidi loendusjärgseid ühtlusarvutusi rutiini osana teostada.

Eelöeldu püüab heita valgust käesolevas kogumikus esitatud sündmusstatistika tähendusele. Raplamaa kohta toodud näitarvud on ühtlusarvutatud nõnda, et nad koos sarja teistes maakonnakogumikes esitatavate samalaadsete arvudega annavad konsistentse tulemuse Eesti kogurahvastiku suhtes. Olgu siinkohal veel kord rõhutatud, et kõrvale on jäetud kõik varem Moskva (ja selle vabariikliku all-lüli, Eesti Statistikaameti) poolt teostatud arvutused ning kogu Eesti rahvastikustatistika tervikuna on allutatud süsteemsele ühtlusarvutusprogrammile. Nii lähteandmed kui tulemused on arhiveeritud Eesti Rahvastiku Andmepangas.

Omaette probleem on muidugi maakonna ja selle territooriumil paiknevate haldusüksuste andmedetailsus. Ühtlusarvutused ei saa algandmete mahtu suurendada, võivad ainult parandada nende täpsust ja pakkuda asjakohasemat teisesnäitajate süsteemi. Nii sisaldavad Raplamaa sündmusstatistilised tabelid pea eranditult üldkordajaid, kuivõrd omaaegsetel tabulatsioonidel puudub rahvastikusündmuste vanusjaotus. Maahaldusüksuste, tollaste külanõukogude kohta pole isegi sündmuste koguarve, mistõttu maarahvastiku sündmusstatistika on esitatud koondina. Alates 1986 aastast oleks suhteliselt kerge vaevaga võinud läbi viia sündmusstatistika uustöötluste, sest individuaalandmed on elektroonilisel kujul säilinud. Käesoleva kogumiku seisukohalt oleks selle töö väärtus aga küsitav olnud, kuna rahvastikustatistika aegread ei oleks praktiliselt midagi võitnud. Alljärgnevalt on toodud sündmusstatistiliste suhtnäitajate arvutusskeemid. Tegemist on küll kõige üldisemate näitarvudega, kuid isegi nende puhul on kogumikus hõlmatud ajavahemiku jooksul statistikaasutuste poolt rakendatud erinevaid lähenemisviise.

Suhtnäitajate tarvidus tuleneb asjaolust, et demograafiliste protsesside iseloomustamiseks ei piisa rahvastikusündmuste arvu teadmisesest. Kuivõrd viimane sõltub paratamatult haldusüksuse rahvastiku suurusest, siis protsesside intensiivsuse käsitlemisel tuleb sündmuste arvud rahvaarvu suhtes ühismõõdustada. Rahvastikuteaduses toimub see traditsiooniliselt mitmesuguste kordajate arvutamise teel, kus sündmusi kajastav näitaja on lugejas, riskialust rahvastikku peegeldav näitav aga nimetajas. Eelpool selgitatud andmepiirangute tõttu on käesolevas kogumikus esitatud peamiselt *rahvastikusündmuste üldkordajad*. Arvutuslikult on kõik üldkordajad (CR) leitud suhtarvuna, mille lugejas on aasta vältel toimunud rahvastikusündmuste koguarv (S_t) ja nimetajas aastakeskmise rahvaarv leituna sama aasta (P_t) ja järgmise aasta (P_{t+1}) rahvaarvude poolsummana. Kordajad on esitatud 1000 inimese kohta, st promillides:

$$CR = 1000 * S_t / (P_t + P_{t+1})/2$$

Kogumikku on lülitatud *sündimuse, suremuse, abiellumuse, lahutumuse ja väljarände üldkordaja*. Rahvastikuprotsesse kirjeldavate üldkordajatega samal põhimõttel on arvutatud ka rahvaarvu muutuskordajad: *loomuliku iibe, rändeiibe, koguiibe ja rahvaarvu kogumuutuskordaja*, mille puhul rahvastikusündmuse arvu valemis asendab vastav muutuskomponent. Siinkohal pole vahest ülearune juhtida tähelepanu üldkordaja kui näitajatüübi analüütilisele piiratussele. Rahvastikuprotsesside olemusliku vanussõltuvuse tõttu on üldkordaja tase, ajatrend ja heterogeensus protsessi intensiivsuse kõrval sõltuvuses ka rahvastiku vanuskoostisest. Lisainformatsioonita on nende kahe põhimõtteliselt erineva teguri mõju raske, kui üldse võimalik, eristada. Kuigi üldkordajad mõõdavad rahvastikuprotsessi intensiivsust halvasti, annavad nad samas integraalse ülevaate protsesside koondmõjust rahvastikumuutusele tervikuna. Samuti on just üldkordajate abil nende vähese andmenõudlikkuse tõttu võimalik konstrueerida pikemaajalisi ajatrende ja teostada mitmeplaanilisi piirkondlikke võrdlusi. Sellistena on üldkordajad siiani kasutusel ka kõige nõudlikemais rahvusvahelises demograafiakogumikes, näiteks ÜRO ja Euroopa Rahvastikukomitee aastaraamatud [UN 2002; Council of Europe 2005].

Üldkordajate kõrval võimaldab olemasolev andmestik esitada veel *imikusuremuskordaja*. Tarvilikud andmed haldusüksuste kaupa on surmajuhtude koguarvule lisaks ainuerandina tabuleeritud ilmselt imikusuremuse suure sotsiaalse tähenduse tõttu. Suremusprotsessi seisukohalt on oluline, et

imikusuremuskordaja abil mõõdetakse suremistõenäosuskõvera langusosa kõige mittelinearsemat vahemikku. Imikusuremuskordaja konkreetne arvutusviis sõltub olemasolevate algandmete detailsusest ning vahel ka näitaja abil tehtava analüüsi eesmärgist. Sarnaselt kordajate arvutamise põhimõttele on näitaja lugejas aasta jooksul asetleidnud imikusurmajuhtude arv (M_t^0), nimetajas aga keskmine imikueas laste arv. Suremistõenäosuse mittelinearse languse tõttu esimesel eluaastal ei saa nimetajat arvutada vaadeldaval (B_t) ja sellele eelneval aastal sündinud laste arvu (B_{t-1}) poolsummana, vaid nende arvude kaalutud keskmisena, kus kaaludeks a ja b on vastavalt vaadeldaval ja eelmisel aastal sündinute osakaalud alla aasta vanuses surnute hulgas. Imikusuremuskordaja (IMR) väärtus väljendatakse promillides:

$$IMR = 1000 * M_t^0 / (a*B_{t-1} + b*B_t)$$

Kui imikusurmade puhul pole teada surnud laste sünniaasta, nagu see Eesti maakonna-andmestiku puhul üldiselt on, võib nimetajas kasutada tinglikke kaale (omaaegse kogemusliku traditsiooni kohaselt 1/3 eelmisel aastal sündinute ja 2/3 vaadeldaval aastal sündinute tarvis). Kuivõrd Eesti oludes on käsitlusajaperioodi kohta siiski teada surnud imikute sünniaastaline jaotus kogurahvastiku lõikes, siis haldusüksuste imikusuremuskordaja arvutamisel on eelistatud tingkaaludele riigikeskmisi tegelikke kaale. Muidugi on niiviisi toimides sünniaasta kaal kõigi Raplamaa (nagu teistegi maakondade) haldusüksuste kohta ühe aasta ulatuses konstantne, kuigi ilmselt on need lisaks juhuslikele hälvetele ka piirkonniti süstemaatiliselt erinenud. Sellisest arvutusviisist tekkiv viga on eeldatavalt siiski väiksem kui tingkaalude kasutamise puhul. Raplamaa haldusüksuste väiksuse tõttu on neis iga-aastaselt registreeritud imikusurmade absoluutarv reeglina väike või koguni null. Sündmuste vähesusest on tingitud suure amplituudiga juhukõikumised, mis muudavad iga-aastase imikusuremuskordaja raskesti kasutatavaks. Juhuvõngete mõju vähendamiseks on kogumikus esitatav imikusuremuskordaja 5-aastase liikuvkeskmisega silutud. Tähele tuleb panna, et alates aastast 1989 liikuvkeskmine enam 5-aastast ajavahemikku ei haara.

2.2. Loendusstatistika

Kahe viimase aastasaja vältel on loendusest kujunenud rahvastikustatistilise andmestiku tähtsaim allikas. Loenduse kaudu kogutud teave erineb sündmusstatistikast mitmeti, kaks erijoont on seejuures põhimõttelist laadi. Esiteks hõlmab loendus kõiki antud territooriumil elavaid inimesi, sündmusstatistika aga puudutab vaid asjakohase rahvastikusündmusega seotud isikuid. Teiseks hõlmab sündmusstatistika alati teatud ajavahemikku, loendus aga huvitub olukorrast täpselt fikseeritud ajamomendil. Teisisõnu peatab loendus korraks aja pideva voolu ja jäädvustab rahvastikuseisundi hetkepildina, kus loendusele eelnenud rahvastikusündmused on kajastatud mitte ühekaupa, vaid kumulatiivefektina. Rahvastikusündmuste poolt tekitatud muutused loendusaegses rahvastikuseisundis ilmnevad eriti selgesti, kui võrrelda tulemust eelmisest loendusest pärineva samalaadse pildiga. Erisustele vaatamata ei vastandu sündmus- ja loendusstatistika üksteisele, vastuoksa, nüüdisaegses rahvastikustatistikas eeldab üks komponent teise olemasolu. Eelpool näiteks on tagasiarvutustega seoses selgitatud loenduse kui rahvastikuinventuuri tähendust, mis võimaldab loendusvahelisel perioodil akumulbeerunud sündmusstatistilised vead välja tuua ja ära parandada.

Loenduslaadsetel ettevõtmistel on pikk ajalugu. Maksumaksjate ja potentsiaalsete nekrutite arvu teadasaamiseks korraldati Hiinas, Egiptuses ja Mesopotaamias rahvastiku ülestähendusi veel enne, kui Euroopa kultuurrahvad välja kujunesid. Vanas Kreekas ja Roomas olid rahvastiku üleskirjutused juba üsna regulaarse iseloomuga. Tollased ettevõtmised hõlpsid siiski mitme olulise nõude osas kaasaja loendusest, mistõttu loendusajalugu arvestatakse hoopis hilisemast ajast. Kaasaja nõuetele vastavate loenduste algus langeb XIX sajandi esimesse poolde (USAs ja Kanadas XVIII sajandi lõppu). Tol ajal alustas üks riik teise järel perioodiliselt läbiviidavaid rahvaloendusi, mille

põhimõtted on püsinud enam-vähem muutumatutena tänini. Teise maailmasõja järgsel perioodil on tehtud tõhusat tööd loendusprogrammi rahvusvaheliseks ühtlustamiseks, seda eelkõige ÜRO Statistikaameti juhtimisel. Samuti on välja töötatud üksikasjalikud juhtnöörid enamiku asjaolude kohta, mida kaasaegse rahvaloenduse läbiviimisel tuleb jälgida. Sellised põhinõuded nagu loenduse üldisus, üheaegsus, perioodilisus ja isikulisus tunduvad olevat asjaomase valdkonna aabitsatõed, kuid juhul, kui kits on kärneriks hakanud, võib alati probleeme tekkida.

Eesti alal on toimunud kümme rahvaloendust. Esimesele neist 1881 aastal, mis hõlmas Balti provintsi, olid eelnenud prooviloendused ning linnarahvastiku loendused Liivimaa kubermangus 1863 aastal ja Eestimaa kubermangus 1871 aastal. Järgmine ettevõtmine oli üle-Venemaaline rahvaloendus 1897 aastal (jäi ka ainukeseks Vene Impeeriumis). Eesti Vabariigis viis Statistika Keskbüroo läbi kolm rahvaloendust. Paar aastat peale Vabadussõja lõppu (1922) läbiviidud loenduse peaesmärgiks oli saada vajalik informatsioon Eesti ühiskonna korraldamiseks ja mitme esmatarviliku reformi läbiviimiseks. Tolle loenduse materjalid leidsid seniajani täiuslikema läbitöötuse, eelkõige tuleb märkida valdade ja linnade andmevajaduste rahuldamist, sest infopuudus omavalitsuste tasandil oli suur. 1934 aastal läbi viidud II Eesti rahvaloendus on jäänud senimaani korrektseimaks, kahjuks hävis suur osa alg- ja töötusandmeid sõjakeerises. Esimese vene okupatsiooni (juuni 1940 – september 1941) mõju Eesti ühiskonnale oli sedavõrd suur, et tööle tagasipöördunud statistikute esimeseks sammuks oli rahvaloenduse läbiviimine. Ettevalmistustega saadi hakkama kahe kuu jooksul ning loendus toimus, kuigi lühendatud küsimustikuga 1. detsembril 1941. Vastuolude tõttu Saksa okupatsioonivõimudega õnnestus andmeid avaldada äärmiselt napilt, hiljem püüti see loendus aga hoopis maha vaikida. Vene ajal leidis Eesti alal aset neli loendust — 1959, 1970, 1979 ja 1989 —, millele 2000 aastal lisandus veel üks. Paraku ei lähtunud ka viimane eestikesksest vaatenurgast.

Tuleb märkida, et rahvastikustatistika kolmest peamisest andmeallikast jälgisid vene ajal rahvusvahelisi soovitusi kõige suuremal määral just rahvaloendused, mistõttu loendusstatistika moodustab parima olemasoleva andmestiku Eesti rahvastiku ja eluaseme kohta. Muu hulgas oli loendus ainus andmekogum, kus isik fikseeriti tema tegeliku elukoha, mitte sissekirjutuse järgi. Nimetatud asjaolu tõttu on näiteks 1989 loenduse andmepank seniajani asendamatu riigiuuringute süsteemi korraldamisel, sest kujutab endast sisuliselt ainukest ülemaalist valimialust. Käesolevas Raplamaa kogumikus kajastatud sõjajärgsed loendused moodustasid osa vastavast üleliidulisest ettevõtmisest, mille metodoloogilist ettevalmistust ja läbiviimist juhtis NLiidu Statistikaamet Moskvas. Heameel on asjaolust, et aja jooksul uute küsimustega veidi täienenud loendusprogramm on põhitunnuste osas säilitanud võrreldavuse kogu käsitletaval ajavahemikul. Alljärgnevalt on lühidalt esitatud peamised erinevused loendusprogrammides, mis käesoleva kogumiku seisukohalt aitab selgitada, miks 1989 aasta loendustabelite täiskogumi kõrval on varasemate loenduste andmestik mahult väiksem.

1959 aasta loenduse kriitiline moment oli 15. jaanuaril ning loendusprogramm koosnes viieteistkümnest küsimusest: isiku perekonnasisene identifitseerimine (suhe perekonnapeasse), ajutise äraoleku kestus (ajutiselt äraolnu), alaline elukoht (ajutiselt kohalolnu), sugu, vanus, perekonnaseis, rahvus, emakeel, kodakondsus, haridus, õppeasutus (õppur), töökoht, amet, elatusallikas ning sotsiaalkiht. Järgmisel, 1970 loendusel (kriitiline moment samuti 15. jaanuar) oli loendusprogramm jagatud kaheks: kõikselt esitati 11 põhiprogrammi küsimust, valikuliselt igas neljandas eluruumis elanud isikutele veel 7 lisaprogrammi küsimust. Põhiküsimustiku hulka kuulusid isiku perekonnasisene identifitseerimine (suhe perekonnapeasse), ajutise äraoleku põhjus ja kestus (ajutiselt äraolnu), alaline elukoht ja sealt eemalviibimise kestus (ajutiselt kohalolnu), sugu, vanus, perekonnaseis, rahvus, emakeel ning teine keel, haridus, õppeasutuse tüüp (õppur) ning elatusallikas. Valikküsimustikuga koguti teavet töökoha, ameti (pensionäri viimase ameti), loendusele eelnenud aasta töötamiskestuse ja -viisi (mittehõivatu), sotsiaalkihi, paiksuse, eelneva elukoha ning elukohavahetuse põhjuse kohta. Lisaks sellele oli kasutusel omaette küsitlusleht kodumajapidamises või isiklikus abimajapidamises hõivatud tööealise rahvastiku ühiskondliku rakendamisevõimaluse selgitamiseks, suuremates linnades koguti loenduse käigus teavet veel rahvastiku pendelrände kohta.

Ka 1979 aasta loendusprogramm (kriitiline moment 17. jaanuar) sisaldas 11 põhiküsimust ja oli oma sisult eelnevaga küllalt sarnane. 25-protsendilise valikloenduse viie küsimusega koguti teavet töökoha, ameti, sotsiaalkihi, paiksuse (viimases elukohas elatud aeg) ning sündinud laste arvu kohta (täisealised naised). Ka 1979 aastal oli kasutusel eraldi küsitlusleht kodumajapidamises või isiklikus abimajapidamises hõivatud tööeas isikutele. 1989 rahvaloenduse põhiprogramm (kriitiline moment 12. jaanuar) oli eelmisega võrreldes täienenud kahe isikuküsimusega, nimelt sündinud laste arvu ning omandatud kutsehariduse kohta, väiksemaid täiendusi oli ka küsimuste sõnastuses ja detailsuses. Esmakordselt sõjajärgsel perioodil viidi koos rahvaloendusega läbi ka eluasemeloendus, mille programm hõlmas seitset küsimust hoone ehitusperioodi, ehitusmaterjali, eluasemetüübi, elamispinna mugavusastme, tubade arvu ning üld- ja elamispinna suuruse kohta. Kolmandat korda järjest sisaldas loendusprogramm ka ennast õigustanud 25-protsendilist valikprogrammi, mis koosnes viiest eelmise loendusega võrreldes veidi täiendatud küsimusest töökoha, ameti, sotsiaalkihi, paiksuse (viimases elukohas elatud ajale lisaks küsiti ka eelmise elukoha tüüpi) ning sündinud (lisaks ka neist loendushetkel elus olevate) laste arvu kohta. Üksikasjalikuma teabe nende loenduste andmesisust ning teostusprotseduuridest leiab asjahuuline iga loenduse ettevalmistuse käigus koostatud tehnilisest dokumentatsioonist.

Järgnevalt on toodud selgitusi käesoleva kogumiku loendusstatistilistes tabelites kasutatud põhimõistete kohta. Määratluste sarnasuse tõttu kõigi tabelite osas järgib tekst eelkõige loendustabelite täiskogumi (1989 aasta loendus) esitusjärjekorda, viited üksikloendustele on tehtud vaid oluliste definitsioonierisuste puhul.

Loendusjärgse rahvaarvu kasutamine statistikakogumikes ja veelgi enam teist laadi publikatsioonides on mõiste arusaadavusele vaatamata, või just sellest johtuva hoolimatuse tõttu, tekitanud parasjagu segadust. See on äratanud tähelepanu ka rahvusvahelises erialakirjanduses, kus on ilmunud mitu artiklit ainuüksi selgitamiseks loendusjärgse rahvaarvu mõistet [Anderson, Silver 1985]. Nimelt on kõikidel sõjajärgsetel loendustel rahvaarv määratletud sõltuvalt isiku seosest asukohaterritooriumiga kaheselt, nii kohaloleva kui alalise rahvastiku järgi. Teiseks on siinkohal sobilik veel kord rõhutada loendusjärgse ja arvestusliku rahvaarvu erinevust, millekohane pikem selgitus sisaldub sündmusstatistikale pühendatud osas.

Kohaloleva rahvastiku hulka on arvatud käsitlusaluse piirkonna alalised elanikud, kes viibisid loendushetkel oma elukohas, ning antud paikkonnas *ajutiselt kohalolnud* isikud. Reeglipäraselt ei arvatud kohaloleva rahvastiku hulka oma alalisest elukohast loendushetkel väljaspool vastava haldusüksuse territooriumi ajutiselt viibinud elanikku. Täiendavalt loeti ajutiselt äraolevaks ka haiglas, sanatooriumis, puhkekodus (va ühe- või kahepäevaselt), sünnitusmajas viibinud, internaatkoolis õppinud, kordusõppustele kutsutud, eeluurimisalune või kuni 30-päevase arestiga karistatud isik, sõltumata asjaolust, kas eelpool esitatud loendile vastav asutus paiknes elukohajärgse või mõne teise haldusüksuse territooriumil. *Ajutiselt äraolnuna* arvati kõnesolev isik kohaloleva rahvastiku hulka paigas, kus ta loendushetkel tegelikult viibis. Erandina ei loetud siiski ajutiselt äraolevaks isikut, kes loendushetkel asus mujal seoses öötöö või teenistuskohustuste täitmisega, viibis kriitilisel momendil kohalikus (ka linnalähedases) ühiskondlikus transpordis (rongis, laevas ja bussis), ööpäevases lasteaias või -sõimes, oli sõitnud välismaale või viibis teel ega peatunud kohtades, kus teda oleks saanud loendada.

Alalise rahvastiku hulka arvati kõik isikud, kes elasid alaliselt antud haldusüksuse territooriumil sõltumata juriidilisest sissekirjutusest või õigusest elamispiinnale. Loendushetkel alalisest elukohast äraolnud isik loeti alalise elanikkonna hulka juhul, kui tema äraoleku kestus ei ületanud kuut kuud. Lisaks arvati alalise elanikkonna hulka elukohavahetaja, kes oli oma elukohast küll lahkunud, kuid polnud uude elukohta veel jõudnud, samuti isik, kes oma alalist elukohta nimetada ei osanud. Mõistetavalt ei arvatud alalise rahvastiku hulka loendushetkel paikkonnas ajutiselt viibinud isikut. Tuleb tähele panna, et karistusallüksused kinnipidamiskohtades loendati ja arvestati karistusallüksuse paiknemise järgi, eeluurimisallüksused ja halduskorras karistatud isikud aga nende alalise elukoha järgi. Nõukogude armee haldusterritooriumil elanud ohvitserid, üleajateenijad ja nende pereliikmed loendati sõjaväeloendusjaoskondades. Nende loenduslehed kuulusid juhendi

kohaselt lisamisele väeosa paiknemisjärgse haldusüksuse alalisele rahvastikule, kuid pole teada, mil määral niimoodi ka toimiti. Ajateenijaid loendati samuti väeosades, kuid arvestati ajateenistusele eelnenud elukoha järgi. Viimasel loendusel koondati nende loenduslehed NLiidu Statistikaametisse ning jaotati vabariikide vahel vastavalt ajateenistusele eelnenud elukohale. Eestisse saabunud loenduslehed jaotati haldusüksuste vahel proportsionaalselt meesrahvastiku arvule. Varasematel kordadel võis see protseduur olla erinev, kuid Eestis kättesaadavate materjalide põhjal pole võimalik hinnata sellest johtuvat loendusandmete erinevust.

Andmekasutuse seisukohalt väärib rõhutamist asjaolu, et kuigi kõigil loendustel fikseeriti nii alaline kui kohalolev rahvastik, on neid andmetöötlusel erinevalt kasutatud. 1959 ja 1970 aastal võeti tabulatsioonide aluseks kohalolev, 1979 ja 1989 aasta loendustel aga alaline rahvastik. Nii summeeruvad varasemate loenduste puhul käesoleva kogumiku arvtabelites esitatud rahvastikujaotused kohaloleva rahvastiku arvuga, hilisemate loenduste puhul on samalaadne seos aga alalise rahvastikuga.

Perekonnaseisu järgi on rahvastik kahel viimasel loendusel jaotatud nelja rühma. *Abielus* olevana on käsitletud nii registreeritud kui vabaabielus olevat isikut, neid seisundeid omavahel kahjuks eristamata. *Vallaliste* hulka on arvatud ainult selline isik, kes pole mitte kunagi olnud ei registreeritud ega vabaabielus. *Lesena* on arvestatud abielus olnut, kelle abielu on lõppenud abikaasa surmaga ning kes pole uuesti abiellunud. *Lahus(olevate)* rühm sisaldab juriidiliselt *lahutatute* kõrval ka neid mehi-naisi, kelle kooselu on tegelikult lõppenud, kuigi lahutus vormistamata; samasse on arvatud ka isikud, kelle vabaabielu lõppes lahkuminekuga. 1959 ja 1970 aasta loendusel oli kasutusel lihtsustatud perekonnaseisuliigitus, mis eristas üksnes *abielus* ja *mitteabielus* rahvastikku.

Rahvastiku jaotus *hariduse* järgi põhineb loendushetkeks saavutatud kõrgemal lõpetatud haridustasemel, mille kaudu eristatakse viit rahvastikurühma. *Kõrgharidusega* on isik, kes on lõpetanud kõrgema õppeasutuse, *keskeriharidusega* vastavalt tehnikumi või mõne muu keskeriõppeasutuse lõpetanu. *Keskharidusega* rühma on koondatud keskkooli või keskharidust andva kutseõppeasutuse lõpetanud, samuti lõpetamata kõrgharidust omavad isikud. *Algharidusega* on vastavalt kõik need isikud, kelle haridus piirdub põhi- või algkooliga. Isik, kes pole ka madalaimat kooliastet läbinud, on *alghariduseta*.

Põlisus mõõdab inimese ja tema sotsiaalgeograafilise elukeskkonna vahelist seost. Tavaliselt rakendatakse põlisuse mõistet tervikliku geodemograafilise süsteemi mastaabis, mitte näiteks koduküla/-linna või üksiku maakonna ulatuses. Ajaliselt loetakse rahvastikuteaduses põliseks isikut, kes on elanud vähemalt kolm põlve ühes ja samas geodemograafilises ruumis. Reeglipäraselt sisaldab loendusandmestik teavet iga isiku sünnikoha kohta, mis käesolevas kogumikus on olnud *riigisündinute* ning *välissündinute* eristamise aluseks. Andmete kasutamisel tuleb tähele panna, et riigisündinute hulka kuulub ka sisserännanute teine põlvkond, mistõttu antud rahvastikuosa pole samane põlisrahvastikuga. Eesti oludes on põlisustunnus äärmiselt tähtis sotsiaalne indikaator, mis nüüdisrahvastiku kahte peamist kogukonda välja tuues, peegeldab demograafilise ülemineku algusaega tagasiulatuvat omapära ja n-ö ajanihet taasterühmade demograafilises ja sotsiaalses arengus. Järgneva 40-50 aasta vältel kipub Eestimaa areng üldse sõltuma välissündinute pretseedenditult kõrgest osakaalust johtuva probleemipuntra lahtiharutamisest. Asjalikke lahendusi on siin niigi keeruline leida, kuid lisategurina on raskendavaks või koguni lahendusi välistavaks asjaoluks põlisus- ja rahvusprobleemi küllalt sagedane segiajamine. Siiani pole ka Statistikaamet loobunud veneaegsest põlisustunnuse eiramispraktikast ega rakenda seda rahvastikuandmete esitamisel.

Rahvastiku *paiksus* mõõdab isiku elamiskestust ühes ja samas kohas või kitsamalt piiritletud territooriumil. Eesti seisukohalt ebarahuldava loendusjuhendi tõttu on vähimaks paiksusüksuseks loetud omaette linn/alev või ühe maakonna maa-asulad kokku. Niisiis jaguneb Pärnumaa seitsmeks paiksusüksuseks: kuus maakonna linnasulat eraldi ja maa-asulad koos. Käesolevas kogumikus on rahvastik paiksustunnuse alusel liigitatud kolme rühma. *Sünnipaikne* rahvastik on elanud ühe ja sama paiksusüksuse territooriumil sünnist alates ilma kuuekuuliste või pikemate vaheaegadeta. Tuleb tähele panna, et piirimuutuste, ajateenistuse ja välismaal viibimisega seotud elukohavahetusi ei ole

loendusel paiksuskatkestuseks arvatud. *Põlvkonnapaikseks* on arvestatud seda osa mittesünnipaiksest rahvastikust, kelle elamiskestus loendusjärgses paiksusüksuses ulatub vähemalt 25 aastani. Lühema elamiskestusega rahvastikku on käsitletud *lühipaiksenä*. Viimase kahe rühma eristamisel tuleb ilmsiks, et rahvastiku paiksustunnus on mõneti sõltuvuses isiku vanusest, sest põlvkonnapaiksete hulka ei saa 25 eluaastast nooremad inimesed kuidagi sattuda.

Rahvus peegeldab etno-kultuurilist kuuluvust, mistõttu vastav isikutunnus määratakse sagedasti mitme asjakohase üksiktunnuse kooskäsitluse kaudu. Sobiva näitena võib viidata Euroopa Rahvastikukomitee lähenemisviisile, mis rahvuse väljatoomisel rakendab integreerivalt viit üksiktunnust: sünnimaad(paika), keelt, enesemääratlust, usku ja kodakondsust. Loendusstatistilise andmestiku puhul mõeldakse rahvuse all aga tavapäraselt just üksiktunnust, nimelt rahvuse enesemääratlust, mida arvestatakse ka käesolevas kogumikus. Niisiis on rahvusstatistika võrdluste puhul alati mõistlik eelnevalt selgitada, kas tegemist on üksik- või koondtunnusega. Loendusel määratlesid täiskasvanud isikud oma rahvuskuuluvuse ise juriidilistest paberitest sõltumata, laste rahvus jäi loendusreeglite kohaselt nende vanemate otsustada. Arvtabelites on rahvustunnus leidnud rakendust kahel viisil. Esiteks on selle tunnuse abil eristatud rahvastiku kahte rühma, *eestlasi* ja *mitte-eestlasi*. Teiseks on üldarvuna ära toodud kõik Raplamaa vähemalt ühe isiku poolt esindatud rahvusrühmad.

Sarnaselt rahvusele tugineb loendusstatistikas ka *emakeel* täiskasvanu enesemääratlusele, jättes alaealiste laste emakeele nende vanemate määrata. Otsustusraskuste puhul andis rahvaloendaja juhendikohast nõu arvata emakeeleks kõige paremini osatav või perekonnas tavaliselt kõneldav keel. Arvtabelites on emakeele- ja rahvustunnu kombinatsioonides eristatud kuut rahvastikurühma: *eesti emakeelega eestlasi*, *eesti emakeelega mitte-eestlasi*, *vene emakeelega venelasi*, *vene emakeelega mitte-venelasi*, *muu emakeelega isikuid*, kelle keel on rahvusega sama ning *muu emakeelega isikuid*, kelle keel ja rahvus üksteisest erinevad.

Kogumiku loendusstatistiline arvtabel *eesti keele oskuse* kohta kombineerib teavet emakeele ja teise keele kohta. Teise keelena kuulus loendusel kirjapanemisele nn NLiidu rahvaste keel, mida isik emakeele kõrval vabalt valdas. Kui isik oskas emakeele kõrval mitut keelt, pandi kirja see keel, mida ta kõige paremini valdas, sest kolmanda ja enama keele oskust ei registreeritud. Nõnda on keeleoskus loendusel muidugi alaregistreeritud, hoopis on fikseerimata tollase arusaama kohane võõrkeeleoskus, mis käesoleva kogumiku kontekstis küll õnneks kasuks tuleb. Sõltuvalt vastaja rahvusest on tabelites eristatud eesti keele oskust *emakeelena*, *teise keelena eestlastel* ning *teise keelena mitte-eestlastel*.

Laste arvu küsiti loendusel 16 aastastelt ja vanematelt naistelt, erandkorras ka nooremalt, kui nad olid juba ema seisuses. Registreeritud on elussündinud laste koguarv sõltumata sellest, kas lapsed olid loendusmomendil elus või mitte ja sellest, kas nad elasid emaga koos või eraldi. Täiendavalt küsiti ka nende elussündinud laste arvu, kes olid loendushetkel elus, kuid sellekohane teave pole käesolevas kogumikus kajastatud.

Rahvastiku *põhitegevuse* määratlus tugineb haridushõive ning sissetulekuallika küsimustele, mille abil kogurahvastik on jaotatud seitsmesse üksteist välistavasse rühma. *Koolieelikuna* on käsitletud vastavas eas last, kes kusaigil ei õppinud. (*Üli*)*õpilasena* on arvestatud laps või täiskasvanu, kes põhitegevusena õppis. *Töötavaks* on loetud isikut, kelle peamine sissetulek pärines töötamisest asutuses, ettevõttes, majandis, kooperatiivis, eraisiku teenistuses või isiklikus abimajapidamises. Kuivõrd töötavana leidis loendusel käsitlemist ka kuni 18-kuulisel osaliselt tasustataval lapsehoolduspuhkusel viibinud ema, loendushetkel mittetöötanud hooajatööline ning kohavahetaja, teeb sedalaadi käsitlusviis töötamise mõiste küllalt lähedaseks tavategevuse mõistele. Töötava hulka on arvatud ka isik, kes oli sissetulekuallikana märkinud üheaegselt nii töötamise kui mõne mittetöise tuluallika. Ülejäänud rahvastik jaotub kolme rühma. *Pensionäride* hulka on arvatud vanus-, toitjakaotuspensioni ja igakuist riiklikku toetust saavad isikud. Tasub tähele panna, et mitteõppivate ja -töötavate lapsinvaliidide tõttu võib pensionäre leida alates kõige nooremast vanusrühmast. *Riigi ülapeetavana* on arvestatud lastekodu mitteõpilasest kasvandikud ning vanuri- ja invaliidikodu elanikud. *Isiku ülalpeetava* rühma on lülitatud kooliealised ja vanemad isikud, kes ei töötanud,

õppinud ega omanud ka iseseisvat sissetulekuallikat ning asusid sugulaste või teiste isikute ülalpidamisel.

Tööala sätestab isiku tööjärgse ettevõtte või asutuse tegevusala, *amet* aga töö konkreetse iseloomu. Mitme töökohaga isiku puhul on tööala ja ameti määramisel lähtutud põhitööst. Viimase loenduse osas on tabelites tööala ja ametit iseloomustav andmestik esitatud kahel viisil: algupärase vene loendusklassifikatsiooni järgi ning ümberkodeerituna rahvusvahelise klassifikaatori kohaselt (ISIC 3rd revision, ISCO-68). Üksikasjalik teave teisendusprotseduuride kohta on esitatud 1989 aasta loendusandmete uskirjelduses [Puur 1994].

Eluasemetüüp iseloomustab hoonet, kus isik alaliselt elab. *Pereelamuna* on arvestatud korteriteks jaotamata maja, milles elas ainult üks leibkond. Kui samalaadses majas elas mitu leibkonda, on eluasemetüübina arvestatud *osa pereelamust*. Samal põhimõttel on eristatud tüüpe *omaette korter* ning *osa korterist*. *Ühiselamuna* on õppeasutuse ning ettevõtte ühiselamu kõrval käsitletud ka vanadekodu ning teisi hooldeasutusi. *Muu eluaseme* hulka on liigitatud eraisikutelt üüritud pinnad, vagun- ning teised mittetavapärased elamud.

Toana on loendusel käsitletud aastaringseks elamiseks sobivat ruumi (elutuba), mis on teistest tubadest või muudest ruumidest vaheseintega eraldatud. Rakendatud määratluse kohaselt ei kuulunud tubade hulka köök, eesruum, koridor, vannituba, sahvri ja muu sedalaadi abiruum. Küll aga on leibkonna käsutuses olevate tubade hulka arvestatud ajutiselt väljaüüritud toad. Kogumiku arvtabelites on tubade arv suhtestatud seal elavate inimeste arvuga, mille alusel on eristatud kuut tihelioleku astmelt erinevat rahvastikurühma: *kuni 0.50, 0.50-0.75, 0.75-1.0, 1.0-1.5, 1.5-2.0 ning 2.0+ tuba isiku kohta*. Tuleb tähele panna, et loendusreeglite kohaselt koguti tubade arvu kohta teavet vaid pereelamus, korteris ning ühiselamus elavatel leibkondadel ja üksikisikutel; allüürnike ning mittetavapärasel eluruumis elanud isikute kohta sellekohane info puudub. Tihelioleku astet on kasutatud ka teistmoodi liigituse tarvis, selgitamaks elamistingimuste erinevust leibkonnasuurusel sõltuvana. Arenenud riikides loetakse normikohaseks eluruumi asustustihedust, kus elutubade arv ületab elanike arvu vähemalt ühe võrra. Talutavaks peetakse olukorda, mil elanike ja tubade arv on võrdsed. Kui elanike arv tubade arvu ületab, on tegemist kõrge tihelioleku või üleasustusega. Kogumiku arvtabelites on tiheliolekut käsitletud eraldi *ühe-, kahe-, kolme-, nelja- ning viie- ja enamaliikmelises leibkonnas* elava rahvastiku kohta. Igast leibkonna suurusrühmast on esitatud omaette tabelisari, kus vastav leibkonnarühm on jaotatud eluaseme tubade arvu järgi, alates ühetoalisest korterist/elamust ja lõpetades eluasemega, mille tubade arv ületab ühe võrra seal elavate isikute arvu.

Eluaseme *üldpind* iseloomustab eluruumi kogupindala koos köögi, eesruumi, koridori, vannitoa, sahvri ja teiste abiruumidega. Ühiselamu üldpind sisaldab ka proportsionaalset osa ühiskasutuses olevate abiruumide pinnast. Samas ei kuulu üldpinna hulka trepi- ja eeskoja, küttekolde, mittekõetava ruumi, eraldiasuva suveköögi, sauna, kuuri jms ruumi pind. *Elamispind* on määratud üksnes elutubade pindalaga, jättes teised ruumid kõrvale. Tabelites on rahvastik vastavalt ühe isiku kohta tuleva üld- ja elamispinna suurusel jaotatud kuude rühma: *kuni 10, 10-19, 20-29, 30-39, 40-49 ning 50+ ruutmeetrit isiku kohta*. Nagu tubade arvu puhul, nii sisaldab ka üld- ja elamispind ajutiselt väljaüüritud tubade pinda. Käsitletavat andmed hõlmavad pereelamus, korteris ja ühiselamus elavat rahvastikku.

Eluasememugavustest on loendusel registreeritud elektrivarustuse, kanalisatsiooni, veevärgi, keskkütte, sooja vee, vanni või dushi, gaasi ja elektripliidi olemasolu. Kogumiku arvtabelites on mugavusastme järgi eristatud nelja tüüpi eluaset. *Mugavus(t)ega* eluasemena on käsitletud vähemalt ühe ülalnimetatud mugavuselemendiga varustatud eluaset, *mugavusteta* eluasemena aga sellist, kus kõik eelloetletu puudub. Nende kahe äärmuse kõrval on eraldi välja toodud *kanalisatsiooni* ja *veevärgi* ning *keskkütte* ja *sooja veega* varustatud eluasemed. Nagu eluaseme suuruse puhul, nii iseloomustavad ka eluasememugavused üksnes pereelamus, korteris ja ühiselamus elavat rahvastikuosa.

3. ANDMEESITUS

Esituslaadi poolest eelistab käesolev kogumik absoluutarve suhtnäitajatele, erandiks on vaid sündmusstatistiliste kordajate aegread. Selline esitusviis jätab kasutajale suure vabaduse publitseeritud andmestiku põhjal ise mitmesuguseid arvutusi teha, pahupooleks on tabelite väiksem ülevaatlikkus. Nõnda soosib kogumiku esituslaad rahvastikualaste analüütiliste võimete ja oskuste proovilepanekut, laisema kasutaja tarvis on koostatud sadakond Raplamaa rahvastikuarengut üldistavat joonist.

Valdavalt kätkeb kogumiku andmestik ajaperioodi 1965-1990, hõlmates tervikuna kaks loendusvahemikku 1970-1979 ja 1979-1989 ja kolmandast 1959-1970 poole. Selline esiotsa kummalisevõitu ajavahemik on tingitud kahe asjaolu kokkusattumisest. Esiteks, veneaegses andmekorralduses ei tuntud statistilise territoriaalsuse mõistet ning selle asemel, et koguda järjepidevalt andmed võrreldavate regioonide kaupa, peeti statistilist arvestust haldusüksuste kohta. Teiseks, 1940 aastate lõpust harrastati ülisagedasi administratiivpiiride muutmisi, mis tegi hetkehaldusjaotusega seotud statistika ajas võrreldamatuks; alles 1960 aastate keskpaigast jäid vähemalt maakonnapiirid enam-vähem püsivaks. Nimetatud kahe asjaolu tõttu jagunevad sõjajärgse rahvastikustatistika ühtlusarvutused n-õ tehnilisest küljest kahte etappi. Esimene etapp läheb ajas tagasi 1965 aastani ja saab korrastustööde alusena arvestada omaaegseid absoluutarvulisi statistilisi kokkuvõtteid. Teine etapp hõlmab piirisegaduste perioodi ja jõuab tagasi 1941 aasta loendusandmestikuni. Sellel etapil pole olemasolevatest statistilistest kokkuvõtetest eriti kasu, kui võrd enamikku haldusüksusi tollastes piirides polnud ei varem ega hiljem, ning pidevate piirimuutustega kaasnenud rahvastiku ümberpaigutused ühest haldusüksusest teise on fikseeritud, kui üldse, siis ebapiisava täpsuse ja detailsusega.

Loetletud asjaolude sunnil saavad ajajärgu 1941-1965 rahvastikustatistilised ühtlusarvutused oma põhiosas toetuda individuaalandmete uustöötlemisele. Arusaadavalt pole tollane info töövalmis elektroonilisel kujul, mis tähendab pikaajalist arhiivitööd ühtlusarvutuste sissejuhatava ettevõtmisena. Kokkuvõttes oli ja on Eesti Rahvastikustatistika Ühtlusarvutuste Programm dilemma ees: nihutada kogu sõjajärgset perioodi hõlmavate tulemuste publitseerimine küllaltki kaugesse tulevikku või avaldada esimese etapi tulemused perioodi 1965-1990 hõlmavana eraldi. Otsus teise võimaluse kasuks johtus eelkõige omavalitsuste infovajadusest. Siiski, kogumikus käsitletud ajavahemik hõlmab põlvkonnapiikkust perioodi, mis võimaldab rahvastikuarengu kohta üht-teist järeldada ning lubab kogumikus esitatud materjali teatud mõttes iseseisva tervikuna käsitleda. Samuti pole tähtsusetu, et olemasolev tasub ainuüksi oma küllalt suure mahu tõttu kättesaadavaks tegemist. Pealegi puudutab see periood meie lähiminekku ning on sellisena praktiliste küsimuste lahendamisel olulisemgi kui varasemate perioodide arengutrendid. Iseasi muidugi, et 85-aastaselt Eesti Vabariigil oleks sobilik omada ülevaadet oma rahvast vähemalt sama pikaajaliselt, millise printsiibi puhul hetkepraktilisel väärtusel on kasi sõnaõigus.

Samuti olgu tähendatud, et käsitletava ajavahemiku lõpp-punkti määras eelkõige rahvastikustatistiline asjaolu. Nimelt allub iga rahvaloenduse järel loendusvaheline andmestik rutiinsele tagasiarvutusele. Seetõttu täpsustuvad kõik rahvastikustatistilised näitarvud alates 1989 aastast. Kogumiku koostajaile tundus mõistlik sedasorti hiljem täpsustamisele kuuluvaid andmeid kordapandud andmestikuga mitte ühendada. Pealegi on karta, et nüüdis-Eesti rahvastikustatistika täpsustused tulevad üsna suured, sest uuema andmestiku usaldusväärsus on kiiresti kahanenud. Teise kandi pealt vaadatuna on uuemad arvanded tänaste publikatsioonide vahendusel küllalt kättesaadavad. Kõik need üksteist täiendavad tegurid rääkisid selle kasuks, et viimaste aastate rahvastikuandmed kogumikku lülitamata jätta. Siiski on n-õ ümmarguse aastaarvu printsiibi kohaselt käsitletavat ajavahemikku lõpetavaks võetud aasta 1990. Elektroonilisel jooniskomplektil, kus arvandmete täpsus on vähem oluline, on aegridu pikendatud tänapäevani.

Haldusüksuste hõlmatus seisukohalt on kõigil puhkudel, kus iganes võimalik, linna/valla andmed esitatud vastavate maakonnaandmetega võrdväärses mahus. Niisugune esituslaad taotleb eelkõige piirkondliku teabevajaduse rahuldamist: Eesti haldusreform ja omavalitsuste pädevusala järkjärguline laienemine uuesti aktualiseerinud vene ajal unarusse vajunud metodoloogilise

põhimõtte ja ühtlasi praktilise tarviduse esitada riigistatistilised andmed ühesuguses mahus nii omavalitsuste kui ka maakonna/riigi kohta. Kõnealuse põhimõtte kohaselt kuulunuks kogu käesoleva kogumiku andmestik esitamisele kõigi haldusüksuste lõikes, paraku polnud see andmepiirangute tõttu alati võimalik. Põhimõtet on täismahus rakendatud 1989 aasta loendusstatistiliste standardtabelite komplekti koostamisel. Sündmusstatistika ja varasemate loenduste puhul on peaaegu reeglisk, et üksikute linnade andmestik on küll eraldi olemas, kuid pole samaväärseid vallaandmeid. Tundub, et tollastel külanõukogudel oli ebapiisav tähtsus ning tavapäraselt tehti rajooni maarahvastiku kohta arvutused summaarsena, üksikuid haldusüksusi välja toomata.

Andmeallika järgi jagunevad kogumiku arvtabelid kahte ossa, esitades vastavalt rahvastiku sündmus- ja loendusstatistika. Sündmusstatistilised arvandmed on koondatud nelja tabelisse. Rahvaarvu ja muutuskomponentide tabel esitab rahvaarvu, loomuliku iibe, rändeiibe, koguiibe, piirimuutuste ja rahvaarvu kogumuutuse aegread. Rahvastikusündmuste tabelis on toodud sündide, surmade, imikusurmade ja surnultsündide, abiellumiste, lahutuste, sisse- ja väljarännete absoluutarvulised aegread. Kolmas tabel sisaldab sündimus-, suremus-, abiellumus-, lahutumus- ja väljarände üldkordajaid ning imikusuremuskordaja aegridu. Tõsiseks rahvastikuanalüüsiks mitte just piisava näitarvude valiku määras omaaegse andmestiku kehvapoolne regionaallõige. Viimase sündmusstatistilise tabelina on lülitatud kogumikku juba varem avaldatud arvandmed: Raplamaa kogu-, linna- ja maarahvastiku ühtlusarvutatud soovanuskoostis loendusvahemikes 1970-1979 ja 1979-1989 [EKDK/EKMI 1994a; 1994b].

Loendusstatistilised tabelid moodustavad kogumiku põhiosa ning on esitatud iga loenduse kohta omaette sarjana. Keskne on *standardtabelite kogum 1989*, mille koostamispõhimõte järgis nõuet hõlmata kogu loendusandmestik ja pakkuda nõnda võimalikult mitmekesine rahvastikupilt. Iga rahvastiku- ja eluasemeseisundi kohta on koostatud vähemalt üks arvtabel. Tabelid on esitatud kindlas järjekorras, kokku on numereeritud standardtabeleid 14. Nagu eelpool selgitatud, kasvas maakonnavajadusi silmas pidava standardkomplekti maht märgatavalt, lisades pea igale tabelile sama numbrit kandva ühe või mitu täiendtabelit. Risttabelitest on hoidutud — standardtabelite eesmärgiks tuleb lugeda käsitlusaluse protsessi või seisundi võimalikult ülevaatlikku, omaette esitust, mitte kõikvõimalike seoste esiletoomist. Erandina sisaldab sari lapsesuse ja hariduse risttabelit.

Ülesehituselt on loendustabelid niisiis valdavalt kolmedimensioonilised, esitades käsitlusaluse rahvastikutunnuse regionaal- ja soovanuslõikes. Vanuslõige on antud reeglina viieaastaste vanusrühmade kaupa alates rühmast 0-4 ning lõpetades rühmaga 85+; osa tabelite puhul on siiski kasutatud agregeeritud vanusskaalat. Andmeesituse seisukohalt on iga vanusandmete vektorit koos juurdekuuluva summareaga korratud meeste, naiste ja kokku mõlema soo kohta, mis kõikide haldusüksuste kaupa äratooduna moodustavad *elementaartabeli*. Ainevaldkonnad on esitatud elementaartabelite kogumitena, kus iga asjakohast tunnuskihti esitab üks elementaartabel. Kui ainevaldkonna väärtusvaru sisaldab väärtust *teadmata*, siis on tabelisse lisatud vastav tunnuskiht. Elementaartabeli kogumi lõpetab *summatabel*, mida pole aga iga kord kogumikku lülitatud, sest arvuliselt kattub see soovanuskoostise tabeliga. Juhul kui kattuvust ei esine, lõpetab ainevaldkonna summatabel.

Käsitlusperioodi kolmel viimasel loendusel koguti teatavasti osa teavet mitte kõigi, vaid neljandiku loendatavate käest. Sellisel juhul on olemasolev andmestik laiendatud kogurahvastikku hõlmavaks. Laiendamisel on rakendatud väikseima haldusüksuse põhimõtet ning arvutused on teostatud vanusrühmiti. Arusaadavalt ei saa tulemused kokku langeda nendega, mida andsid Moskva poolt rakendatud hoopis lihtsakoelisemad laiendamismeetodid. Siiski tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et teatud rahvastikurühmades sattus väiksemate haldusüksuste puhul 25-protsendilisse loendusvalikusse liiga väike arv respondente, mis paraku kahandab laiendamistulemuste täpsust. Laiendamisarvutuste alusel on moodustatud tabelid 4A, 7, 7A, 9, 9A, 10 ja 10A.

Varasemate loenduste andmeesitus järgib standardtabelite kogumit 1989. Kogumikku on lülitatud kõik need andmed, mida oli võimalik esitada võrreldavas struktuuris ning vastupidi, välja jäetud mittevõrreldav andmestik. Tabelite arv loendusesti küll erineb, kuid nende numeratsioon on kogumikus säilitatud ühtsena, mittepidev numeratsioon osutab andmepuudusel ära jäänud tabelitele.

Ka 1979 aasta loendustabelite aluseks on individuaalandmestiku uustöötlus, paraku piiras vallakoodide puudumine regionaalset andmeesitust, jättes kõrvale maahaldusüksused. 1959 ja 1970 aasta loendusandmete esitus on hoopis väikesemahulisem, olles määratud arhiivides säilitatava agregeeritud andmestikuga, pealegi erines 1959 aasta haldusjaotus hilisemast põhimõtteliselt. Kogumikusarja lõpuks on sedaviisi toimides plaanitud katta kõik 1959 aastal eksisteerinud 27 rajooni. Tabelite kasutamisel tasub tähele panna, et kahe varasema loenduse andmed iseloomustavad kohalolevat, kahe hilisema loenduse andmed aga alalist rahvastikku.

Nii sündmus- kui loendustabelites näitab esimene andmeveerg maakonna kogurahvastikku, millele järgnevad võimalikult täieliku nimekirjaga haldusüksuste osaarvud. Viimased on rühmitatud linna ja maa haldusüksusteks ning lisatud asjakohased summaveerud. Mõlema haldusüksuste rühma järjestus tabeli veergudes on tähestikuline, esimesena on ära toodud maakonnapealinn. Maakonna kogurahvastiku ning linna- ja maarahvastiku esiletoomiseks on vastavad andmeveerud esitatud paksus kirjas. Haldusüksuste nimetused on antud omaaegse nimekujuga, asendades tollase nõukoguliku terminoloogia eestipäraste mõistetega *maakond* ja *vald*.

Trükitud materjali täiendab maakonna rahvastikuarengut kajastav elektrooniline jooniskomplekt. Joonised on koostatud programmis *HarvardGraphics*, mis võimaldab neid arvuti abil kasutada üksikult, kuid ka lihtsalt käsitletava sarjana. Viimatinimetatud võimalus on eelkõige mõeldud maakonda tutvustavate esituste tarvis, kuid soovitatav ka õppevahendina üldhariduskoolidele. Vajadusel võib joonised välja trükkida.

Kogumikus esitatud arvtabelid on olemas ka elektroonilisel kujul *Lotus* formaadis. Kahe viimase rahvaloenduse korrastatud individuaalandmestik teeb võimalikuks lisatabelite arvutamise loendustunnuste mistahes kombinatsioonis. Asjahuvilistel on võimalik pöörduda Eesti Kõrgkoolidevahelise Demouuringute Keskuse poole.

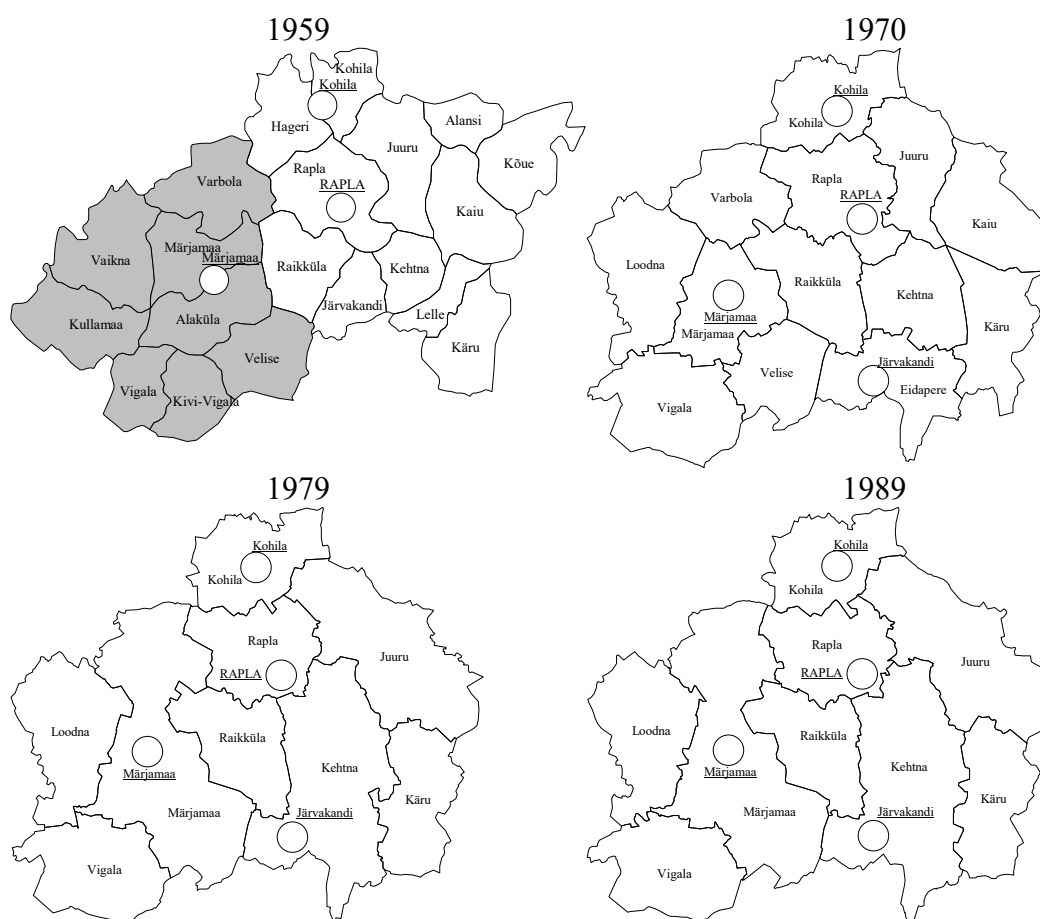
4. PIIRIMUUTUSED

Andmevõrreldavuse huvides on piirkonnastatistikat arukas pidada selliste territoriaalüksuste kaupa, mille piirid on ajas püsivad. Nii on ka võimalik ühildada erinevate andmeallikate teavet. Haldusüksus arvestuse aluseks tavaliselt ei kõlba, sest selle piirid kipuvad muutuma ka igati normaalse ühiskonnaarengu korral, rääkimata murranguaegadest. Paraku pole sõjajärgne Eesti andmekorraldus statistilise territoriaalüksuse mõistet üldse tundnud, andmekogumisel haldusüksuste kaupa jäi ühilduvus sõltuma halduskorraldajate toimetamisest. Mittevõrreldavus koos andmepuudulikkusega torkab eriti silma väiksemate haldusüksuste puhul, kuivõrd Moskva-kesksel NLiidul puudus nii huvi kui vajadus tegelda “kohaliku” eluga. Andmevõrreldavuse hoidmine esmatasandil oli aeg-ajalt ideoloogiliselt koguni kahjulik. Samuti polnud kohapeal informatsiooniga suurt midagi teha, sest haldusüksused olid ilma jäetud õigusest vähegi tähtsamaid otsuseid vastu võtta. Kuid statistilise territoriaalüksuse põhimõtte eiramise peamine põhjus kipub olema siiski taolise korralduse hoopis suurem töömahukus.

Keskvõimu ning hetkeolukorda ainuväärtustav ühiskond tõi vene ajal kaasa riigisiseste haldusüksuste ülisagedased piirimuutused, mis kandsid enamjaolt poliitilis-administratiivset, mitte sisulist eesmärki. Kohe, 1945 aasta augustis-oktoobris tehti algust omavalitsuste likvideerimisega, maavaldade puhul tähendas see nende killustamist 636 loodud külanõukogu vahel. 1950 aastatel kulmineerunud segaduste mõjud on veel tänagi tuntavad. Siiski, tollal moodustatud kolmest oblastist ja 39 rajoonist on nüüdseks üheksa ajaloolise Eesti maakonnani neli viiendikku tagasiteed juba käidud. Hulgalisi moodustamisi, muutmisi, liitmisi, laiendamisi, lahutamisi ja likvideerimisi toimetati aga sugugi mitte inimtühjal maa-alal, mistõttu osutub teisenenud piiridega haldusüksuse rahvastikuandmestik ajas hoopis võrreldamatuks. Sestap on tagantjärei ühtlusarvutuste teostusel tarvilik ülima hoolikusega järgida omaaegseid piirimuutusi.

Raplamaa on noor maakond, mis moodustati 1950 aastal Eesti NSV rajoneerimiskampaania käigus Harjumaa lõunaosast, nimelt Juuru, Kehtna, Kuimetsa, Raikküla, Rapla ning osalt Hageri, Järvakandi ja Kohila vallast. Külänõukogude lõikes koosnes maakond 18 üksusest. Linnu Raplamaale ei jagunud, küll aga kuulus rajooni kaks alevit — Kohila ja Rapla —, viimasest kujunes ka pealinn. Huvitav on tõdeda, et Raplaga külgnenud väikerajoonid viiekümnendate aastate lõpul ja kuuekümnendate algul likvideeritakse, Raplamaa aga jääb alles ning kasvab. Suure osa Märjamaa liitmisel omandas Rapla endise Läänemaa idaosa, Türi rajooni likvideerimisel sai Raplamaa tüki endisest Järvamaast. Algselt Pärnumaa kirdenurk Lelle jõudis Raplamaale samuti läbi Türi rajooni. Vändra rajooni kaotamisega tuli Raplamaale tagasi Harjumaa lõunatipp Järvakandi alevi ja selle ümbrusega. Sel viisil kujunes tänane Raplamaa, mis ühendab nelja ajaloolise maakonna kokkupuuteala. Osundatud suundumus tugevnes seeläbi, et maade omandamise kõrval Raplamaa ka loovutas ning just Harjumaa alasid, nihkudes veel selgemini ajalooliste maakondade kokkupuutealale.

Juuresoleval kaardil on Raplamaa sõjajärgsete piirimuutuste ulatus esitatud nelja hetkeseisu kaudu. Tegemist pole juhuslike ajamomentidega, vaid niisugustega, mida iseloomustab nende aastakümnete Eesti kõige sisukam andmestik, st loendusaaastatega. Tuleb tähele panna, et 1959 aasta kaart esitab ka Märjamaa rajooni, mis likvideerimisel liideti suures osas Raplamaaga.

Kogu vene aja vältel teostati piirimuutusi formaalselt samalaadse protseduuri alusel. Iga halduspiiri teisendus vormistati Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega, mis avaldati ka asjaomase asutuse Teatajas [ENSV ÜP 1945-1990]. Nimetatud allikast saab teada küll piirimuutuse toimumise fakti, kuid rahvastikustatistika seisukohalt on Teataja kasutu, sest ei sisalda mingit teavet peale liidetud/lahutatud maatüki pindala. Hiljuti ilmus Eesti XX sajandi haldusjaotust kirjeldav teatmik, kuid ülevaatlikkusele vaatamata jääb seegi pigem administratiivsete otsuste nimestikuks ega sisalda rahvastikualast teavet [Uuet 2002]. Kõlblike allikate otsimisel tekkis kogumiku koostajail selge arusaam, et piiriteisendustega kaasnenud rahvastikumuutuste üle polegi korralikku arvestust peetud.

Asi pole mitte selles, et arvestus puuduks, vastuoksa, arvepidamine on isegi mitmekordne, kuid erinevate allikate teave ei lange omavahel sugugi kokku. Alljärgnevalt on kirjeldatud kuut erinevat allikat, mis ühtlusarvutuste käigus on kasutamist leidnud. Paraku ei sisalda ükski neist — ega ka mõned täiendavad juhuallikad — rahvaarvust ja aeg-ajalt esitatud rahvastiku üldjaotusest midagi enam.

Regionaalse statistikabüroo aruanne, lühidalt *rajooniaruanne*, sisaldab vastuseid Statistikaameti teemakohasele järelepärimisele. Toetudes Ülemnõukogu poolt vastu võetud otsusele, palus Statistikaamet tavapäraselt esitada oma regionaalsel bürool andmed teisendatud piiriga haldusüksuse uue territooriumi ja rahvaarvu kohta. Rajooniaruanne on allikana kasutatav 1945 aastast kuni käsitletava perioodi lõpuni, selles sisalduv andmestik on aga küllalt ebahütlane. Ühelt poolt sõltus andmesisu Statistikaameti järelepärimise hetkelaadist, teisalt kohalike ametimeeste tõsidusest nõude täitmisel. Muidugi on 1940-1950 aastate rahvastikuarvud rajooniaruandes äärmiselt pealiskaudsed, peegeldades üldist sõjajärgset andmekehvust. 1960 aastatel on neid pisut enam (esitati muutusega haaratud inimeste üldarv), kõige korrektsemad on 1970 aastate aruanded, sisaldades teavet ka suuremate soovanusrühmade lõikes.

1970 aastate teisest poolest hakkab esitatav rahvastikuandmete hulk jälle vähenema. Tundub, et üldjuhul võeti rajooniaruandes arve majapidamisraamatutest tehtud kokkuvõtete põhjal. Kuigi andmeesitus pidi toimuma kindla vormi kohaselt, ei peetud sellest alati kinni ja aeg-ajalt edastati teavet isegi telefonitsi. Taolistel juhtudel jäävad sageli selgusetuks nii andmete ajaseis kui allikas. Kokkuvõtteid majapidamisraamatutest ei tehtud igal aastal ja nii kajastab rajooniaruanne ühel juhul jooksva aasta, teisel aga eelneva aasta seis. Linnarahvastiku alast infot rajooniaruanne ei sisalda, sest kohapeal vastavat arvepidamist ei peetud.

Eesti Statistikaameti aruanne Moskvale, lühidalt *statistikaaruanne*, kujutas endast iga-aastast vormikohast ettekannet halduspiiride teisenemisest vabariigis ja sellega kaasnenud rahvaarvu muutustest. Hõlmates perioodi 1945-1990, on see allikas ainsana nii vormilt kui metodoloogialt järjepidev: andmeesitus toetub viimasele loendusseisule. Metodoloogiliselt tuleb niisugust lähenemist pidada mõistlikuks, kuivõrd kindla ajahetke kaudu esitatud rahvaarvud on omavahel võrreldavad. Suurriikliku vormina ei sisalda statistikaaruanne õnnetuseks aga külanõukogu tasandi teavet, mistõttu suurem osa Eestis toimunud piiri- ja sellega kaasnenud rahvastikumuutusi nimetatud allikas ei kajastu. Teistsuguse metodoloogilise aluse tõttu pole statistikaaruanne kohalike allikatega kokkuviidav.

Statistikaameti administratiiv-territoriaalmuutuste kartoteek, lühidalt *register*, on Moskva vormi kohane arvestuskaartide kogum: iga rajooni ja linna kohta peetud kaardile on koondatud ülevaade piiri- ja sellega kaasnenud rahvaarvu muutustest. Sisuliselt on see kumulatiivne kokkuvõte Moskvale esitatud aruannetest ja tugineb eelkirjeldatud metoodikale. Esimesed arvestuskaardid registris pärinevad aastatest 1945-1951, vahemiku 1952-1969 kohta ei ole kartoteeki peetud või on see kaduma läinud. Järgnevatel aastatel 1970-1990 on seda pidevana hoitud, taasiseseisvumise järel registrit enam täiendatud pole. Alates 1970 rahvaloendusest on registrit kohapealsel initsiatiivil täiendatud infoga külanõukogude vahelistest piiri- ja rahvaarvumuutustest. Sama kümnendi keskpaiku sedalaadi praktika tasapisi soikus, elavnedes uuesti 1979 aasta loenduse järel.

Rajooni piiri- või nimemuutuse taotlus/seletuskiri, lühidalt *rajooni taotlus*, väljendab kohaliku võimu ettepanekut piiri- või nimemuutuse teostamiseks. Ei ole teada, millise osa piirimuutuste kohta sedalaadi taotlused on esitatud, igal juhul näib Statistikaameti iga-aastastes administratiiv-territoriaaljaotuse dokumendikaustades säilinud osa juhuslikuna. Linna täitevkomitee, küla- või alevinõukogu algatusel, rajooni täitevkomitee otsusena vormistatult ja Ministrite Nõukogu kooskõlastatuna esitati taotlus Ülemnõukogu Presiidiumile. Sellisena puudus taotlusel kindel vorm ning rahvastikualane info on seal väga erineva hõlmavusega. Rahvastikuandmete leidumisel puudub üldjuhul viide andmeallikale ning ajamomendile. Õeldule vaatamata peegeldab rajooni taotlus kirjeldatavatest allikatest ainsana kohalikke olusid, piirimuutuste põhjendusi ja asjaajamise käiku. Niisugusena on rajooni taotlus mõne külanõukoguvahelise piirimuutuse puhul osutunud ainsaks rahvastikuteavet sisaldavaks allikaks.

Ilmselt oli rahvastikuarvepidamise ebasüsteemsus asja sees olijatele tunnetatav, ja nii seadis kauaaegne Statistikaameti juhtivtöötaja Lembit Tepp sisse eraviisilise koondandmete arhiivi — lühidalt *Tepp'i kaust* —, mis muu teabe hulgas sisaldab ka piiri- ja rahvaarvumuutusi. Asjakohane andmehõlmatus Tepp'i kaustas ei ole päris teada, kuid kogumiku koostajail on olnud võimalus veenduda, et kindlasti leidub selles teavet, mis ametlikes allikates ei kajastu või on kaduma läinud. Eraviisiliselt pidas piiri- ja rahvaarvumuutuste ülevaadet ka Statistikaameti rahvastikuosakonna omaaegne juhataja Juta Bergvald. Ülevaade — lühidalt *Bergvald'i kaust* — sisaldab infot piirimuutustega kaasnenud rahvaarvuliikumistest aastatel 1970-1990, olles 1970 aastate esimesel poolel küllalt süsteemne. Käesoleva kogumiku koostamisel on neist allikatest olnud eelkõige abi 1970 aastal toimunud rajoonisiseste piirimuutustega kaasatud rahvaarvude täpsustamisel.

Rajooniaruanne, statistikaaruanne ja rajooni taotlus on kuni 1970 aastani arhiveeritud Eesti Riigiarhiivis, hilisemate aastate kohta olev teave asub Statistikaametis, nagu ka register kogu ajavahemiku osas. Eraarhiivina ei ole Bergvald'i ja Tepp'i kaustad avalikult kättesaadavad. Tuleb tõdeda, et Statistikaametis paiknenud materjalid osutusid laialipillatuks, kuid said kogumikutööde tõukel uuesti koondatud.

Alljärgnev ülevaade esitab Raplamaa piirimuutused 1959-1990 Eesti NSV Ülemnõukogu Teataja põhjal, mida kogumiku käsitusperioodi ulatuses (1965+) on täiendatud rahvastikuteabega eelpool kirjeldatud allikatest. Tuleb tõdeda, et eri allikate lüngad ja vasturääkivused on väärt eraldi väljatoomist: tekstis on esitatud kolme põhiallika teave kaldkriipsude vahel järjekorras: *rajooniaruanne/statistikaaruanne/register*; märke "-" tähistab vastava arvandme, märke "... " andmeallika puudumist. Kui kõigi nimetatud kolme allika teave on ebatäpne või hoopis puudu, siis on kasutatud teisi allikaid.

1959 aasta. ENSV ÜP 24. jaanuari seadlus vähendas rajoonide arvu Eestis kahekümne neljale. 1950 aastal loodud uusrajoonidest kuulutati kolmteist likvideerituks, neist endine Türi rajoon andis Rapla rajoonile üle Alansi, Kõue, Kärü ja Lelle külanõukogu. Harju rajoonist tuli lisaks osa Kurtna külanõukogu maid.

1960 aasta. ENSV ÜP 3. septembri seadlus tõi kaasa rajooni territooriumi vähenemise: Rapla rajooni Kärü külanõukogust anti osa Vändra rajooni Rõusa külanõukogu laiendamiseks. Sama seadluse kohaselt toimus mitmeid rajoonisiseseid piirimuudatusi. Likvideeritud Alansi külanõukogu anti täies koosseisus üle Kõuele. Lelle külanõukogu jagati Kehtna ja Kärü, Järvakandi Kehtna ja Raikküla ning Hageri Rapla ja Kohila vahel. Juuru külanõukogu loovutas osa maadest Rapla külanõukogule, jäi aga ise alles.

1962 aasta. ENSV ÜP 21. detsembri seadlusega tehti järjekordsed muudatused Eesti NSV territooriumi administratiivses jaotuses, mis puudutasid Rapla rajooni piiri. Viieks likvideeritud rajoonist loovutasid kaks — Märjamaa ja Vändra — maid ka Rapla rajoonile. Seeläbi kasvas rajoon Märjamaa alevi ning Varbola, Velise, Vigala, Loodna ja Märjamaa külanõukogu ning Vändrast Järvakandi alevi ja Eidapere külanõukogu võrra. Sama seadluse alusel arvati Rapla rajooni Kõue külanõukogu Harju rajooni koosseisu.

1963 aasta. ENSV ÜP 18. oktoobri seadlus tõi kaasa järjekordsed rajoonisisesed piirimuutused, mille kohaselt Kohila külanõukogu loovutas osa maid Rapla külanõukogule ning Velise Märjamaa külanõukogule.

1968 aasta. ENSV ÜP 26. jaanuari seadlusega liideti Eidapere külanõukogule 1369 hektarit 51/ – / ... inimesega Kärü maadest. Loodna loovutas 1360 hektarit Märjamaa külanõukogule, mille elanike arv kasvas seeläbi 38/ – / ... inimese võrra.

Sama aasta ENSV ÜP 4. detsembri seadlusega laienes Raikküla külanõukogu 3335 hektari võrra Varbola maade arvelt. Muutus kaasas kokku 176/ – / ... inimest.

1971 aasta. ENSV ÜP 3. detsembri seadlus muutis veelkord rajooni piiri. Rapla rajooni Kärü külanõukogu maadele tuli lisa Pärnu rajooni Vändra külanõukogust 1973 hektarit 48/40/40 inimesega.

1972 aasta. ENSV ÜP 28. juuli seadlus vähendas haldusüksuste arvu rajoonis, likvideerides Kaiu ja Varbola külanõukogu. Kaiu – / – /1691 inimesega liideti Juuru külanõukoguga, Varbola maad anti üle koos – / – /1021 inimesega Märjamaa külanõukogule. (1627) (945)

Sama seadluse alusel laienes Eidapere külanõukogu 6928 hektari ja 769/ – /770 inimese võrra Kehtna arvelt. Kehtna külanõukogu omakorda sai juurde 4349 hektarit ja 451/ – /461 inimest Juuru külanõukogust ning 3046 hektarit koos 609/ – /641 inimesega Rapla külanõukogust. Märjamaa külanõukogu laiendati 730 hektari ja 47/ – /53 inimese võrra Velise külanõukogu arvelt ning Rapla külanõukogu 413 hektari ja 46/ – / 65 inimese võrra Juuru arvelt. Sama seadlus nimetas Eidapere ümber Lelle külanõukoguks.

1976 aasta. ENSV ÜP 23. jaanuari seadlus muutis linna- ja maarahvastiku vahekorda. Rapla alevi territoorium laienes Rapla külanõukogu arvelt 109 hektari ja 53/25/ ... inimese ning Märjamaa alev Märjamaa külanõukogu arvelt 39 hektari ja 1/1/1 inimese võrra. Sama seadlusega kuulus likvideerimisele Velise külanõukogu, mis ühendati Märjamaa külanõukoguga (1200/1143/ ... inimest).

Sama aasta ENSV ÜP 28. mai seadlus muutis veelkord linna- ja maarahvastiku vahekorda. Kohila alev sai lisa 97 hektarit ja 481/388/ – inimest Kohila külanõukogust ning andis vastu 1.7 hektarit elaniketa maad külanõukogule.

Sama aasta ENSV ÜP 17. novembri seadlus likvideeris Lelle külanõukogu ja liitis selle territooriumi Kehtnaga. Muutus kaasas – / – / – inimest. Bergvaldi kaust annab muutuse suuruseks 1794 inimest.

1990 aasta. Senised rajoonid nimetati taas maakondadeks, alustati eestipäraste maakonna- ja vallanimede taastamist.

Loetletud piirimuutuste rahvastikumõju on leidnud arvestamist kogumiku arvtabelites. Sündmusstatistika tabelites on rahvastiku liikumine ühest haldusüksusest teise toodud eraldi veeruna ja muidugi arvestatud kõigi näitajate leidmisel. Loendustabelite juures ei ole viiteid üksikutele piirimuutustele esitatud, loendusandmestiku võrdlemisel tuleb pöörduda ülaltoodud loetelu poole. Toetudes tavapärasele rahvastikustatistilisele metodoloogiale lähtub andmeesitus väikseimast omavalitsuslikust haldusüksusest, linnast või vallast. Nii jääb paratamatult kõrvale külaandmestik, mis rahvastiku väikesearvulisuse tõttu ei ole isikutunnuste lõikes ülevaatlik. Ometi on rahvaarv külade kaupa huvipakkuv ning loendusstatistikas on küla rahvaarv sama täpsusastmega kui valla, maakonna või riigi oma.

Õeldule toetudes on järgnevasse alaossa koondatud külade rahvaarv kõigi nelja sõjajärgse rahvaloenduse lõikes. Esituslaadilt on eelistatud külade rühmitamist esmatasandi haldusüksuste kaupa, mis toob ühtlasi esile külanõukogude omavahelise raske võrreldavuse. Nõnda ei pruugi tabelis samad külad eri loendustel üksteise kõrval paikneda, ja esituse pahupoolena tuleb kasutajal neid otsida vastava külanõukogu alt. Erandina on 1959 aasta külade rahvaarvud esitatud juba teisendatud kujul: vastavalt 1970 aasta loenduse struktuurile nii küla nime kui esmatasandi haldusüksuse mõttes. Ühelt poolt on selline esituslaad paratamatu, sest 1959 aasta loendusandmeid ei töödeldudki toimumisaegsetes piirides, teisalt võimaldab see saavutada tabeli mõnevõrra suuremat kompaktsust. Kahe esimese sõjajärgse loenduse külaandmed pärinevad 1970 aasta loenduse järel avaldatud kogumikust [ESKV 1972], 1979 aasta arvud samalaadsest hilisemast kogumikust [ESKV 1981].

5. MAAHALDUSÜKSUSTE RAHVAARV LOENDUSAASTATEL 1959-1989

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Eidapere k/n	1359	1024				
Ahekõnnu küla	76	61				
Aleti küla	153	130				
Eidapere asundus	115	72				
Ellamaa küla	34	20				
Haakla küla	32	28				
Isakõnnu küla	33	34				
Kenni küla	36	28				
Koogiste küla	51	33				
Kurikse küla	99	108				
Kõrbja küla	56	52				
Lokuta küla	54	46				
Matsimurru küla	12	8				
Mukri küla	38	21				
Nõlva küla	61	23				
Põllussaare küla	314	212				
Reonda küla	54	39				
Saare küla	30	22				
Sarapiku küla	5	5				
Selja I küla	54	55				
Selja II küla	25	13				
Vallastu küla	27	14				
Juuru k/n	2728	2365	Juuru k/n	3317	Juuru k/n	3352
Atla asundus	92	85	Atla küla	82	Atla küla	77
Atla küla	109	101				
Helda küla	155	137				
Hõreda asundus	156	84	Hõreda küla	156	Hõreda küla	89
Härgla asundus	149	109	Härgla küla	148	Härgla küla	128
Ingliste asundus	263	194				
Jaluse küla	37	33	Jaluse küla	58	Jaluse küla	39
Juuru alevik	405	418	Juuru alevik	562	Juuru alevik	613
Juuru asundus	60	56				
Järlepa asundus	76	149	Järlepa küla	221	Järlepa küla	281
			Kaiu alevik	329	Kaiu alevik	586
Kalda küla	31	20				
			Karitsa küla	102	Karitsa küla	81
			Kasvandu küla	104	Kasvandu küla	77
			Kuimetsa küla	327	Kuimetsa küla	373
Käriveri küla	32	17				
Lau küla	123	99				
Lõiuse küla	83	58	Lõiuse küla	89	Lõiuse küla	103
Mahtra asundus	47	40	Mahtra küla	116	Mahtra küla	91
Mahtra-Metsküla küla	23	15				
Mahtra-Saunaküla küla	44	20				
Mahtra-Suurküla küla	33	28				
Maidla asundus	216	204	Maidla küla	211	Maidla küla	122
Mõisaküla küla	20	16				
			Oblu küla	48	Oblu küla	36
Orguse küla	85	58	Orguse küla	62	Orguse küla	46
Pae küla	150	166				
Pirgu asundus	41	31	Pirgu küla	82	Pirgu küla	87
Pirgu küla	26	16				
Purila asundus	79	65				
			Põlliku küla	66	Põlliku küla	40

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Saaremõisa asundus	32	42				
Sadala küla	25	8				
Saunaküla küla	16	9				
Seli asundus	59	40				
			Suurekivi küla	72	Suurekivi küla	52
			Tamsi küla	50	Tamsi küla	40
			Toomja küla	99	Toomja küla	127
Umbru asundus	27	17				
			Vahastu küla	116	Vahastu küla	107
			Vana-Kaiu küla	148	Vana-Kaiu küla	100
Vankse küla	34	30				
			Vaopere küla	69	Vaopere küla	57
Kaiu k/n	1878	1691				
Kaiu asundus	106	110				
Kaomäe küla	9	5				
Karitsa asundus	47	47				
Kasvandu küla	253	313				
Kuimetsa asundus	152	174				
Kuimetsa küla	150	123				
Lagevainu küla	30	37				
Leedi küla	36	35				
Lihu küla	41	22				
Määrissoo küla	48	33				
Nõmmküla küla	65	70				
Ooblu küla	43	26				
Oraniku küla	28	20				
Põlliku küla	70	84				
Päri küla	36	13				
Rasala küla	47	41				
Salutaguse küla	153	121				
Saunametsa küla	94	52				
Siuge küla	44	32				
Taga-Põlliku küla	26	16				
Tagasmäe küla	23	10				
Tamsi küla	66	58				
Tolla küla	50	41				
Toomja küla	84	69				
Vahastu asundus	31	18				
Vaopere küla	93	88				
Viirika küla	17	5				
Ärismaa küla	36	28				
Kehtna k/n	2969	2895	Kehtna k/n	4936	Kehtna k/n	5109
			Ahekõnnu küla	75	Ahekõnnu küla	67
Asunduse küla	21	8				
			Eidapere alevik	352	Eidapere alevik	364
			Haakla küla	29	Haakla küla	20
			Hertu küla	94	Hertu küla	83
Hiie küla	57	49	Hiie küla	34	Hiie küla	27
Hiiekõnnu alevik	370	477				
			Ingliste küla	134	Ingliste küla	190
			Kaarepere küla	307	Kaarepere küla	624
Kabeli küla	21	18		101		67
Kalbu küla	139	97	Kalbu küla		Kalbu küla	
Kastna küla	52	40	Kastna küla	54	Kastna küla	25
Keava alevik	269	309	Keava alevik	345	Keava alevik	301
Keava asundus	85	81				
Kehtna alevik	657	757	Kehtna alevik	1381	Kehtna alevik	1664

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Kehtna asund	127	143				
Kokuta küla	39	18				
	35	50	Kenni küla	43	Kenni küla	23
Koogimäe küla			Koogimäe küla	46	Koogimäe küla	29
			Koogiste küla	40	Koogiste küla	20
			Kumma küla	112	Kumma küla	94
			Kõrboja küla	33	Kõrboja küla	25
Rõue küla	50	40				
Käbiküla küla	104	100	Käbiküla küla	54	Käbiküla küla	33
Kärpla küla	41	41				
Laeste küla	41	37	Laeste küla	60	Laeste küla	42
Lalli küla	61	37	Lalli küla	32	Lalli küla	11
			Lau küla	86	Lau küla	62
Lellapere küla	56	54	Lellapere küla	84	Lellapere küla	49
			Lelle alevik	520	Lelle alevik	515
Lille küla	28	13				
Linnaaluste küla	80	53	Linnaaluste küla	73	Linnaaluste küla	75
			Lokuta küla	135	Lokuta küla	148
			Mukri küla	5	Mukri küla	7
Nadalama küla	61	50	Nadalama küla	88	Nadalama küla	72
Nurme I küla	29	14				
Nurme II küla	20	20				
			Nõlva küla	12	Nõlva küla	12
Ohekatku küla	112	95	Ohekatku küla	104	Ohekatku küla	80
Palasi küla	8	3				
			Pae küla	127	Pae küla	95
Paluküla küla	113	93	Paluküla küla	49	Paluküla küla	35
Põllu küla	95	63	Põllu küla	73	Põllu küla	54
			Põrsaku küla	51	Põrsaku küla	34
			Reonda küla	40	Reonda küla	21
			Saarepõllu küla	35	Saarepõllu küla	21
			Saksa küla	69	Saksa küla	80
			Selja küla	35	Selja küla	19
Sooaluste küla	17	11				
Uusküla küla	16	10				
Vanaaseme küla	15	10				
Vastja küla	56	41	Vastja küla	24	Vastja küla	21
Veneküla küla	33	24				
Voore küla	34	26				
Õöre küla	27	13				
Kohila k/n	2907	2906	Kohila k/n	2248	Kohila k/n	2188
Aandu küla	25	25	Aandu küla	66	Aandu küla	64
Adila asundus	35	43	Adila küla	49	Adila küla	34
Adila-Krimmi küla	44	31				
Adila-Tagaküla küla	37	44				
Aespa küla	97	71	Aespa küla	41	Aespa küla	28
Angerja asundus	66	51	Angerja küla	67	Angerja küla	41
Angerjamäe küla	33	38				
Anijala küla	30	35				
Dzungli küla	18	7				
Hageri alevik	250	178	Hageri küla	489	Hageri küla	415
Hageri küla	83	54				
Kadaka küla	38	18				
Kohila asund	71	388				
Laisari küla	17	8				
Lohu asundus	100	107	Lohu küla	208	Lohu küla	169
Loone küla	44	34	Loone küla	38	Loone küla	29
Lümandu küla	66	36				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Metsaküla küla	33	13	Masti küla	104	Masti küla	73
Mälivere küla	121	89	Mälivere küla	68	Mälivere küla	39
Nõmme küla	20	9				
Oru küla	15	14				
Pahkla küla	88	89	Pahkla küla	105	Pahkla küla	307
Pargi küla	97	71				
Pihali küla	43	46	Pihali küla	99	Pihali küla	97
Prillimäe asund	181	249	Prillimäe alevik	461	Prillimäe alevik	563
Pukamäe küla	51	86				
Põikma küla	47	31				
Päevati küla	19	21				
Rabivere asundus	63	66	Rabivere küla	139	Rabivere küla	118
Rabivere-Krimmi küla	19	17				
Rabivere-Metsaküla	20	5				
Rabivere-Suurküla küla	49	36				
Rabivere-Väikeküla	43	23				
Rajala küla	50	28				
Rootsi küla	55	46				
Salutaguse asund	179	250				
Salutaguse küla	65	24	Salutaguse küla	63	Salutaguse küla	35
Sebli küla	16	11				
Sutlema asundus	127	141	Sutlema küla	42	Sutlema küla	38
Tamsalu küla	33	16				
Tohisoo küla	114	125				
Urge küla	141	112	Urge küla	91	Urge küla	59
Vilivere küla	105	76	Vilivere küla	118	Vilivere küla	79
Višja küla	12	12				
Ülejõe küla	47	32				
Käru k/n	1814	1212	Käru k/n	994	Käru k/n	887
Allipa küla	62	34				
Ingliste küla	18	9				
Jõeküla küla	53	66	Jõeküla küla	82	Jõeküla küla	64
			Kullimaa küla	25	Kullimaa küla	23
Kõduküla küla	14	7	Kõdu küla			
Kädva küla	151	107	Kädva küla	89	Kädva küla	66
Kändliku küla	49	44	Kändliku küla	53	Kändliku küla	50
Käru alevik	665	482	Käru alevik	545	Käru alevik	551
Käsna küla	58	24				
Laane küla	36	19				
Lauri küla	58	47	Lauri küla	14	Lauri küla	9
Linnu küla	28	8				
Lungu asundus	213	130	Lungu küla	128	Lungu küla	82
Lõmmelu küla	14	3				
Maidemaa küla	3	2				
Metsari küla	23	8				
Määrasmaa küla	39	22				
Orava küla	167	99				
Pärniku küla	36	14				
Rumbi küla	16	7				
Sonni küla	79	63	Sonni küla	48	Sonni küla	42
Tammistu küla	15	10				
Toosikõnnu küla	17	7				
Loodna k/n	2122	1665	Loodna k/n	1420	Loodna k/n	1322
Altküla küla	59	27				
Ellamaa küla	6	6				
Karusmaa küla	29	17				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Kimaru küla	104	116				
Kohatu küla	81	50	Kohatu küla	55	Kohatu küla	27
Kärsamaa küla	28	22				
Käändla küla	48	30				
Laane küla	26	11				
Laukna küla	172	293	Laukna küla	290	Laukna küla	394
Leevre küla	31	29	Leevre küla	31	Leevre küla	23
Loodna asundus	250	68	Loodna küla	99	Loodna küla	85
Luiste asundus	25	10				
Luiste küla	77	63	Luiste küla	47	Luiste küla	44
Maidla küla	230	156				
Mõraste küla	88	80	Mõraste küla	62	Mõraste küla	41
Männiku küla	46	26	Männiku küla	35	Männiku küla	24
Nõmme-Huugi küla	19	7				
Oja küla	35	32				
Päädeva küla	44	43				
Salutaguse küla	56	37				
Sipa asundus	234	231	Sipa küla	296	Sipa küla	350
Sipa küla	137	105				
Sooniste asundus	102	78	Sooniste küla	77	Sooniste küla	31
Soosalu küla	45	12	Soosalu küla	29	Soosalu küla	21
			Teenuse küla	177	Teenuse küla	142
			Tika küla	128	Tika küla	107
Tolli küla	38	37				
Urevere küla	52	34	Urevere küla	48	Urevere küla	19
Vilta küla	17	8	Vilta küla	46	Vilta küla	14
Vinguta küla	43	37				
Märjamaa k/n	2457	2013	Märjamaa k/n	3729	Märjamaa k/n	3481
Alaküla küla	14	21				
Altküla küla	29	20				
			Aravere küla	86	Aravere küla	57
Aru küla	22	20				
Haimre asundus	115	94	Haimre küla	123	Haimre küla	115
Haimre-Jõeääre küla	64	53				
Jaaniveski küla	36	28	Jaaniveski küla	18	Jaaniveski küla	12
Järgküla küla	44	69				
Kaguvere küla	20	11				
Kasti asundus	79	126	Kasti küla	286	Kasti küla	289
Kiilaspere küla	66	47	Kiilaspere küla	31	Kiilaspere küla	42
			Kohtru küla	130	Kohtru küla	105
Konovere asundus	78	50				
Konovere küla	46	30				
			Konovere küla	99	Konovere küla	72
Kunsu küla	50	31				
Kuuda asund	60	54				
Kõrtsuotsa küla	23	15				
			Käriselja küla	39	Käriselja küla	35
			Lestima küla	83	Lestima küla	70
Lokuta küla	25	21				
			Lokutaja küla	34	Lokutaja küla	34
			Lümandu küla	44	Lümandu küla	27
Metsaääre küla	43	33				
Metstsküla küla	43	23				
Moka küla	87	51	Moka küla	169	Moka küla	131
Mõisamaa asundus	186	140	Mõisamaa küla	162	Mõisamaa küla	181
Märjamaa asundus	112	129				
Märjamaa küla	62	42				
Naistevalla küla	28	15	Naistevalla küla	57	Naistevalla küla	41

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Nihu küla	39	38	Nurtu küla	88	Nurtu küla	54
Nõmme küla	36	18	Nõmmealuse küla	24	Nõmmealuse küla	18
Nõmmeotsa küla	62	45	Ohukotsu küla	92	Ohukotsu küla	59
Orgita asundus	158	180	Orgita küla	427	Orgita küla	601
Paaduotsa küla	28	27	Paaduotsa küla	62	Paaduotsa küla	43
Paeküla asundus	52	32	Paeküla küla	95	Paeküla küla	66
Paeküla küla	155	83	Paisumaa küla	66	Paisumaa küla	32
			Pajaka küla	61	Pajaka küla	42
			Põlli küla	57	Põlli küla	42
Päädeva asundus	40	39	Rangu küla	131	Rangu küla	106
Rassiotsa küla	20	21	Russalu küla	45	Russalu küla	15
Ringuta küla	123	99	Sulu küla	42	Sulu küla	34
Suurküla küla	44	32	Sõtke küla	97	Sõtke küla	75
Sõmeru küla	32	35	Tolli küla	104	Tolli küla	81
Sõtke asundus	84	65	Vaimõisa küla	145	Vaimõisa küla	96
Sõtke küla	124	87	Valgu küla	324	Valgu küla	415
Tolli asundus	10	15	Vana-Nurtu küla	51	Vana-Nurtu küla	45
Tolli küla	118	74	Varbola küla	271	Varbola küla	323
			Velise küla	133	Velise küla	94
			Võeva küla	53	Võeva küla	29
Raikküla k/n	2438	2322	Raikküla k/n	2036	Raikküla k/n	1934
Allika küla	34	48				
Aravere küla	42	22				
Asunduse asund	233	489				
Hiienuurme küla	17	11	Jalase küla	50	Jalase küla	64
Jalase küla	94	60				
Kadaka küla	39	32	Kaigepere küla	99	Kaigepere küla	88
Kaera küla	29	12	Keo küla	75	Keo küla	64
Kaigepere küla	93	112	Koikse küla	60	Koikse küla	37
Keo küla	60	55	Kõrvetaguse küla	54	Kõrvetaguse küla	26
Koikse küla	125	90				
Kõnnu küla	44	36				
Kõrvetaguse küla	94	76	Lipa küla	170	Lipa küla	124
Laikmaa küla	48	39	Lipametsa küla	50	Lipametsa küla	37
Lihuveski küla	19	18	Loe küla	45	Loe küla	78
Lipa küla	215	166	Lõpemetsa küla	89	Lõpemetsa küla	17
Lipametsa küla	73	43	Metsküla küla	15	Metsküla küla	8
Loe küla	37	37				
Lõpemetsa küla	36	35	Nõmmemetsa küla	81	Nõmmemetsa küla	60
Metsküla küla	66	30				
Mõisataguse küla	40	27				
Männiku küla	27	13				
Nõmmemetsa küla	49	33				
Nõmmküla küla	73	41				
Pilpa küla	31	24				
Purku küla	140	129	Purku küla	144	Purku küla	199

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Põlma küla	63	67	Põlma küla	58	Põlma küla	45
Pühatu küla	46	33				
Raela küla	124	123	Raela küla	100	Raela küla	72
			Raikküla küla	403	Raikküla küla	447
Riidaku küla	52	58	Riidaku küla	76	Riidaku küla	41
Rõkkalü küla	41	19				
Suurküla küla	28	30				
Tamme asund	102	140	Tamme küla	247	Tamme küla	357
Ummaru küla	55	27	Ummaru küla	65	Ummaru küla	57
Vahakõnnu küla	38	35	Vahakõnnu küla	49	Vahakõnnu küla	32
Vaharu küla	25	15				
Valli küla	80	72	Valli küla	106	Valli küla	81
Väljamäe küla	26	25				
Rapla k/n	4123	4292	Rapla k/n	3675	Rapla k/n	3754
Alu asund	152	350	Alu alevik	839	Alu alevik	1057
Alu asundus	96	71				
Alu-Metsküla küla	61	56	Alu-Metsküla küla	35	Alu-Metsküla küla	28
Aranküla küla	47	50	Aranküla küla	23	Aranküla küla	17
Hagudi alevik	174	161	Hagudi küla	329	Hagudi küla	376
Hagudi asundus	51	51				
Hagudi küla	32	33				
Hagudi-Metsküla küla	48	24				
Hertu küla	53	102				
Ira küla	23	113				
Juula küla	67	52				
Kaerepere küla	107	160				
			Kalevi küla	73	Kalevi küla	51
Kelba küla	86	79	Kelba küla	49	Kelba küla	36
Kiriku asundus	72	90				
Kodila asund	142	205	Kodila küla	210	Kodila küla	315
Kodila -Metsküla küla	32	22				
Kodila-Uuusküla küla	29	17				
Koigi küla	31	56	Koigi küla	67	Koigi küla	54
Kuku küla	37	59	Kuku küla	30	Kuku küla	30
Kumma küla	128	132				
Kuusiku-Altverki küla	47	24				
			Kuusiku alevik	453	Kuusiku alevik	425
Kuusiku asund	319	248				
Kuusiku metskonna	11	11				
Kuusiku-Nõmme küla	41	27				
Kõrgu küla	29	35	Kõrgu küla	46	Kõrgu küla	27
			Libadu küla	154	Libadu küla	105
Lipstu küla	24	20	Lipstu küla	33	Lipstu küla	23
Mahlamäe küla	38	65				
Mõisaaseme küla	31	11	Mõisaaseme küla	15	Mõisaaseme küla	17
Mällu küla	20	9				
Nurme küla	50	39				
Nõmme küla	42	27				
Oela küla	80	80	Oela küla	72	Oela küla	52
Ohulepa küla	76	37	Ohulepa küla	21	Ohulepa küla	11
Oola küla	30	28	Oola küla	59	Oola küla	55
Palamulla küla	100	64	Palamulla küla	53	Palamulla küla	49
Purila asund	200	224	Purila küla	241	Purila küla	176
Põrsaku küla	75	63				
Raka küla	75	98	Raka küla	119	Raka küla	87
Rapla-uusküla küla	110	103				
Rea küla	70	59				
Ridaküla küla	65	52	Ridaküla küla	140	Ridaküla küla	193

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Rohelise tänava küla	71	63				
Saksa küla	118	89	Rõa küla	37	Rõa küla	25
Saunaküla küla	67	56				
Seli asundus	145	146	Seli küla	62	Seli küla	122
Seli-Metsküla küla	14	5				
Seli-Nurme küla	40	21				
Sikeldi asundus	93	83	Sikeldi küla	71	Sikeldi küla	36
Sikeldi-Nõmme küla	15	10				
Sootaguse küla	34	19				
Sulupere küla	34	68	Sulupere küla	109	Sulupere küla	104
Tapupere küla	36	33				
Tuti küla	79	86				
Tõrma küla	33	29				
Valtu asund	48	117	Uusküla küla	94	Uusküla küla	71
Valtu asundus	22	25	Valtu küla	241	Valtu küla	212
Väljataguse küla	83	107				
Äherdi küla	27	28				
Ülejõe küla	163	100				
Varbola k/n	1362	1021				
Hiitse küla	23	21				
Jutapere küla	19	8				
Jõeääre küla	12	7				
Koluta küla	16	8				
Käbiküla küla	86	69				
Kännu I küla	16	5				
Kännu II küla	8	2				
Lestima küla	40	37				
Lümandu asundus	43	23				
Lümandu küla	37	26				
Metsanurga küla	28	15				
Mõisaküla küla	27	20				
Napanurga küla	15	7				
Niine küla	32	17				
Ohukotsu asundus	46	51				
Pajaka asundus	80	63				
Pikste küla	16	13				
Purga küla	55	24				
Põlli asundus	67	49				
Põlli küla	29	20				
Risuküla küla	29	15				
Russalu asundus	64	58				
Sirgu küla	53	48				
Suurküla küla	34	13				
Terjatu küla	4	1				
Ubasalu küla	27	23				
Vaimõisa küla	284	203				
Vardi asundus	143	159				
Väljataguse küla	16	6				
Ülejõe küla	13	10				
Velise k/n	1487	1196				
Aravere küla	62	45				
Inda küla	40	40				
Kangru küla	56	40				
Keskküla küla	51	25				
Kilgi küla	31	16				

Haldusüksus	Rahvaarv		Haldusüksus	Rahvaarv	Haldusüksus	Rahvaarv
	1959	1970		1979		1989
Kirna küla	48	41				
Kohtru küla	56	30				
Kärissilla küla	65	43				
Ligeda küla	14	5				
Mäliste küla	54	45				
Nurme küla	68	55				
Nurtu-Nõlva küla	54	38				
Nääri küla	56	43				
Ojaäärse küla	58	57				
Paisumaa küla	48	26				
Sulu küla	46	39				
Uhja küla	11	5				
Valgu asundus	144	171				
Vanamõisa küla	129	84				
Vana-Nurtu asundus	83	70				
Velise alevik	79	52				
Velise asundus	67	94				
Velise-Nõlva küla	47	33				
Veski küla	62	61				
Võeva küla	58	38				
Vigala k/n	2853	2555	Vigala k/n	2392	Vigala k/n	2390
Araste küla	62	30	Araste küla	79	Araste küla	44
Araste-Saunteküla küla	20	19				
Avaste küla	48	32	Avaste küla	22	Avaste küla	11
Jädivere I küla	58	47	Jädivere küla	62	Jädivere küla	53
Jädivere II küla	113	76				
Jässi-Leibre küla	66	64				
Kausi küla	61	57	Kausi küla	56	Kausi küla	31
Kesu küla	52	35				
Kivi-Vigala alevik	191	208	Kivi-Vigala küla	337	Kivi-Vigala küla	490
Kojastu-Rumba küla	51	32	Kojastu küla	20	Kojastu küla	25
Konnapere küla	47	34				
Kurevere küla	69	55	Kurevere küla	49	Kurevere küla	27
			Leibre küla	92	Leibre küla	69
Läti I küla	38	34	Läti küla	114	Läti küla	55
Läti II küla	72	54				
Manni küla	70	42				
Naravere küla	148	105				
Oese küla	74	49	Oese küla	46	Oese küla	48
Ojapere küla	67	49	Ojapere küla	57	Ojapere küla	36
			Palase küla	43	Palase küla	24
Paljasmaa küla	48	38	Paljasmaa küla	37	Paljasmaa küla	28
Pallase küla	74	65				
Pallika-Kivinuki küla	46	32				
Pikk-küla küla	32	19				
Päärdu asundus	148	127	Päärdu küla	166	Päärdu küla	117
Päärdu-Mõisaküla küla	34	34				
Rääski küla	55	56	Rääski küla	84	Rääski küla	58
Sääla küla	74	68	Sääla küla	91	Sääla küla	64
Tiduvere küla	76	67	Tiduvere küla	53	Tiduvere küla	43
Tõnumaa küla	58	54	Tõnumaa küla	122	Tõnumaa küla	107
Vaguja küla	60	54				
Vanamõisa küla	221	86				
Vana-Vigala I küla	319	542	Vana-Vigala küla	817	Vana-Vigala küla	1013
Vana-Vigala II küla	197	192				
Veneküla küla	35	39				
Vängla küla	69	60	Vängla küla	45	Vängla küla	47
Kokku	30497	27157	Kokku	24747	Kokku	24417

6. VIITED

- Anderson, Barbara, Kalev Katus, Brian Silver (1994). Developments and Prospects for Population Statistics in Countries of the Former Soviet Union. *Population Index*, vol.60, no.1, pp.4-20.
- Anderson, Barbara, Brian Silver (1985). 'Permanent' and 'Present' Populations in Soviet Statistics. *Soviet Studies*, vol.37, no.3, pp.386-402.
- Anderson, Barbara, Brian Silver (1986). Infant Mortality in the Soviet Union: Regional Differences and Measurement Issues. *Population and Development Review*, vol.12, no.4, pp.705-738.
- Andreev, Evgeni, Leonid Darski, Tatjana Harkova (1998). *Demografitsheskaja istoria Rossii: 1927-1959*. Moskva, Informatika.
- Arens, Ilmar (1994). *Peipsitagused eestlased*. Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Arold, Mart (2000). (Koost) *Sortside saladusi. Harjumaa kommunistid kutsetööl*. Tartu, Tungal.
- Baburin, Aleks, Kaja Gornoi, Mall Leinsalu, Mati Rahu (1997). *Eesti suremusatlas*. Tallinn, EKMI.
- Chesnais, Jean-Claude (1992). *The Demographic Transition. Stages, Patterns, and Economic Implications*. Oxford, Clarendon Press.
- Council of Europe (2005). *Recent Demographic Developments in Europe*. Strasbourg, CoE.
- Courbage, Youssef, Paul Compton (2002). (Eds) *Immigrant Populations in Europe*. Strasbourg, CoE.
- Eesti Statistikaamet (2001). *Eesti statistika aastaraamat*. Tallinn, ESA.
- Eesti Statistikaamet (2001-2002). *2000. aasta rahva ja eluruumide loendus*. I-VI. Tallinn, ESA.
- Eesti Statistikaamet (2003). *Eesti piirkondlik statistika 2002*. Tallinn, ESA.
- Eilart, Jaan (1976). (Toim) *Rapla rajoonis*. Tallinn, Eesti NSV TA.
- EKDK (1992a). *Eesti rahvastiku regionaalne andmepank I*. RU, sari A, nr.29. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1992a). *Eesti rahvastiku regionaalne andmepank II*. RU, sari A, nr.31. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1994a). *Rahvastiku elutabelid: Maakonnad 1986-1991*. RU, sari C, nr.4. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1994b). *Imikusuremus Eestis: Maakonnad 1986-1991*. RU, sari C, nr.5. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1995a). *Eesti Pere- ja Sünnimisuuring. Standardtabelid*. RU, sari C, nr.6. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1995b). *Eesti vanuriuuring. Standardtabelid*. RU, sari C, nr.7. Tallinn, EKDK.
- EKDK (1996-2004). *Rahvastiku ühtlusarvutatud sündmus- ja loendusstatistika 1965-1990: Harjumaa, Hiiumaa, Ida-Virumaa, Jõgevamaa, Järvamaa, Läänemaa, Lääne-Virumaa, Põlvamaa, Saaremaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa*. RU, sari C, nr.8-14, 19-21. Tallinn, EKDK.
- EKDK (2003). *Unity and Diversity of Long-term Population Development: the Case of Baltic and South-Caucasian Regions*. Tallinn, EKDK. RU, series D, no.3. Tallinn, EKDK.
- EKDK (2005). *Eesti rahvastiku ühtlusarvutatud sünniandmed 1959-1970*. Tallinn, EKDK. RU, sari C, nr.16. Tallinn, EKDK. *Ilmumas*.
- EKDK/EKMI (1994a). *Rahvastiku soovanuskoostis 1979-1989*. RU, sari C, nr.2. Tallinn, EKDK.
- EKDK/EKMI (1994b). *Rahvastiku soovanuskoostis 1970-1979*. RU, sari C, nr.3. Tallinn, EKDK.
- EKS (1930). *Pärnumaa. Maateaduslik, majanduslik ja ajalooline kirjeldus*. Tartu, EKS.
- EKS (1938). *Läänemaa. Maateaduslik, majanduslik ja ajalooline kirjeldus. Üldosa*. Tartu, EKS.
- ENSV ÜP (1945-1990). *ENSV Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja*. Tallinn, ENSV Riigikantselei.
- ESK (1942). *Eesti Statistika Kuukiri*. Tallinn.

- ESKV (1972). *Eesti NSV külanõukogude ja maa-asulate rahvastik*. Statistiline kogumik. 1959 ja 1970 rahvaloenduse andmeil. Tallinn, ENSV Statistika Keskkvalitsus.
- ESKV (1981). *Eesti NSV külanõukogude ja maa-asulate rahvastik*. Statistiline kogumik. 1959, 1970 ja 1979 rahvaloenduse andmeil. Tallinn, ENSV Statistika Keskkvalitsus.
- Festy, Patrick (1984). *Fertility in Western Countries from 1870 to 1970*. Bangkok, United Nations.
- Hajnal, John (1965). European Marriage Patterns in Perspective. *D.Glass, D.Eversley (Eds). Population in History*. Chicago.
- Haug, Werner, Youssef Courbage, Paul Compton (1998-2000) (Eds). *The Demographic Characteristics of National Minorities in Certain European States*, vol.1-2. Strasbourg, Council of Europe.
- Helemäe, Jelena, Ellu Saar, Rein Vöörmann (2000). *Kas haridusse tasus investeerida?* Tallinn, Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Jansen, Ea (1999). Rahvas ja rahvus. *J.Viikberg (Toim). Eesti rahvaste raamat. Rahvusvähemused - rühmad, ja -killud*. Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk.388-399.
- Katus, Kalev (1990). Demographic Trends in Estonia throughout the Centuries. *Yearbook of Population Research in Finland*. Helsinki, pp.50-66.
- Katus, Kalev (1994). Sündimus ja selle piirkondlikud erisused Eestis demograafilise ülemineku jooksul. *Akadeemia*, nr.1 ja 2, lk.134-149 ja 365-385.
- Katus, Kalev (1995). Eesti rahvastiku vananemise põhijooned. *Akadeemia*, nr.7 ja 8, lk.1379-1406 ja 1592-1633.
- Katus, Kalev (1997). Post-Transitional Fertility: Case of Estonia. *K.Katus, V.Stankuniene, A.Vikat (Eds) Demographic Development in Baltic Countries*. Special issue of Revue Baltique. Vilnius, pp.49-63.
- Katus, Kalev (2000). Long-term Mortality Trend in Baltic Countries. *Trames*, vol.4, no.3, pp.231-256.
- Katus, Kalev, Allan Puur (1991). Eesti rahvastiku suremusest elutabelite analüüsi põhjal. *Akadeemia*, nr.6, lk.2516-2549.
- Katus, Kalev, Allan Puur (1997). *Mortality Development and Economic Transition: the Case of Estonia*. RU, series B, no.35. Tallinn, EKDK.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Asta Pöldma (2002). *Eesti Põlvkondlik rahvastikuareng*. RU, sari D, nr.2. Tallinn, EKDK.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Asta Pöldma, Luule Sakkeus (1999). *Rahvastikuvananemine Eestis*. RU, sari D, nr.1. Tallinn, EKDK.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Luule Sakkeus (1997). Population Data and Reorganisation of Statistical System: Case of Estonia. *Trames*, vol.1, no.3, pp.171-189.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Luule Sakkeus (2000). Development of National Minorities in Estonia. *W.Haug, Y.Courbage, P.Compton (Eds). The Demographic Characteristics of National Minorities in Certain European States*, vol.2. Strasbourg, CoE.
- Katus, Kalev, Allan Puur, Luule Sakkeus (2002). Foreign-origin Population in Estonia. *Y.Courbage, P.Compton (Eds). Immigrant Populations in Europe*. Strasbourg, CoE.
- Korb, Anu (1999). (Koost) *Taaru-tagused ja stepiasukad*. Eesti asundused IV. Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum.
- Korb, Anu, Kadri Peebo (1995). (Koost) *Siin Siberi maapeal kasvanud*. Eesti asundused I. Tartu, Eesti Kirjandusmuuseum.

- Kupiszewski, Marek, David Powell, Philip Rees, Darren Smith (1998). *Internal Migration and Regional Population Dynamics: Estonia Case Study*. Report prepared for the Council of Europe and for the European Commission.
- Nigol, August (1918). *Eesti asundused ja asupaigad Wenemaal*. Tartu, Postimees.
- Paidla, Arvi (1991). *Raplamaa*. Tallinn, Olion.
- Palli, Heldur (1988). *Otepää rahvastik aastail 1716-1799*. Tallinn, Eesti Raamat.
- Palli, Heldur (1995). *Eesti rahvastikustatistika ajaloo allikad 1712-1940*. Tallinn, AIT.
- Palli, Heldur (1997). *Eesti rahvastiku ajalugu 1712-1799*. Tallinn, Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Pavlik, Zdenek, Martin Hampl (1976). *Ierarhia realnosti i problema otsenki bolee shirokih vzaimozviazei populatsionnogo razvitia*. Praga.
- Pullat, Raimo (1981). *Peterburi eestlased*. Tallinn, Valgus.
- Pullat, Raimo (2004). *Lootuste linn Peterburi ja eesti haritlaskonna kujunemine kuni 1917 aastani*. Tallinn, Estopol.
- Puur, Allan (1994). *1989 Estonian Population and Housing Census. Microdata Description: Variable Definitions and Coding Schemes II*. RU, series A, no.36. Tallinn, EKDK.
- Põld, Peeter (1926). Haridusolud ja vaimline kultuur. *Eesti. Maa, rahvas ja kultuur*. Tartu, Haridusministeeriumi kirjastus, lk.941-1124.
- Rammul, Aleksander (1939). (Toim) *Läänemaa tervishoiuline kirjeldus*. Tartu.
- Rammul, Aleksander (1930). (Toim) *Pärnumaa tervishoiuline kirjeldus*. Tartu.
- Rammul, Aleksander (1934). (Toim) *Järvamaa tervishoiuline kirjeldus*. Tartu.
- Rammul, Aleksander (1937). (Toim) *Harjumaa tervishoiuline kirjeldus*. Tartu.
- Riigi Statistika Keskbüroo (1923). *1922 aasta üldrahvalugemise andmed. Vihk I. Järvamaa*. Tallinn, RSKB.
- Riigi Statistika Keskbüroo (1923). *1922 aasta üldrahvalugemise andmed. Vihk VIII. Pärnumaa*. Tallinn, RSKB.
- Riigi Statistika Keskbüroo (1924). *1922 aasta üldrahvalugemise andmed. Vihk VI. Harjumaa ja Tallinna linn*. Tallinn, RSKB.
- Riigi Statistika Keskbüroo (1924). *1922 aasta üldrahvalugemise andmed. Vihk VIIa. Pärnumaa*. Tallinn, RSKB.
- Riigi Statistika Keskbüroo (1934-1937). *1934 aasta rahvaloendus Eestis. Vihk I-IV*. Tallinn, RSKB.
- Teder, T. (1939). *Perekonnaseisuaemetniku käsiraamat*. Tallinn, Siseministeerium.
- United Nations (2002). *Demographic Yearbook. Fifty-second Issue*. New York, United Nations.
- Uuet, Liivi (2002). *Eesti haldusjaotus 20. sajandil. Teatmik*. Tallinn, Eesti Omavalitsusliitude Ühendus/Riigiarhiiv.
- Vishnevski, Anatoli, Andrei Volkov (1983). (Eds) *Vozproizvodstvo naselenia SSSR*. Moskva.
- World Bank (1993). *Estonia. The transition to market economy*. Washington.
- Zelinski, Wilbur (1971). The Hypothesis of Mobility Transition. *The Geographical Review*, vol.61, no.2, pp. 219-249.

7. JOONISFAILIDE NIMEKIRI

Number	Tabel	Rahvastikuprotsess/seisund	Näitajatüüp	Ajavahemik	Piirkond
Piirimuutused					
X10-01		Haldusjaotus	Piirid	L1959	Vallad
X10-02		Haldusjaotus	Piirid	L1970	Vallad
X10-03		Haldusjaotus	Piirid	L1979	Vallad
X10-04		Haldusjaotus	Piirid	L1989	Vallad
Rahvastikutaaste					
R10-05	S1	Rahvaarv	Absoluutarv	1965-97	Maakond
R10-06	S1	Soovanuskoostis	Absoluutarv	1989	Maakond
R10-07	S1	Muutuskomponendid	Absoluutarv	1965-96	Maakond
R10-08	S1	Koguiive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
R10-09	S1	Loomulik iive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
R10-10	S1	Rändeiive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
R10-11	S1	Loomulik ja rändeiive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
R10-12	S1	Vanuskoostis	Osakaal	L1989	Vallad
R10-13	S1	Vanurrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
Sündimus					
B10-14	S3	Sündimus	Üldkordaja	1965-96	Maakond
B10-15	S2	Soosuhe	Suhtarv	1965-96	Maakond
B10-16	L7	Lapsesus	Osakaal	L1989	Maakond
B10-17	L7	Lapsesus	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
B10-18	L7	Lapsesus	Keskmine	L1989	Vallad
B10-19	L7	Lastetus	Osakaal	L1989	Vallad
B10-20	L7A	Lapsesus hariduseti	Osakaal	L1989	Vallad
B10-21	L7	Lapsesus, põlvkond 1940-1949	Keskmine	L1989	Vallad
Suremus					
D10-22	S3	Suremus	Üldkordaja	1965-96	Maakond
D10-23	S2	Soosuhe	Suhtarv	1965-96	Maakond
D10-24		Eluiga	Eluaastad	1986-91	Maakond
D10-25	S3	Imikusuremus	Kordaja	1965-96	Maakond
D10-26	S3	Imikusuremus	Kordaja	1965-96	Maakond
Abielulisus					
F10-27	S3	Abiellumus	Üldkordaja	1965-96	Maakond
F10-28	S3	Lahutumus	Üldkordaja	1965-96	Maakond
F10-29	S2	Abiellumised, lahutused	Suhtarv	1965-96	Maakond
F10-30	L2	Perekonnaseis	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
F10-31	L2	Abielurahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
F10-32	L2	Vallasrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
F10-33	L2	Leskrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
F10-34	L2	Lahurahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
F10-35	L2	Perekonnaseis	Osakaalu muutus	L1979-89	Maakond
F10-36	L2	Abielurahvastik	Osakaalu muutus	L1959-89	Linnad
Ränne					
M10-37	S2	Sisse- ja väljaränne	Absoluutarv	1965-96	Maakond
M10-38	S3	Sisse- ja väljaränne	Üldkordaja	1965-96	Maakond
M10-39	S3	Väljaränne	Üldkordaja	1965-96	Maakond
M10-40	S2	Rändekäive	Üldkordaja	1965-96	Maakond
M10-41	L4A	Paiksus	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
M10-42	L4	Riigisündinud rahvastik	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
M10-43	L4	Välissündinud rahvastik	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
M10-44	L4A	Paiksus	Osakaal	L1989	Vallad
M10-45	L4	Riigisündinud rahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
M10-46	L4	Riigisündinud rahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
M10-47	L4	Välissündinud rahvastik	Osakaal	L1989	Vallad

Number	Tabel	Rahvastikuprotsess/seisund	Näitajatüüp	Ajavahemik	Piirkond
Rahvus					
N10-48	L5A	Rahvuskooستis	Osakaal	L1989	Maakond
N10-49	L5	Soorahvuskooستis	Osakaal	L1989	Maakond
N10-50	L5,6	Mitte-eestlased	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
N10-51	L5A	Rahvuskooستis	Osakaalu muutus	L1970-89	Maakond
N10-52	L5	Mitte-eestlased	Osakaal	L1989	Vallad
N10-53	L5	Eestlased	Osakaalu muutus	L1959-89	Linnad
N10-54	L6	Mitte-eesti emakeel	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
N10-55	L6	Mitte-eesti emakeel	Osakaal	L1989	Vallad
N10-56	L6A	Eesti keele oskus	Osakaal	L1989	Vallad
N10-57	L6A	Eesti keele mitteoskus	Osakaal	L1989	Vallad
Haridus					
E10-58	L3	Haridustase	Osakaal	L1989	Maakond
E10-59	L3	Haridustase	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
E10-60	L3	Kõrgharidusrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
E10-61	L3	Keskharidusrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
E10-62	L3	Algharidusrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
E10-63	L3	Haridustase	Osakaalu muutus	L1970-89	Maakond
E10-64	L3	Kõrgharidusrahvastik	Osakaalu muutus	L1959-89	Linnad
E10-65	L3	Algharidusrahvastik	Osakaalu muutus	L1959-89	Linnad
Majandustegevus					
A10-66	L8	Põhitegevus	Osakaal	L1989	Maakond
A10-67	L8	Põhitegevus	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
A10-68	L8	Pensionärrahvastik	Osakaal	L1989	Vallad
A10-69	L8	Hõivekoormus	Suhtarv	L1989	Vallad
A10-70	L9	Tööala	Osakaal	L1989	Maakond
A10-71	L9	Tööala	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
A10-72	L9	Tööala	Osakaal	L1989	Vallad
A10-73	L9	Esmassektor	Osakaal	L1989	Vallad
A10-74	L9	Neljandassektor	Osakaal	L1989	Vallad
A10-75	L10	Amet	Osakaal	L1989	Maakond
A10-76	L10A	Amet (NRAK)	Osakaal	L1989	Maakond
A10-77	L10A	Amet	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
A10-78	L10	Põllumajandustöölised	Osakaal	L1989	Vallad
A10-79	L10A	Haridus- ja teadustöötajad (NRAK)	Osakaal	L1989	Vallad
A10-80	L10A	Tervishoiutöötajad (NRAK)	Osakaal	L1989	Vallad
A10-81	L10A	Põllumajandustöölised	Osakaal	L1989	Vallad
Eluase					
H10-82	L11	Eluasemetüüp	Osakaal	L1989	Maakond
H10-83	L11	Eluasemetüüp	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H10-84	L11	Eluasemetüüp	Osakaal	L1989	Vallad
H10-85	L11	Pereelamu	Osakaal	L1989	Vallad
H10-86	L12	Tubade arv	Keskmine	L1989	Maakond
H10-87	L12	Tubade arv	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H10-88	L12	Tubade arv	Osakaal	L1989	Vallad
H10-89	L12A	Üldpind	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H10-90	L12A	Üldpind	Osakaal	L1989	Vallad
H10-91	L12B	Elamispind	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H10-92	L12B	Elamispind	Osakaal	L1989	Vallad
H10-93	L07	Tiheliolak	Osakaal	L1989	Vallad
H10-94	L13	Eluasememugavused	Osakaal vanuseti	L1989	Maakond
H10-95	L13	Eluasememugavused	Osakaal	L1989	Vallad

Märkus: Joonisfailid asuvad kogumikuga kaasasoleval disketil,
“S” viitab sündmusstatistika, “L” loendusstatistika tabelitele.

kiri ARIAL 27, bold

RAPLAMAA 1965 - 1990

kiri ARIAL 30, bold

10

